

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

ATTAISNOJOŠS SPRIEDUMS

MAGISTRA DARBS

Autore: **Renāte Luīze Cietvīra**

Studentes apliecības Nr. rc19027

Darba vadītāja: prof. Dr.iur. Kristīne Strada-Rozenberga

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Attaisnojošs spriedums nereti sabiedrības acīs tiek uztverts kā valsts nespēja notiesāt noziedzniekus, raidot pārmētumus tiesībsargājošo iestāžu virzienā. Taču tiesiskā valstī līdz kriminālprocesa rezultātam ir nepieciešams nonākt tiesiskā ceļā, korekti pierādot personas vainu. Tādēļ, ja personas vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pierādīta netiek, ir taisāms attaisnojošs spriedums. Darbā tiek pētīts attaisnojoša sprieduma regulējums Kriminālprocesa likumā un tā piemērošana praksē, tostarp analizējot attaisnojoša sprieduma struktūras un formas noteikumus, nevainīguma prezumpcijas un pierādījumu novērtēšanas nozīmi, kā arī attaisnojoša sprieduma pārskatīšanas iespējas. Īpaša uzmanība darbā tiek pievērsta Kriminālprocesa 519.pantā reglamentētajiem attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatiem, sniedzot priekšlikumus par normas iespējamiem uzlabojumiem.

Atslēgvārdi: attaisnojošs spriedums, attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamati, nevainīguma prezumpcija, pierādīšanas standarts, dubultas sodīšanas un tiesāšanas nepieļaujāmības princips, spēkā esošu nolēmumu jauna izskatīšana

ABSTRACT

Judgment of acquittal is often perceived by the public as the state's inability to convict criminals, causing rebukes towards law enforcement authorities. However, in a state of rule of law it is necessary to come to the results of a criminal proceeding in a legal path, correctly proving a person's guilt. Therefore, if the person's fault in committing a criminal offence is not proven, a court shall render a judgment of acquittal. This work examines the regulation of a judgment of acquittal in the Criminal Procedure Law and its application in practice, including analysis of the structure and form of a judgment of acquittal, the importance of the presumption of innocence and the assessment of evidence, as well as the possibilities for reviewing a judgment of acquittal. Particular attention is paid to the grounds for the rendering of a judgment of acquittal as regulated under Article 519 of the Criminal Procedure Law by providing proposals for possible improvements.

Key words: judgment of acquittal, grounds for the rendering of a judgment of acquittal, presumption of innocence, the standard of proof, the prohibition against double jeopardy, examination *de novo* of valid rulings

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	4
1. Attaisnojoša sprieduma tiesiskā būtība	6
1.1. Spriedums kā nolēmums, ar kuru tiesa izspriež lietu pēc būtības	6
1.2. Attaisnojošs spriedums kā viens no spriedumu veidiem.....	12
1.3. Attaisnojoša sprieduma tiesiskā nozīme un sekas	13
1.4. Nevainīguma prezumpcija un attaisnojošs spriedums	19
2. Attaisnojoša sprieduma struktūra un forma	21
2.1. Attaisnojoša pilna sprieduma struktūra pirmās instances tiesā	21
2.2. Attaisnojoša pilna sprieduma struktūra apelācijas instances tiesā.....	28
2.3. Attaisnojošs saīsināts spriedums un sprieduma motivācijas nozīme	31
3. Attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamati un to nošķiršana	36
3.1. Attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu vispārīgs raksturojums un nošķiršana no kriminālprocesa izbeigšanas uz personu rehabilitējošiem pamatiem	36
3.2. Nav noticis noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva (KPL 519. panta 1. punkts)	44
3.3. Apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta (KPL 519. panta 2. punkts)...	56
3.4. Attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu nepareizas nošķiršanas un piemērošanas sekas ..	58
3.5. Apsūdzības trūkumi kā pamats attaisnojoša sprieduma taisīšanai	60
4. Pierādījumu novērtēšanas nozīme attaisnojoša sprieduma taisīšanā	65
5. Attaisnojoša sprieduma pārskatīšanas iespējamība	69
5.1. Apelācijas instances tiesas pilnvaras taisīt jaunu spriedumu	69
5.2. Dubultas sodīšanas un tiesāšanas nepieļaujamības princips (<i>ne bis in idem</i>) un krimināllietas jauna iztiesāšana.....	73
Kopsavilkums	77
Izmantotās literatūras saraksts	80

IEVADS

Pieņemums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu ir ļoti nopietns un smags apgalvojums, ko izteikt pret konkrētu personu. Ja kriminālprocess noslēdzas ar attaisnojoša sprieduma spēkā stāšanos, šī sprieduma nozīmi konkrētās personas dzīvē droši vien nav iespējams pārvērtēt. Var tikai iedomāties personas atvieglojumu, kad nereabilitējoša nolēmuma, kā arī visu ar to saistīto krimināltiesisko un ārpus krimināltiesisko seku ēna beidzot ir izgaisusi.

Tomēr ne visiem attaisnojoši spriedumi sagādā prieku un atvieglojumu. Ja kriminālprocesa rezultāts ir apsūdzēto attaisnojošs spriedums, izmeklētāju un prokuroru virzienā uzreiz bieži vien tiek raidīti pārmēti par nekvalitatīvu darbu. Attaisnojoši spriedumi tiek analizēti, vērtējot, vai prokuroru darbībā nav pārkāpumu, kas noveduši pie tāda sprieduma.¹ Turklāt izmeklētāju un prokuroru vidū populārs ir uzskats, ka tiesa izvirza pārmēru augstas prasības notiesājoša sprieduma taisīšanai.² Tiesa, statistika³ gan tādu uzskatu neaplicina, jo attaisnojoši spriedumi jau gadiem tiek pieņemti tikai aptuveni vienā no simts kriminālprocesiem. Turklāt arī šo jau tā mazo skaitli prokuratūra arvien mēģina samazināt. Par to liecina, piemēram, prokuratūras 2021. gada prioritātēs⁴ iekļautā apsūdzēto attaisnojošo spriedumu analīze nolūkā novērst tiesas konstatētos trūkumus iztiesāšanā.

Savukārt sabiedrībā pēc attaisnojoša sprieduma nereti izskan viens vienīgs jautājums: “Kāpēc?” Sabiedrības un brīžiem pat augstu tiesu sistēmas amatpersonu sašutums ir īpaši spilgti redzams situācijās, kad tiek attaisnota kāda persona, kas sabiedrības acīs jau sen ir notiesāta⁵. Tomēr, ja jau kriminālprocesa uzsākšana nozīmētu personas vainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tiesa nemaz nebūtu vajadzīga.

Līdz ar to, ņemot vērā attaisnojošo spriedumu būtisko lomu, tie ir vērtīgs izpētes objekts. Tādēļ starp darba uzdevumiem ir, visupirms, izpētīt, kāda ir attaisnojoša sprieduma tiesiskā būtība, ko šāda sprieduma pieņemšana nozīmē konkrētajai personai un kādas ir attaisnošanas tālākās sekas. Darba uzdevumos ir arī izpētīt, kādas ir Kriminālprocesa likuma⁶ (turpmāk – KPL) prasības attiecībā uz attaisnojoša sprieduma struktūru un formu un kā tās tiek ievērotas praksē. Ņemot vērā, ka kriminālprocess ir stingri reglamentēta tiesiska norise, būtiski ir arī saprast, kādi ir attaisnojoša

¹ Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021, 16. un turpm. lpp. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/noderigi/gada-zinojumi> [aplūkots 25.04.2021.]

² Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Advokātu padome: nosodām mēģinājumus graut valsts tieslietu sistēmas reputāciju. Jurista Vārds, 2017, Nr.31 (985), 19.lpp.

³ Sīkāk sk.: Latvijas Republikas Prokuratūras gada ziņojumi. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/noderigi/gada-zinojumi> [aplūkots 25.04.2021.]

⁴ Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021, 180.lpp.

⁵ Sk., piemēram: Klūga M. Arī pēc tiesnešu kritikas ministrs nenožēlo savus izteikumus par spriedumu Magoņa lietā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ari-pec-tiesnesu-kritikas-ministrs-nenozelo-savus-izteikumus-par-spriedumu-magona-lieta.a390890/> [aplūkots 25.04.2021.]

⁶ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [25.04.2021. red.]

sprieduma taisīšanas pamati un kāda ir to nošķiršana un praktiskā piemērošana. Ņemot vērā pierādīšanas nozīmīgo lomu kriminālprocesā un to, ka visbiežāk tiesas un prokurora atšķirīgs pierādījumu vērtējums ir iemesls attaisnojošam spriedumam⁷, nepieciešams arī pievērsties KPL normām par pierādīšanas jautājumiem un to nozīmi attaisnojošos spriedumos. Visbeidzot, starp darba uzdevumiem ir arī izpētīt, kādos gadījumos ir iespējama attaisnojoša sprieduma pārskatīšana, to atceļot un taisot jaunu notiesājošu spriedumu.

Darba gaitā tika izmantotas tādas zinātniskās pētniecības pamatmetodes kā: 1) salīdzinošā - pētot kopīgas un atšķirīgas iezīmes attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu regulējumā Latvijā un ārvalstīs, salīdzinot tiesībzinātnieku paustos viedokļus; 2) induktīvā - analizējot tiesu nolēmumus, doktrīnu un izdarot vispārīgus secinājumus par KPL prasību piemērošanu attiecībā uz attaisnojošu spriedumu; 3) deduktīvā – vispārīgos secinājumos attiecinot uz darba ietvaros analizētajiem jautājumiem; 4) vēsturiskā – pētot, kā Latvijas teritorijā mainījies regulējums attiecībā uz attaisnojošu sprieduma taisīšanas pamatiem; 5) analītiskā – salīdzinot dažādus spriedumus, kā arī tiesību zinātnē un judikatūrā nostiprinātās atziņas.

Darbs strukturēts piecās nodaļās. Pirmā nodaļa vērsta uz attaisnojoša sprieduma kā kriminālprocesa gala nolēmuma un tā tiesiskās nozīmes izpēti. Otrajā nodaļā apskatītas KPL prasības attiecībā uz attaisnojoša sprieduma struktūru un formu, tostarp vērtēta saīsinātā sprieduma institūta nozīme attaisnojoša sprieduma taisīšanā, kā arī analizēts, kā KPL prasības attiecībā uz attaisnojoša sprieduma struktūru ievērotas praksē. Trešajā nodaļā tiek pētīts attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu regulējums KPL, tostarp analizējot, kā tas vēsturiski Latvijas teritorijā attīstījies, kā arī apskatot attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu nošķiršanu no kriminālprocesa izbeigšanas uz personu rehabilitējošiem pamatiem. Ceturtajā nodaļā tiek analizēta pierādījumu vērtēšanas nozīme attaisnojoša sprieduma taisīšanā. Visbeidzot, piektajā nodaļā tiek apskatītas attaisnojoša sprieduma pārskatīšanas iespējas gan situācijā, ja tas vēl nav stājies spēkā, gan gadījumā, ja tas ir jau stājies spēkā.

Darbā analizēti pirmās instances un apelācijas instances tiesu taisītie attaisnojošie spriedumi, kā arī Augstākās tiesas judikatūra. Darba uzdevumu izpildi veicinājusi arī virkne Latvijas un ārvalstu normatīvo aktu un tiesībzinātnieku darbu izpēte.

Darbs tapis ar Augstākās tiesas atbalstu, ņemot vērā piedāvājumu par aktuālajām tēmām studentu darbiem tiesību zinātņu maģistrantūras un doktorantūras studentiem 2020./2021. gadā.

⁷ Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021, 94.lpp.

1. ATTAISNOJOŠA SPRIEDUMA TIESISKĀ BŪTĪBA

1.1. Spriedums kā nolēmums, ar kuru tiesa izspriež lietu pēc būtības

Centrālo vietu likumības un tiesiskās kārtības nodrošināšanā ikvienā valstī ieņem krimināltiesisku piespiedu līdzekļu piemērošana personām, kas nevēlas ievērot tiesību normu prasības un izdara noziedzīgus nodarījumus, nodarot kaitējumu gan valsts, gan sabiedrības, gan atsevišķu personu likumiskajām interesēm.⁸ Vēsturiski cīņa ar noziedzību ir bijusi dažāda, taču mūsdienās ir raksturīga speciālu valsts iestāžu un amatpersonu darbība noziedzīgu nodarījumu atklāšanā un izmeklēšanā, kā arī soda piemērošanā. Galvenais mērķis šim procesam ir viens – lai noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona tiktu taisnīgi sodīta, bet neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts.⁹

Kriminālprocesa mērķis ir konkrēts rezultāts - krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums. KPL 6. pants paredz, ka amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums savas kompetences ietvaros uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz Krimināllikumā¹⁰ (turpmāk – KL) paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Šis noregulējums var būt dažāds atkarībā no konkrētās situācijas apstākļiem un tā, vai par personu izteiktais pieņēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu ir vai nav apstiprinājies.¹¹ Turklāt pārkāpēja vainai noziedzīga nodarījuma izdarīšanā ir jābūt pierādītai nevis ar pieņēmumiem un intuitīviem atzinumiem, bet gan taisnīga procesa rezultātā.¹²

Ja attiecībā uz personu izteiktais pieņēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nav apstiprinājies, persona ir pilnībā reabilitējama. Procesuālā forma reabilitācijai var būt vai nu attaisnojošs spriedums, vai lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz reabilitējoša pamata. Savukārt, ja attiecībā uz personu izteiktais pieņēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu ir apstiprinājies, persona ir atzīstama par vainīgu un netiek reabilitēta.¹³ Procesuāli persona var tikt atzīta par vainīgu ar notiesājošu spriedumu, taču mūsdienās tas lielā daļā valstu vairs nav vienīgais veids, kā atzīt personu par vainīgu.¹⁴ Kaut arī vēsturiski tas tā ilgstoši ir bijis (sk., piemēram, Latvijas Kriminālprocesa kodeksa¹⁵ (turpmāk arī – KPK) 19.¹ panta pirmo daļu), kriminālprocesa modernizācijas tendences ir ieviesušas savas korekcijas¹⁶. Latvijā atzīt personu par vainīgu var arī ar

⁸ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000, 9.lpp.

⁹ Ibid, 10.-11.lpp.

¹⁰ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. [aplūkots 25.04.2021.]

¹¹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 1. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 24.lpp.

¹² Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2011, Nr.48 (695), 7.lpp.

¹³ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 1. pantam. 2019, 24.lpp.

¹⁴ Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. New York: Oxford University Press, 2006, p.161.

¹⁵ Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. [30.09.2005. red.]

¹⁶ Meikališa Ā. Kriminālprocesa reformā Latvijā – galvenās tendences, problēmas un rezultāti. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 18.lpp.

prokurora priekšrakstu par sodu vai lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata (sk. KL 1. panta otro un trešo daļu, 610. panta pirmo daļu, kā arī KPL 380. pantu, kas noteic personu nereabilitējošos apstākļus). Apkopojot var secināt, ka kriminālprocesa gala iznākums var būt personas rehabilitēšana vai nereabilitēšana konkrētā procesuālā formā atkarībā no konkrētajiem apstākļiem.

Svarīgi atzīmēt, ka taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums nenozīmē tikai personas atzīšanu par nevainīgu vai personas atzīšanu par vainīgu un sodīšanu. Līdz ar KPL spēkā stāšanos ir notikusi zināma vērtību pārvērtēšana, par mērķi vairs neizvirzot personas sodīšanu, bet gan krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma panākšanu (sk. arī KPL 1. pantu),¹⁷ ievērojot gan cietušā, gan noziedzīgā nodarījuma izdarītāja, gan sabiedrības intereses¹⁸. KL kā taisnīgu noregulējumu pieļauj, piemēram, vainīgā atbrīvošanu no soda vai kriminālatbildības. Turklāt mūsdienās taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums tiek skatīts plašāk nekā tikai attiecībā uz personu, par kuru izteikts pieņēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tas ietver arī, piemēram, noziedzīgā nodarījumā cietušo personu un tās tiesības saņemt kompensāciju par radīto kaitējumu.¹⁹

Saskaņā ar KPL regulējumu kriminālprocess noris loģiskā un pamatotā secībā atsevišķās stadijās un posmos.²⁰ Kriminālprocesa gala nolēmums ir iespējams gan iztiesāšanas stadijā, gan pirmstiesas procesā (piemēram, prokuroram pieņemot priekšrakstu par sodu, pamatojoties uz KPL 421. pantu). Šāda iespēja izriet no KPL paredzētajiem vienkāršotajiem kriminālprocesa pabeigšanas veidiem, kas ļauj pie krimināltiesisko attiecību noregulējuma nonākt arī agrīnās kriminālprocesa stadijās.²¹ Taču vispārējā kārtībā, ņemot vērā tikai tiesai piemītošo ekskluzīvo funkciju un tiesības spriest tiesu (sk. KPL 17. un 23. pantu, kā arī likuma "Par tiesu varu"²² 6. pantu), kriminālprocesa iznākums būs tiesas pieņemts nolēmums, ar kuru, izskatot un izlemjot celtās apsūdzības pamatotību, persona tiek atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā vai tiek attaisnota.

Taisnīga rezultāta sasniegšanai ļoti būtiska ir tiesībās uz taisnīgu tiesu ietvertā garantija, saskaņā ar kuru personai ir tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā, kurai turklāt jābūt taisnīgai, objektīvai un neatkarīgai. Šī prasība kā konstitucionāla garantija ir ietverta Satversmes²³ 92. pantā²⁴, un to paredz arī KPL 15. pants, turklāt tā izriet arī no starptautisko tiesību aktu normām, piemēram, Eiropas

¹⁷ Kaija S. Notikusi un turpināsies vērtību pārvērtēšana. Rakstā: Kriminālprocesa tiesības. Jurista Vārds, 2017, Nr. 46 (1000), 89.lpp.

¹⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2011, 6.lpp.

¹⁹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 1. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 24.-25.lpp.

²⁰ Meikališa Ā. 2000, 14.lpp.

²¹ Maizītis J. Vienkāršošana un kriminālprocesa mērķis. Grām.: Inovāciju juridiskais nodrošinājums: LU 70. konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 373.lpp.

²² Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts: 15.12.1992. [25.04.2021. red.]

²³ Satversme: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922. [25.04.2021. red.]

²⁴ Sīkāk sk.: Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. Komentārs Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 141.lpp.

Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk arī – ECK)²⁵ 6. panta otrās daļas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā ir atvasinājusi no taisnīga procesa garantijas.²⁶

No tiesībām uz lietas izskatīšanu tiesā izriet, ka personas vainas konstatācija ārpus tiesas var notikt un būt tiesiski korekta tikai tad, ja persona tam piekritīs. Ja persona vēlas, lai tās lieta tiktu izskatīta tiesā, tad personai ir tādas tiesības un valstij ir pienākums tās nodrošināt. KPL šīs tiesības ir ietvertas, paredzot, ka pirmstiesas procesā pieņemtiem personu nereabilitējošiem nolēmumiem ir nepieciešama personas piekrišana vai attiecībā uz šiem nolēmumiem paredzot iespēju tos pārsūdzēt tiesā.²⁷ Tātad personas tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā ir būtiska kriminālprocesa garantija, kas nodrošina to, ka, ja persona tā vēlas, tad tiesa būs tā, kas galīgi vērtēs personas vainu un izlems, kāds ir taisnīgs noregulējums konkrētajā lietā.

Iztiesāšanas stadijā kriminālprocess var noslēgties vai nu ar spriedumu, vai nu ar lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu. KPL 319. panta pirmā daļa paredz, ka tiesas nolēmumi tiek iedalīti tiesas spriedumos un lēmumos, savukārt otrā daļa noteic, ka nolēmumu par apsūdzētā vainu vai nevainīgumu, soda piemērošanu vai nepiemērošanu, kā arī attaisnošanu vai atbrīvošanu no soda tiesa pieņem sprieduma veidā. Nošķirot tiesas spriedumu no tiesas lēmuma, KPL 319. panta trešā daļa paredz, ka lēmums tiek pieņemts par jautājumiem, kas jāizlemj, sagatavojot krimināllietu izskatīšanai tiesas sēdē, lietas iztiesāšanas gaitā un nododot spriedumu izpildei. Analizējot šīs normas kopsakarā ar citām KPL normām, kas jau konkrētāk noteic, kādos gadījumos taisāms spriedums, kādos – lēmums, jāsecina, ka ir grūti saskatīt savstarpēji saskanīgu regulējumu un kopīgu nostādni. Arī doktrīnā jau iepriekš ticis norādīts, ka KPL 319. pantā paredzētās tiesas sprieduma un tiesas lēmuma definīcijas nav pārāk veiksmīgas.²⁸

Visupirms jāatzīmē, ka no KPL 319. panta trešās daļas formulējuma izriet, ka, nošķirot lēmumu no sprieduma, uzsvars tiek likts tieši uz lēmuma kā procesuāla dokumenta (iepretim sprieduma kā gala dokumenta) dabu, proti, ka tas tiek pieņemts par dažādiem jautājumiem, kas rodas lietas izskatīšanas tiesā gaitā. Taču KPL paredz, ka ne tikai spriedumam, bet arī tiesas lēmumam var būt gala noregulējuma raksturs. Kā jau iepriekš minēts, kriminālprocess var tikt izbeigts ar lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, kuru var pieņemt arī tiesa kā procesa virzītājs iztiesāšanas stadijā (sk. KPL 481. pantu).

Savukārt, vērtējot KPL 319. panta otrajā daļā ietverto sprieduma definīciju kopsakarā ar citām KPL normām, jāsecina, ka definīcijā ietvertos kritērijus pašus par sevi nevajadzētu uzskatīt par

²⁵ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [25.04.2021. red.]

²⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2011, 8.lpp.

²⁷ Ibid, 9.lpp.

²⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. VI. Procesuālie termiņi, dokumenti un mantiskie jautājumi. Jurista Vārds, 2006, Nr.30 (433), 4.lpp.

absolūtām vadlīnijām, lai izdarītu secinājumu, ka ir taisāms spriedums. Piemēram, kasācijas instances tiesa atsevišķos gadījumos, izvērtējot, vai attiecīgās KL normas ir piemērotas atbilstoši, var risināt jautājumus, kas saistīti, piemēram, ar atbrīvošanu no soda, tādējādi pieņemot nolēmumu par šo jautājumu, taču kasācijas instances tiesa saskaņā ar KPL pieņem tikai lēmumus (KPL 587. pants). Turklāt no KPL 319. panta otrās daļas izriet, ka nolēmumu par apsūdzētā vainu taisa kā spriedumu, taču KPL paredz, ka ar nereabilitējošiem lēmumiem par kriminālprocesa izbeigšanu apsūdzētie arī tiek tiesiski atzīti par vainīgiem (sk. KPL 610. panta pirmo daļu).

Tomēr jāatzīmē, ka KPL 319. pants nav vienīgā norma KPL, ar kuras palīdzību tiek mēģināts skaidrot, kā nošķirams tiesas spriedums no tiesas lēmuma. KPL 511. panta pirmā daļa paredz, ka tiesas nolēmumu, ar kuru lietu izspriež pēc būtības, tiesa taisa sprieduma veidā un pasludina valsts vārdā. Šāda sprieduma izpratne ir arī citos procesuālajos likumos. Piemēram, Civilprocesa likuma²⁹ (turpmāk – CPL) 189. panta pirmā daļa paredz, ka tiesas nolēmumu, ar kuru lietu izspriež pēc būtības, tiesa taisa sprieduma veidā. Analogiska sprieduma definīcija ir paredzēta Administratīvā procesa likuma³⁰ (turpmāk - APL) 246. panta pirmajā daļā. Attiecībā uz tiesas lēmuma definēšanu citos procesuālajos likumos arī ir krietni vienkāršotāka pieeja, salīdzinot ar KPL 319. panta trešo daļu. CPL 229. panta pirmā daļa noteic, ka tiesas nolēmumu, ar kuru lieta netiek izspriesta pēc būtības, pieņem lēmuma veidā (analogiska definīcija ir arī APL 285. panta pirmajā daļā).

Kā redzams no KPL 511. panta pirmajā daļā un citu procesuālo likumu normās ietvertā sprieduma skaidrojuma, sprieduma izšķirīga pazīme ir tā, ka ar to lieta tiek “izspriesta pēc būtības”. Šī pazīme, kaut arī vienkāršoti izskaidro sprieduma būtību, ir ierastākais veids abu nolēmumu nošķiršanai.³¹ Tātad, izspriežot lietu pēc būtības, ir taisāms spriedums, taču gadījumos, kad lieta netiek izspriesta pēc būtības, ir pieņemams lēmums.

To, ko īsti nozīmē “izspriest lietu pēc būtības”, palīdz izprast KPL 319. panta otrajā daļā iekļautie sprieduma kritēriji, kā arī likuma “Par tiesu varu” 6. pantā paredzētās tiesas spriešanas krimināllietās funkcijas apraksts. Jāatzīmē, ka, kā iepriekš minēts, šīs pazīmes nav pamata nošķiršanas veids pašas par sevi, taču tie tomēr palīdz izprast lietas “izspriešanas pēc būtības” nozīmi. Arī doktrīnā jau iepriekš ir norādīts, ka izlemt lietu “pēc būtības” nozīmē, ka tiek izvērtēti pierādījumi, apsūdzības pamatotība, un izlemts, ko darīt ar apsūdzēto – notiesāt vai attaisnot, sodīt vai nesodīt u.tml., reizē atzīmējot, ka šo nodalīšanas kritēriju ir iespējams analizēt daudz dziļāk un komplicētāk.³² Autore pievienojas šādam skaidrojumam, jo kriminālprocesa pamatjautājums ir apsūdzētā vainīgums vai nevainīgums – izvērtējot pierādījumus, apsūdzības pamatotību un izdarot secinājumu par apsūdzētā

²⁹ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. [25.04.2021. red.]

³⁰ Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts: 25.10.2001. [25.04.2021. red.]

³¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2006, 4.lpp.

³² Ibid.; sk. arī: Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 319.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 852.lpp.; Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998. 136.lpp.

vainīgumu vai nevainīgumu (un attiecīgiem tālākiem KPL paredzētiem jautājumiem), kriminālprocesa pamatjautājums jeb būtības jautājums tiek arī izspriests.

Jāatzīmē, ka bez formulējuma “izspriest lietu pēc būtības” procesuālajos likumos ir sastopams arī jēdziens “izskatīt (iztiesāt) lietu pēc būtības”. Kaut arī KPL frāze “izskatīt (iztiesāt) lietu pēc būtības” nav sastopama (tā gan bija ietverta vairākās KPK normās, piemēram, 433. panta pirmajā daļā, 436. panta otrajā daļā), judikatūrā tā ir pieminēta, norādot, ka gan pirmās instances tiesa, gan apelācijas instances tiesa ir tiesa, kas iztiesā lietu pēc būtības.³³ Jāatzīmē, ka, piemēram, CPL tiek lietoti abi jēdzieni, tādējādi iezīmējot, ka tie ir nošķirami, - lietas izskatīšana pēc būtības tiek saistīta tieši ar pierādījumu pārbaudīšanu (sk., piemēram, 4. panta pirmo daļu, 163. panta pirmo daļu, 183. panta pirmo daļu, 188. panta pirmo daļu), savukārt lietas izspriešana pēc būtības, kā jau iepriekš minēts, tiek saistīta tieši ar sprieduma taisīšanu par civillietā pamatā esošo jautājumu (189. panta pirmā daļa)³⁴. Pētot abu frāžu lietojumu procesuālajos likumos un judikatūrā, var secināt, ka jēdziens “izskatīšana (iztiesāšana) pēc būtības” vairāk tiek lietots, lai aprakstītu pašu lietas iztiesāšanas procesu un uzsvērtu, ka gan pirmās instances tiesai, gan apelācijas instances tiesai ir pienākums pārbaudīt un novērtēt lietā iegūtos pierādījumus attiecībā uz personas vainu.³⁵ Arī Satversmes tiesa ir norādījusi uz lietas izskatīšanas pēc būtības saistību tieši ar tiesājamā vainas pierādīšanu un konstatēšanu tiesas sēdē.³⁶ Savukārt “izspriešana pēc būtības”, autoresprāt, jau vairāk raksturo rezultātu – kriminālprocesa pamatjautājuma par vainu izlemšanu, izvērtējot pierādījumus un izlemjot celtās apsūdzības pamatoību.

Arī judikatūrā šie jēdzieni iezīmēti kā nošķirami, norādot, ka lietas iztiesāšana pēc būtības var noslēgties ar tiesas spriedumu vai lēmumu.³⁷ Piemēram, judikatūrā attiecībā uz noilguma konstatēšanu tiesā ir akcentēts, ka, ja tiesa izbeidz kriminālprocesu kriminālatbildības noilguma dēļ, tai tomēr vispirms lieta ir jāizskata pēc būtības, noskaidrojot, vai apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgo nodarījumu, un tikai tad, ja tiesa konstatē personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, jāizbeidz kriminālprocess uz noilguma pamata, bet, ja tiesa konstatē, ka personas vaina nav pierādīta, tai jātaisā attaisnojošs spriedums.³⁸ Līdzīgi secinājumi judikatūrā pausti arī par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereaibilitējošā apstākļa “kriminālprocesu nav iespējams pabeigt saprātīgā termiņā” (KPL 379. panta

³³ Sk., piemēram: Augstākās tiesas 28.04.2015. lēmums lietā SKK-46/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3690> [aplūkots 25.04.2021.]

³⁴ Sk. arī: Rozenbergs J., Torgāns K. Komentārs Civilprocesa 189.pantam. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Otrais papildinātais izd. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 493.-494.lpp.

³⁵ Sk., piemēram: Augstākās tiesas 28.04.2015. lēmums lietā SKK-46/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3690> [aplūkots 25.04.2021.]

³⁶ Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr. 2003-03-01, secinājumu daļas 3.p. Latvijas Vēstnesis, 2003, Nr.97.

³⁷ Senāta 30.10.2020. lēmums lietā SKK-59/2020, 34.3.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/7007> [aplūkots 25.04.2021.]

³⁸ Augstākās tiesas 23.01.2009. lēmums lietā SKK-17/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4030> [aplūkots 25.04.2021.]; Augstākās tiesas 21.09.2009. lēmums lietā SKK-352/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4025> [aplūkots 25.04.2021.]

pirmās daļas 4. punkts) pamata, turklāt norādot, ka, neveicot lietā pierādījumu pārbaudi, nevērtējot apsūdzēto vainīguma pierādījumus un izbeidzot kriminālprocesu pret apsūdzēto nereabilitējošu apstākļu dēļ, tiesa pārkāpj apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā.³⁹ No šīm atziņām faktiski izriet, ka, pat ja lieta ir tikusi izskatīta pēc būtības, veicot pierādījumu pārbaudi, tā var netikt izspriesta pēc būtības, proti, nenoslēgties ar spriedumu, bet gan lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu.

Saistībā ar lietas izskatīšanu pēc būtības arī jāpiemin notiesājošs spriedums, kas taisīts bez pierādījumu pārbaudes iztiesāšanā. Šajā gadījumā arī var saskaņot to, ka abi iepriekšminētie jēdzieni ir nošķirami. Ja pierādījumu pārbaude saskaņā ar KPL 499. panta nosacījumiem nenotiek, arī lietas izskatīšana pēc būtības īsti nenotiek. Tiesa, var gan pieņemt, ka pierādījumu pārbaude vismaz daļēji notiek tiesas “galvā”, jo tiesai saskaņā ar KPL 499. panta pirmās daļas 2. punktu ir jābūt pārliecinātai par personas vainīgumu pēc lietas materiālu pārbaudes, taču, autoresprāt, to par pilnīgu lietas izskatīšanu pēc būtības gan nevarētu uzskatīt. Taču arī šajā gadījumā saskaņā ar KPL 499. panta ceturto daļu tiesa tomēr taisa spriedumu, jo, pat ja neizvērtē pierādījumus, tomēr atzīst personu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (un izlemj tālākos no šī secinājuma izrietošos jautājumus).

Autores ieskatā, būtu tikai loģiski, ja konsekventi tiktu ievērots princips, ka, ja lieta tiek izskatīta pēc būtības (tātad attiecībā uz personas vainu tiek izdarīta pierādījumu pārbaude) un tā arī tiek pēc būtības izspriesta (izvērtējot pierādījumus attiecībā uz apsūdzētā vainu, izlemjot apsūdzības pamatotību un līdz ar to atzīstot personu par vainīgu vai nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā), ir taisāms spriedums, nevis lēmums. Taču, kā redzams, KPL ir nobīdes no šī vispārējā principa. Jāatzīmē, ka, piemēram, attiecībā uz kādiem nereabilitējošiem apstākļiem, kas šobrīd KPL paredzēti kā kriminālprocesa izbeigšanas pamats (piemēram, noilgums), KPK bija paredzēts citāds risinājums - notiesājoša sprieduma taisīšana, nepiespiežot vai atbrīvojot no soda (304.panta trešā daļa).

Autorei nešķiet loģisks risinājums, ka tiesa, izvērtējot apsūdzētā vainīgumu un faktiski taisot atzinumu par vainu, pieņem lēmumu, nevis spriedumu. Lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu būtu pieņemams tikai tad, ja tiesa nevērtē jautājumu par vainu pēc būtības un tas arī neaizskar apsūdzētā tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā un nevainīguma prezumpciju, proti, ja ir kāds šķērslis, lai šo jautājumu vispār lemtu – piemēram, prokurora atteikšanās no apsūdzības (KPL 481. panta pirmās daļas 2. punkts) vai kriminālprocesa nepieļaujoša rehabilitējoša apstākļa (piemēram, KPL 377. panta 6. punkts) konstatēšana, kas nepieļauj jautājuma vērtēšanu pēc būtības.

Līdz ar to, vērtējot regulējumu attiecībā uz kriminālprocesa gala nolēmumiem, kādus tiesa var pieņemt, autore secina, ka ir nepieciešams pārskatīt KPL regulējumu, tostarp KPL 319. pantā paredzētās tiesas nolēmumu definīcijas, un saskaņot to ar KPL 511. panta pirmās daļas un no citiem

³⁹ Augstākās tiesas 27.09.2016. lēmums lietā SKK-J-507/2016. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3635> [aplūkots 25.04.2021.]

procesuālajiem likumiem izrietošo principu, ka spriedums ir taisāms gadījumos, kad lieta tiek izspriesta pēc būtības, kriminālprocesā ar to saprotot pamatjautājuma par apsūdzētā vainīguma vai nevainīguma un no šī atzinuma tālāk izrietošo attiecīgo jautājumu izvērtēšanu un izlemšanu. Savukārt gadījumos, kad kriminālprocess kādu iemeslu dēļ ir pārtraucams un nenotiek personas vainīguma izvērtēšana, ir nepieciešams pieņemt lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu.

1.2. Attaisnojošs spriedums kā viens no spriedumu veidiem

Pievēršoties jau konkrētāk KPL regulējumam tieši attiecībā uz attaisnojošu spriedumu, visupirms jāmin KPL 518. pants, kas noteic, ka tiesas spriedums var būt attaisnojošs vai notiesājošs. KPL 519. pants jau precizē, kādos gadījumos taisāms attaisnojošs spriedums: 1) ja nav noticis noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva; 2) ja apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta. Savukārt notiesājošu spriedumu tiesa pieņem, ja iztiesāšanas gaitā apsūdzētā vaina noziedzīgā nodarījumā ir pierādīta (KPL 520. panta pirmā daļa). Jāatzīmē, ka ir iespējams arī notiesājošs spriedums, kurā tiesa personu ir attaisnojusi daļā apsūdzības (KPL 528. panta pirmās daļas 8. punkts), kas gan darbā vairāk pieminēts un pēfīts dziļāk netiks, vairāk pievērsoties tieši pilnībā attaisnojošam spriedumam.

Attaisnojošs spriedums ir iespējams gan pirmās instances tiesā, gan apelācijas instances tiesā, jo tās var taisīt spriedumu, izspriežot lietu pēc būtības. Savukārt, kā jau iepriekš minēts, kasācijas instances tiesa pieņem tikai lēmumus, jo neizskata lietu pēc būtības, proti, neveic pierādījumu pārbaudi un nevērtē pierādījumus (KPL 569. panta trešā daļa), kā arī neizspriež jautājumu par apsūdzētā vainu, bet gan tikai veic nolēmuma tiesiskuma pārbaudi (KPL 584. panta pirmā daļa), tādējādi kasācijas instances tiesā spriedums (ne attaisnojošs, ne notiesājošs), nevar tikt taisīts. Jāatzīmē, ka kasācijas instancē civillietās un administratīvā procesa lietās spriedumi gan var tikt un arī tiek taisīti (sk. CPL 474. pantu, APL 348. pantu). Turklāt, apskatot Augstākās tiesas judikatūras nolēmumu arhīvu⁴⁰, var secināt, ka tiek taisīti arī lēmumi. Ielūkojoties dažos no Senāta Civillietu departamenta nolēmumiem, šķiet, ka tiek ievērots šāds princips – ja tiek vērtēts lēmums, kasācijas instancē tiek taisīts lēmums, bet ja spriedums – tad tiek taisīts spriedums.⁴¹ CPL komentāros tiek norādīts, ka kasācijas instances spriedumam nav piemērojams tas pats raksturojums, kas pirmās un apelācijas instances spriedumam, jo tam ir vairākas īpatnības (piemēram, citāds saturs, nav pārsūdzams u.c.) un to reglamentē CPL 58. nodaļa.⁴² Tomēr reizē tiek uzsvērts, ka kasācijas instance

⁴⁰ Judikatūras nolēmumu arhīvs. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/> [aplūkots 25.04.2021.]

⁴¹ Sk., piemēram: Senāta 31.03.2021. lēmums lietā SPC-21/2021. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/7063> [aplūkots 25.04.2021.]; Senāta 31.03.2021. spriedums lietā SKC-132/2021. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/7065> [aplūkots 25.04.2021.]

⁴² Rozenbergs J., Torgāns K. 2016, 494.-495.lpp.

neizspriež lietu pēc būtības, bet gan tikai vērtē nolēmuma tiesiskumu.⁴³ Iespējams, ir nepieciešama dziļāka analīze, taču pirmšķietami autore nerada kādu loģisku skaidrojumu tam, kādēļ kasācijas instances tiesa tomēr taisa arī spriedumus, turklāt nepiemērojot ierasto sprieduma definīciju, bet gan piešķirot spriedumam kasācijas instancē atšķirīgu nozīmi.

Uz pirmās instances pilnvarām taisīt attaisnojošu spriedumu skaidri norāda KPL 518. un turpmākie panti, kas ir iekļauti KPL 47. nodaļā “Spriedums”, kas savukārt ir ietverta 9. sadaļā “Lietas izskatīšana pirmās instances tiesā”. Savukārt attaisnojoša sprieduma taisīšanas iespējamība apelācijas instances tiesā izriet no sistēmiska KPL normu skatījuma par apelācijas tiesas kompetenci.

KPL 561. panta pirmā daļa noteic, ka apelācijas instances tiesā lieta iztiesājama kārtībā, kāda noteikta krimināllietu iztiesāšanai pirmās instances tiesā, izņemot KPL 53. nodaļā noteikto. Apelācijas instances tiesa iztiesāšanas rezultātā var pieņemt dažādus nolēmumus, t.sk. atcelt pirmās instances nolēmumu pilnībā (vai kādā tā daļā) un taisīt (kādā tā daļā) jaunu nolēmumu (KPL 563. panta pirmās daļas 2. un 3. punkts). No KPL 563. panta otrās daļas izriet, ka šis nolēmums ir taisāms sprieduma veidā. Tātad noteiktos gadījumos apelācijas instances tiesa var taisīt jaunu spriedumu, tostarp attaisnojošu, uz to jau konkrētāk norāda KPL 564. panta astotā daļa (par to, kādos gadījumos apelācijas instances tiesa var taisīt jaunu spriedumu, vairāk tiks izklāstīts darba 5.1. apakšnodaļā).

1.3. Attaisnojoša sprieduma tiesiskā nozīme un sekas

Analizējot, ko tad īsti nozīmē attaisnojošs spriedums, jāatzīmē, ka apsūdzību saskaņā ar KPL regulējumu uztur valsts apsūdzības uzturētājs – prokurors, un tiesas un apsūdzības uzturēšanas funkcijas ir nodalītas (KPL 17. pants). Tiesa ir tā, kas lemj par personai celtās apsūdzības pamatotību un personas vainu, līdz ar to attaisnojoša sprieduma taisīšanas gadījumā var secināt, ka tiesas un prokurora viedokļi par apsūdzības pamatotību un personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, lai arī kādu iemeslu dēļ, ir bijuši atšķirīgi.

Kā jau iepriekš minēts, attaisnojošs spriedums faktiski nozīmē, ka tiesa nav piekritusi prokurora viedoklim, neuzskata apsūdzību par pamatotu un nepiekrīt, ka persona būtu jāatzīst par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Līdz ar to bieži vien attaisnojošs spriedums tiek uztverts kā nekvalitatīvas izmeklēšanas iestāžu un prokuratūras darbības sekas.⁴⁴ Ģenerālprokurora ziņojumā par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm norādīts, ka, analizējot apsūdzēto attaisnošanas iemeslus 40 krimināllietās, ticis secināts, ka attaisnošanas pamatā lielākoties ir dažāds

⁴³ Vernuša E. Komentārs Civilprocesa likuma 450.pantam. Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29.-60.¹ nodaļa). Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012, 757.lpp.

⁴⁴ Sk. arī: Vārpiņš S. Spriedums "Zolitūdes lietā": viens notiesāts, astoņi attaisnoti. Nejausība vai likumsakarīgs rezultāts? Jurista Vārds, 2020, Nr.21 (1131), 20.-21.lpp.

prokuroru un tiesu pierādījumu vērtējums (32 krimināllietās), taču mazā daļā tam pamatā ir trūkumi un nepilnības, kas pieļautas pirmstiesas procesa laikā (5 krimināllietās), kā arī judikatūrā nostiprināto atziņu nepiemērošana (vienā krimināllietā). Divās krimināllietās attaisnošanas pamatā ir bijuši trūkumi apsūdzībā jeb lēmumā par personas saukšanu pie kriminālatbildības (tas, vai šādā gadījumā apsūdzēto attaisnot ir atbilstošākais risinājums, tiks analizēts darba 3.5. apakšnodaļā).⁴⁵

To, ka attaisnojošs spriedums faktiski ir tiesas nepiepriekšēja prokurora viedoklim par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, parāda arī ģenerālprokurora ziņojumā atspoguļotais, ka attaisnošanas gadījumu skaits ir zems un tas dod pamatu prokuroru darba kvalitāti novērtēt pozitīvi. No ziņojuma izriet, ka attaisnošanas gadījumi tiek rūpīgi analizēti, lai izdarītu secinājumus par iespējamiem prokurora veiktiem pārkāpumiem.⁴⁶ Piemēram, attiecībā uz Vidzemes tiesas apgabala prokuratūras prokuroru darbu ir ticis secināts, ka tiesas spriedumos iekļautie secinājumi norāda uz to, ka apsūdzēto attaisnošanas iemesls nav jāmeklē prokuroru neefektīvā rīcībā vai nolaidībā, bet gan krimināllietā nostiprināto pierādījumu dažādā uztveršanā un novērtēšanā (tātad dažādā izpratnē par pierādījumu pietiekamību un pieļaujamību).⁴⁷

Attiecībā uz attaisnojošu spriedumu vēl ir nepieciešams pakavēties pie tā tiesiskās nozīmes. Kriminālprocesa uzsākšana pret personu pati par sevi prasa personas rehabilitāciju vai nereabilitāciju, jo, uzsākot pret personu kriminālprocesu, persona faktiski tiek stigmatizēta kā vainīga.⁴⁸ Pilnībā “brīva” persona kļūst tikai ar tās rehabilitāciju. Kā jau iepriekš minēts, attaisnojošs spriedums ir viens no personu rehabilitējošiem nolēmumiem.

Jāatzīmē, ka jēdziens „rehabilitācija” vai “nereabilitācija”, kaut arī vairākkārt tiek pieminēts, nevienā vietā KPL netiek skaidrots. Vārds “rehabilitācija” ir cēlies no latīņu valodas vārda *rehabilitatio* (*re* – no jauna, atkal + *habilitas* (*habilitatis*) – spēja, derīgums). Rehabilitācija tiek skaidrota kā personas atjaunošana tiesībās vai (plašākā nozīmē) personas labā vārda un iepriekšējās reputācijas atjaunošana, personas atzīšana par nelikumīgi sodītu un līdz ar to nevainīgu. Kriminālprocesuālajā nozīmē ar to saprot pie kriminālatbildības nelikumīgi sauktās personas personisko, mantisko un nemantisko tiesību atjaunošanu pilnā apjomā un nodarīto materiālo zaudējumu, kā arī zaudētā labuma atlīdzināšanu pilnā apjomā neatkarīgi no tiesībaizsardzības iestāžu vai to amatpersonu vainas.⁴⁹ Skaidrojošā vārdnīca “Tezaurs” rehabilitāciju skaidro kā pilsoņa atzīšanu par nelikumīgi sodītu un līdz ar to nevainīgu⁵⁰,

⁴⁵ Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021, 94.lpp.

⁴⁶ Ibid, 46.lpp.

⁴⁷ Ibid, 52.lpp.

⁴⁸ Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018, Nr.1 (1007), 27.lpp.

⁴⁹ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 243.lpp.; Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Nordik. 1998, 223.lpp.

⁵⁰ Vārda “rehabilitācija” skaidrojums. Skaidrojošā vārdnīca “Tezaurs”. Pieejams: <https://tezaurs.lv/reabilit%C4%81cija> [aplūkots 25.04.2021.]

savukārt jēdzienu “reabilitēt” kā: 1) atjaunot labo vārdu, labo reputāciju; 2) atdot kādam tiesības⁵¹. Jāatzīmē, ka izšķir pilnīgu vai daļēju rehabilitāciju⁵² atkarībā no tā, vai attiecībā uz personu pieņemts pilnībā rehabilitējošs nolēmums vai daļēji rehabilitējošs nolēmums.

Var secināt, ka, rehabilitējot personu, valsts atzīst, ka tā nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir nevainīga un attiecībā uz to izteiktais pieņēmums par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu ir bijis nepamatots. Ar personas rehabilitāciju valsts būtībā atzīst savu kļūdu. Autore gan nepievienojas iepriekšminētajās rehabilitācijas definīcijās paustajam, ka rehabilitēšana nozīmē personas atzīšanu par nelikumīgi sodītu, jo persona jau nav vispār tikusi sodīta, ja vien nenotiek kāda iepriekšēja spēkā stājušā nereabilitējoša nolēmuma, ar kuru persona ir tikusi sodīta, pārskatīšana (piemēram, KPL 13. sadaļas kārtībā). Savukārt kriminālprocesu kā tādu, ja vien tā norisē nav prettiesiski vai nepamatoti ierobežotas personas tiesības (piemēram, prettiesiski ierobežota personas brīvība), nevarētu uzskatīt par nelikumīgu tikai tādēļ, ka persona tikusi rehabilitēta. Taču to varētu gan uzskatīt par nepamatotu, jo, kaut arī tā norisē varbūt nav bijuši procesuālo normu pārkāpumi, persona ir tikusi rehabilitēta.

Pilnīgāk izprast pilnīgas rehabilitācijas nozīmi palīdz saprast nereabilitācijas, tostarp ārpus krimināltiesisko, tiesisko seku apzināšana. Nereabilitējošā nolēmuma dēļ var iestāties arī tādas sekas, kā, piemēram, vairākos likumos paredzētie nodarbinātības ierobežojumi. Persona, attiecībā uz kuru pieņemts nereabilitējošs nolēmums, piemēram, nevar kļūt par zvērinātu advokātu (Advokatūras likuma⁵³ 15. panta 5.-8. punkts). Ierobežojumi nodarbinātībā turklāt pastāv ne tikai tieslietu jomā, bet arī citās nodarbinātības sfērās, piemēram, ierēdniecībā (Valsts civildienesta likuma⁵⁴ 7. panta pirmās daļas 5. punkts). Var būt arī ierobežotas iespējas darbā ar bērniem (Izglītības likuma⁵⁵ 50. panta pirmās daļas 1. punkts un otrā daļa). Šis uzskaitījums, kurš turklāt nav pilnīgs, jau parāda, cik ļoti personas dzīvi var ietekmēt nereabilitējošs nolēmums, un no kādām sekām persona tiek paglābta, ja viņa tiek rehabilitēta. Šajā sakarā jāpiemin nesen medijos atspoguļotā situācija, kad attiecībā uz Ventspils peldbaseinā noslīkušā zēna vecākiem par saņemtās kompensācijas nedeklarēšanu tika izbeigts kriminālprocess, kas pirmšķietami varētu šķist priecīga ziņa, taču tas tika izbeigts uz nereabilitējoša pamata, līdz ar ko ģimenes aizstāvis arī medijiem akcentēja, ka centīsies panākt personu rehabilitēšanu.⁵⁶

Jāatzīmē, ka personas labās reputācijas, vārda un goda atjaunošana rehabilitācijas gadījumā ir diskutējama. Valsts tās institūciju un amatpersonu veidolā varbūt personu tiešām uztvers kā

⁵¹ Vārda “reabilitēt” skaidrojums. Skaidrojošā vārdnīca “Tezaurs”. Pieejams: <https://tezaurs.lv/reabilit%C4%93t> [aplūkots 25.04.2021.]

⁵² Meikališa Ā., Strada K. 2000, 243.lpp.

⁵³ Advokatūras likums: LR likums. Pieņemts: 27.04.1993. [25.04.2021. red.]

⁵⁴ Valsts civildienesta likums: LR likums. Pieņemts: 07.09.2000. [25.04.2021. red.]

⁵⁵ Izglītības likums: LR likums. Pieņemts: 29.10.1998. [25.04.2021. red.]

⁵⁶ Prokuratūra apgalvo, ka pret Ventspils peldbaseinā noslīkušā zēna vecākiem kriminālprocess izbeigts, bet advokāts norāda uz pretējo. Pieejams: <https://www.apollo.lv/7207449/prokuratūra-apgalvo-ka-pret-ventspils-peldbaseina-noslikusa-zena-vecakiem-kriminalprocess-izbeigts-bet-advokats-norada-uz-pretejo> [aplūkots 25.04.2021.]

reabilitētu, bet, kā zināms, sabiedrība ne vienmēr izprot to, ka personas iesaistīšana kriminālprocesā vēl nenozīmē, ka viņa ir izdarījusi jebko noziedzīgu. Pat ar personas pilnīgu attaisnošanu reizēm nav pietiekami, lai sabiedrības acīs tiktu atjaunota personas labā reputācija. Tam labs piemērs ir t.s. Zolitūdes krimināllieta, kurā ar pirmās instances spriedumu (kas gan vēl nav stājies spēkā) tika pilnībā attaisnotas astoņas no deviņām apsūdzētajām personām⁵⁷. Diez vai sabiedrības, vēl jo vairāk Zolitūdes traģēdijā cietušo, acīs ar šo personu attaisnošanu ir ticis atjaunots viņu gods.

Tomēr attaisnojošs spriedums nozīmē ne tikai apsūdzētā atzīšanu par nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un viņa rehabilitēšanu, tam ir tālākas sekas un ietekme arī citos svarīgos aspektos, piemēram, mantisko jautājumu risinājumā. Attiecībā uz procesuālo izdevumu piedziņu KPL 368. panta trešā daļa paredz, ka, ja ar tiesas spriedumu persona ir attaisnota, procesuālos izdevumus sedz no valsts līdzekļiem, savukārt, ja apsūdzētais attaisnots daļēji, no viņa var piedzīt procesuālos izdevumus, kas saistīti ar apsūdzību, kurā persona atzīta par vainīgu un notiesāta (ir gan atsevišķi izņēmumi – sk. panta sesto daļu).

Savukārt attiecībā uz cietušā kaitējuma kompensācijas pieteikumu KPL 526. panta otrā daļa noteic, ka, ja tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, tā atstāj bez izskatīšanas pieteikumu par nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu, taču pieteikuma atstāšana bez izskatīšanas nav šķērslis kaitējuma atlīdzināšanas prasības celšanai CPL noteiktajā kārtībā. Arī Augstākā tiesa ir akcentējusi šo vispārīgo principu, ka cietušajam radītā kaitējuma kompensācijas apmaksas pienākums attiecināms uz to personu, kura atzīta par vainīgu konkrētajā noziedzīgajā nodarījumā, ar kuru cietušajam radīts kaitējums.⁵⁸

Tātad personai, kura kriminālprocesā atzīta par nevainīgu, nav uzliekams kompensācijas samaksāšanas pienākums, tomēr cietušais tik un tā var civiltiesiski celt prasību pret attaisnoto par kaitējuma atlīdzības piedziņu. Šādu iespēju savā judikatūrā ir uzsvērusi arī ECT, atzīstot, ka pat ja persona ir attaisnota, tas neizslēdz attaisnotā civiltiesisko atbildību par to pašu nodarījumu, jo citādi apsūdzētais varētu izvairīties no tā, ka atbilstoši civiltiesiskajai pierādīšanas nastai, kas nav tik augsta kā kriminālprocesā, viņš tomēr varētu tikt uzskatīts par atbildīgu par savu rīcību. Tomēr tiesai, izskatot civilprasību, ir jāņem vērā, ka tiesa nevar pārkāpt nevainīguma prezumpciju un paust viedokli par attaisnotā vainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.⁵⁹

CPL 96. panta trešā daļa paredz, ka likumīgā spēkā stājies tiesas spriedums krimināllieta, prokurora priekšraksts par sodu, kā arī lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējoša pamata ir obligāts tiesai, kas izskata lietu par tās personas civiltiesisko atbildību, par kuru pieņemts

⁵⁷ Piģēns K. Saīsinātais spriedums Zolitūdes krimināllieta. Jurista Vārds, 2020, Nr.8 (1118), 6.-7.lpp.

⁵⁸ Augstākās tiesas 20.10.2017. lēmums lietā Nr. SKK-J-570/2017, 4.1.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5289> [aplūkots 25.04.2021.]

⁵⁹ ECT 11.02.2003. spriedums lietā Ringvold pret Norvēģiju (iesnieguma Nr. 34964/97), 38.p.; Par ECT praksi attiecībā uz kaitējuma kompensācijas pieteikuma izlemšanu civiltiesiski pēc attaisnojoša sprieduma vairāk sk.: Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. New York: Oxford University Press, 2006, pp.183-185.

attiecīgais nolēmums, vienīgi jautājumā par to, vai noziedzīgā darbība vai bezdarbība notikusi vai to izdarījusi vai pieļāvusi tā pati persona. Augstākā tiesa ir izteikusi atziņu, ka no šīs normas izriet, ka tiesai, kas izskata lietu par personas civiltiesisko atbildību, likumīgā spēkā stājies spriedums krimināllietā ir saistošs noteiktā ietvarā, proti, vienīgi jautājumā par to, vai noziedzīga darbība (bezdarbība) notikusi un vai to izdarījusi (pieļāvusi) tā pati persona.⁶⁰ No tā izriet, ka tiesai, izskatot civilprasību, ir saistošs attaisnojošais spriedums, taču tikai attiecībā uz tiesas secinājumu par to, vai noziedzīga darbība vai bezdarbība ir notikusi un vai to izdarījusi vai pieļāvusi tā pati persona. Tātad, ja tiesa būs attaisnojusi apsūdzēto, atzīstot, ka darbība vai bezdarbība vispār nav notikusi vai arī to nav izdarījis apsūdzētais, civilprocesā tiesai šāds atzinums būs saistošs.

KPK 307. panta trešā daļa paredzēja, ka tiesa, taisot attaisnojošu spriedumu: 1) civilprasību noraida, ja tiesājamam inkriminētais nodarījums nav noticis vai ja nav pierādīta tiesājamā piedalīšanās noziegumā; 2) atstāj civilprasību bez izskatīšanas, ja attaisnojošs spriedums taisīts uz cita pamata. Šobrīd KPL ir paredzēts, ka jebkurā attaisnošanas gadījumā kaitējuma kompensācijas pieteikums tiek atstāts bez izskatīšanas. Autoresprāt, būtu gan loģiskāk to jau uzreiz noraidīt, ja tiesa secina, ka apsūdzētajam inkriminētais nodarījums vispār nav noticis (nav noticis nekāds notikums) vai apsūdzētais tajā nav piedalījies (tātad piemērojot KPL 519. panta 1. punktā paredzēto pirmo attaisnošanas pamatu vai 2. punktā paredzēto pamatu), jo šis secinājums tiesai, izskatot civilprasību CPL kārtībā, saskaņā ar iepriekšminēto CPL 96. panta trešo daļu tāpat būs obligāts. Savukārt tad, ja tiesa ir attaisnojusi apsūdzēto nevis tādēļ, ka notikums nav noticis vai viņš tajā nav piedalījies, bet gan, piemēram, tādēļ, ka trūkst subjektīvās puses noziedzīgajā nodarījumā, civilprasību izskatot, tiesai šāds secinājums nav saistošs, un tā var arī nonākt pie secinājuma, ka atbildētāja rīcība ir prettiesiska un kaitējuma atlīdzība no atbildētāja cietušā labā ir piedzenama.

Vēl attiecībā uz attaisnojoša sprieduma ietekmi ir jāmin arī Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums⁶¹ (turpmāk – Atlīdzības likums), kas cita starpā attiecas uz personām, attiecībā uz kurām spēkā stājies attaisnojošs tiesas spriedums (4. panta pirmās daļas 1. punkts). Proti, šis likums ir cieši saistīts ar Satversmes 92. pantā paredzētajām personas tiesībām uz atbilstīgu atlīdzinājumu par tiesību aizskārumu.⁶² Atlīdzības likums paredz attaisnotajai personai tiesības uz kaitējuma (zaudējumu vai nemantiskā kaitējuma) atlīdzinājumu, kas tai nodarīts kriminālprocesā iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesiskas vai nepamatotas rīcības dēļ (likuma 1. panta pirmā daļa). Jāņem vērā, ka kriminālprocesā veiktās darbības ir vērstas uz patiesības noskaidrošanu, un, kaut arī personu sargā nevainīguma prezumpcija, tā neliedz

⁶⁰ Augstākās tiesas 09.01.2017. spriedums lietā SKC-461/2017, 9.2.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/694> [aplūkots 25.04.2021.]

⁶¹ Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums: LV likums. Pieņemts: 30.11.2017. [25.04.2021. red.]

⁶² Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. 2011, 125.lpp.

noteikt personai ierobežojumus, ja tādi nepieciešami konkrēta legītīma mērķa sasniegšanai un tiek ievērots samērīgums.⁶³

Likuma 6. pants skaidro, kas ir saprotams ar iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesisku un nepamatotu rīcību – prettiesiska rīcība ir tad, ja ar šo rīcību pārkāptas tiesību normas un vēlāk iestāties viens no kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskajiem pamatiem, savukārt nepamatota rīcība ir tad, ja tā lēmuma pieņemšanas brīdī ir atbildusi tiesību normām, taču vēlāk iestāties viens no kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskajiem pamatiem (piemēram, persona ir attaisnota – sk. likuma 4. panta pirmās daļas 1. punktu). Tātad, pat ja, piemēram, attaisnotā persona kriminālprocesa laikā tiesiski ir tikusi apcietināta (vai personai ar kādu citu rīcību vai lēmumu ir radīti zaudējumi vai nemantiskais kaitējums), šis lēmums tomēr ir uzskatāms par nepamatotu, jo noslēdzies ar personas attaisnošanu, līdz ar to personai ir arī tiesības uz ar apcietinājuma radīto zaudējumu un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu.

Jāatzīmē, ka Latvija ir noteikusi diezgan plašas tiesības uz kompensāciju attaisnotai personai, jo, piemēram, ECK savukārt neparedz tiesības uz kompensāciju, ja personas brīvība ir tikusi tiesiski ierobežota, pat ja process ir noslēdzies ar personas attaisnošanu, bet gan paredz šādas tiesības tikai tad, ja brīvības ierobežojums ir bijis prettiesisks.⁶⁴ ECK 7. protokola 3. pantā gan ir īpaši uzsvērtas zaudējumu atlīdzības tiesības sakarā ar nepamatotu notiesāšanu, proti, ja persona ar galīgu spriedumu tiek notiesāta par noziedzīgu nodarījumu un pēc tam tiek attaisnota vai apžēlota, pamatojoties uz jauniem pierādījumiem vai jaunatklātiem apstākļiem, kas neapstrīdami liecina par tiesas kļūdu, tad personai, kura šādas tiesāšanas rezultātā ir saņēmusi sodu, pienākas zaudējumu atlīdzība atbilstoši attiecīgās valsts likumiem vai praksei, ja vien netiek pierādīts, ka minētais nezināmais apstāklis nebija savlaicīgi atklāts vienīgi vai daļēji šīs personas vainas dēļ. Šī norma tātad būtu attiecināma uz lietas jaunas izskatīšanas KPL 13. sadaļas kārtībā rezultātu, ja persona pirms tam ir tikusi notiesāta, taču tiek attaisnota tiesas kļūdas dēļ.

Tādējādi, ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka attaisnojošam spriedumam ir ļoti nozīmīga ietekme ne tikai tajā ziņā, ka ar to persona tiek atzīta par nevainīgu un pilnībā rehabilitēta, bet tam ir būtiska ietekme arī uz citiem svarīgiem aspektiem, piemēram, procesuālo izdevumu piedzišanas iespējamību, kaitējuma kompensācijas pieteikuma izlemšanu kriminālprocesā, kā arī tiesībām uz kaitējuma atlīdzinājumu sakarā ar kriminālprocesa gaitā veiktu iestādes, prokuratūras vai tiesas prettiesisku vai nepamatotu rīcību.

⁶³ Likumprojekta “Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/D358C46EE64B01CFC2257FB5003F122B?OpenDocument#b> [aplūkots 25.04.2021.]

⁶⁴ ECT 28.09.1995. spriedums lietā Masson and Van Zon pret Nīderlandi (iesniegumu Nr. 15346/89; 15379/89), 49.p.

1.4. Nevainīguma prezumpcija un attaisnojošs spriedums

Visbeidzot, analizējot attaisnošanas nozīmi, nevar nepieminēt nevainīguma prezumpciju. Nevainīguma prezumpcija, kā pamatoti tiek norādīts doktrīnā, ir zelta stīga, kas caurvij visu kriminālprocesu.⁶⁵ Autore piekrīt arī atziņai, ka nevainīguma prezumpcija darbojas ne vien kā juridisks noteikums (sk. KPL 19. pantu), bet primāri pat kā tāda morālā diskomforta ierīce, kas tiesu mudina apzināties tās atbildības smagumu.⁶⁶ Tā ir gan konstitucionāla garantija⁶⁷, gan starptautiski atzīts kriminālprocesa pamatprincips, kas guvis atspoguļojumu vairākos starptautiskos un reģionālos dokumentos, piemēram, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencijas 6. pantā un Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas ES 2016/343 par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā⁶⁸, 3. pantā.

Nevainīguma prezumpciju veido trīs elementi: 1) tā aizsargā personu, lai to neatzītu par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu; 2) personai nav jāpierāda savs nevainīgums, un vainas pierādīšanas nasta gulstas uz procesa virzītāju; 3) visas saprātīgas šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kas ir apsūdzēta.⁶⁹ Satversmes tiesa ir akcentējusi arī nevainīguma prezumpcijas t.s. attieksmes formulas nozīmi, norādot, ka nevainīguma prezumpcija liedz pret personu izturēties tā, it kā būtu pierādīts, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.⁷⁰

Nevainīguma prezumpcija savu kulmināciju caur tās elementiem (it īpaši saprātīgu šaubu tulkošanu par labu apsūdzētajam, kas paredzēta KPL 19. panta trešajā daļā) sasniedz personas attaisnošanā, jo personas vaina nav tikusi pierādīta. Un tikai tad, ja persona tiek atzīta par vainīgu ar spēkā stājušos nolēmumu, nevainīguma prezumpcija attiecībā uz personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pārstāj darboties.⁷¹ Taču attiecībā uz attaisnošanu ECT ir uzsvērusi, ka nevainīguma prezumpcija turpina darboties arī pēc attaisnojoša sprieduma, kas ir stājies spēkā, un aizsargā personu no jebkādiem oficiāliem amatpersonu paziņojumiem par personas vainīgumu, kā arī liedz izturēties pret personu tā, it kā viņa būtu vainīga. Arī valsts iestādēm un tiesām ir jārespektē attaisnojošs spriedums, un nekādos sekojošos procesos (piemēram, civilprocesā par kaitējuma kompensāciju) personas nevainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā nedrīkst apšaubīt.⁷²

⁶⁵ Strada-Rozenberga K. Sabiedriskais viedoklis un tiesas spriešana – savstarpējās ietekmes tiesiskie aspekti. Rakstā: Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā. Jurista Vārds, 2018, Nr.6 (1012), 32.lpp.

⁶⁶ Clark S. J. The Juror, the Citizen, and the Human Being: The Presumption of Innocence and the Burden of Judgment. Criminal Law and Philosophy, 2014, Vol. 8, p.421.

⁶⁷ Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. 2011, 136.lpp.

⁶⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva ES 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Pieņemta 09.03.2016. [25.04.2021. red.]

⁶⁹ Satversmes tiesas 23.02.2006. spriedums lietā Nr.2005-22-01, 4.p. Latvijas Vēstnesis, 2006, Nr.34.

⁷⁰ Ibid, 5.1.p.

⁷¹ Strada-Rozenberga K. Kas ir nevainīguma prezumpcija, un ko tā paredz. Jurista Vārds, 2019, Nr.31 (1089), 12.lpp.

⁷² Vairāk sk. Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. New York: Oxford University Press, 2006, pp.182-185.

Pēdējā laika notikumi ir parādījuši nevainīguma prezumpcijas pārkāpumus tieši saistībā ar personas attaisnošanu, turklāt no augstu tieslietu sistēmu pārstāvošas amatpersonas puses. Proti, tieslietu ministra J. Bordāna un Saeimas Juridiskās komisijas vadītāja J. Juraša publiski paustā kritika par pirmās instances pasludināto saīsināto spriedumu, ar kuru tika attaisnoti Uģis Magonis un Oļegs Osinovskis, tostarp izsakot šaubas par tiesneša profesionalitāti un ietekmējamību⁷³, autore ieskatā, bija klajš KPL 19. panta ceturtajā daļā paredzētā nevainīguma prezumpcijas elementa pārkāpums. Nevainīguma prezumpcija nozīmē arī to, ka nav pieļaujami arī amatpersonu priekšlaicīgi paziņojumi par personas vainu sabiedrībā,⁷⁴ turklāt par tās pārkāpumu ir vērtējami arī valsts iestāžu amatpersonu oficiāli paziņojumi, kas rada šaubas par attaisnojošu tiesas spriedumu⁷⁵. Protams, tiesu pieņemtos nolēmumus sabiedrībai, tostarp arī amatpersonām, ir tiesības kritizēt, taču šāda kritika no tieslietu sistēmas amatpersonu puses tikai par faktu, ka ir pieņemts attaisnojošs spriedums (tātad to, ka persona nav atzīta par vainīgu), kuram pat vēl nav zināmi motīvi (jo tika pasludināts saīsināts spriedums), kurš turklāt vēl nav stājies spēkā un visticamāk tiks pārsūdzēts, ir nepieļaujama. Tā pārkāpj gan nevainīguma prezumpciju, gan arī aizliegumu iejaukties tiesas darbā (likuma “Par tiesu varu” 11. pants), turklāt tādā veidā tiek arī mazināta sabiedrības uzticēšanās tieslietu sistēmai kopumā.⁷⁶

Šis nesensais gadījums, autore ieskatā, patiesībā uzskatāmi parāda, kāda bieži vien ir sabiedrības nostāja par attaisnojošiem spriedumiem, īpaši t.s. “skaļajās lietās”. Sabiedrība (un, kā redzams, nereti arī augstas amatpersonas) mēdz kritizēt spriedumus vien tāpēc, ka tie ir attaisnojoši, un līdz ar to neatbilst viņu viedoklim par to, kādam vajadzēja būt taisnīgam noregulējumam konkrētajā kriminālprocesā. Tomēr, lai vai cik liela vēlme nereti ir piedzīvot notiesājoša sprieduma taisīšanu attiecībā uz konkrētu personu, varbūt der atcerēties, ka kriminālprocesa uzsākšana pret personu automātiski nenozīmē, ka persona ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un ka vienīgais iespējamais taisnīgais noregulējums konkrētajā gadījumā ir personu nereabilitējošs nolēmums.

⁷³ Spundiņa L. Tieslietu ministrs: Magoņa un Osinovska lietas virzība tiesā ir nepieņemama. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/tieslietu-ministrs-magona-un-osinovska-lietas-virziba-tiesa-ir-nepienemama.a390007/> [aplūkots 25.04.2021.]; Klūga M. Arī pēc tiesnešu kritikas ministrs nenozēlo savus izteikumus par spriedumu Magoņa lietā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ari-pec-tiesnesu-kritikas-ministrs-nenozelo-savus-izteikumus-par-spridumu-magona-lieta.a390890/> [aplūkots 25.04.2021.]

⁷⁴ ECT 10.10.2000. spriedums lietā Daktaras pret Lietuvu (iesnieguma Nr. 42095/98), 41.-43.p.

⁷⁵ ECT 13.10.2005. spriedums lietā Capeau pret Beļģiju (iesnieguma Nr. 42914/98), 24.p.

⁷⁶ Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Advokatūra aizrāda par spiedienu uz tiesu un nevainīguma prezumpcijas pārkāpšanu. Jurista Vārds, 2021, Nr.5 (1167), 14.lpp.

2. ATTAISNOJOŠA SPRIEDUMA STRUKTŪRA UN FORMA

2.1. Attaisnojoša pilna sprieduma struktūra pirmās instances tiesā

Ja persona tiek attaisnota, attaisnojošs spriedums ir gala nolēmums un reizē galvenais procesuālais dokuments kriminālprocesā. KPL noteic konkrētas prasības, kādas tiesai, taisot attaisnojošu spriedumu, ir jāievēro, tostarp attiecībā uz tā struktūru un formu, lai spriedumu atbilstoši KPL 511. panta otrajai daļai varētu uzskatīt par tiesisku un pamatotu. Ja iztrūkst kāda no obligātajām prasībām, kādas likums ir noteicis spriedumam, spriedums var tikt atcelts un lieta nodota jaunai izskatīšanai. Arī judikatūrā ir uzsvērtā sprieduma kā procesuālā dokumenta nozīme, norādot uz apelācijas instances tiesas pienākumu atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai, ja pirmās instances tiesas spriedums nav likuma prasībām atbilstošs vai ir nederīgs kā procesuāls dokuments (piemēram, ja pirmās instances tiesas spriedumā nav KPL prasībām atbilstošas aprakstošās daļas), jo tādā gadījumā iztrūkst apelācijas instances tiesā izskatāmais priekšmets.⁷⁷

KPL 47. nodaļā “Spriedums” ir noteiktas prasības pirmās instances sprieduma struktūrai un formai. KPL 523. pants noteic, ka tiesas spriedums sastāv no ievaddaļas, aprakstošās daļas, motīvu daļas un rezolutīvās daļas. Tāds pats iedalījums pastāv arī citos procesuālajos likumos (sk., piemēram, APL 251. pantu, CPL 193. pantu). Tālākie KPL panti (524.-529. pants) attiecībā uz spriedumu (gan attaisnojošu, gan notiesājošu) jau konkrētāk noteic, kas šajās obligātajās sastāvdaļās saturiski ir ietverams. Turklāt, analizējot spriedumā saturiski iekļaujamo jautājumu loku, jāņem vērā arī KPL 514. pants, kas noteic tiesas apspriedē izlemjamos jautājumus (tiesa, attaisnojošam spriedumam gan liela daļa no šiem jautājumiem izpaliek). Pirmajā instancē tiesas spriedums var tikt pieņemts gan saīsinātā sprieduma, gan pilna sprieduma formā (sk. KPL 523. panta pirmo un pirmo prim daļu, 530. pantu). Arī apelācijas instancē var tikt taisīts gan saīsinātais, gan pilnais spriedums, taču no KPL 568. panta otrās daļas izriet, ka saīsinātā sprieduma taisīšanas gadījumā obligāti taisāms ir arī pilnais spriedums.

Jāatzīmē, ka KPL paredz arī vispārīgas prasības tiesu nolēmumu, t.sk. spriedumu, struktūrai. KPL 320. panta pirmā daļa paredz, ka rakstveidā noformēts nolēmums sastāv no ievada, aprakstošās, motīvu un rezolutīvās daļas. Nolēmuma ievadā norāda tā pieņemšanas vietu un laiku, iestādi un to amatpersonu, kura pieņem nolēmumu, un tiesisko jautājumu, par kuru nolēmums pieņemts, aprakstošajā daļā norāda procesā noskaidroto apstākļu būtību, kas ir pamatā nolēmuma pieņemšanai, motīvu daļā norāda atsauci uz likumu, saskaņā ar kuru nolēmums pieņemts, un pamato izdarīto

⁷⁷ Augstākās tiesas 07.06.2007. lēmums lietā SKK-335/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4102> [aplūkots 25.04.2021.]; Augstākās tiesas 25.05.2011. lēmums lietā SKK-274/2011. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3919> [aplūkots 25.04.2021.]

secinājumu, savukārt rezolutīvajā daļā norāda secinājumu par izskatāmo jautājumu, pieņemto nolēmumu un tā pārsūdzēšanas kārtību un termiņus (KPL 320. panta otrā līdz piektā daļa).

Kaut arī kādā daļā šīs vispārīgās prasības noteikti varētu tikt piemērotas spriedumam, tomēr jāatzīst, ka KPL 47. nodaļā prasības pirmās instances spriedumam ir noteiktas jau daudz precīzāk, pilnīgāk un turklāt konkrētos aspektos pat ir pretrunā ar KPL 320. pantā noteiktajām vispārīgajām prasībām, kā tas iepriekš norādīts arī doktrīnā⁷⁸. Piemēram, KPL 525. panta pirmā daļa paredz, ka attaisnojoša sprieduma aprakstošajā daļā norāda apsūdzības būtību, savukārt tiesas noskaidrotos notikuma apstākļus saskaņā ar KPL 525. panta otrās daļas 1.punktu iekļauj sprieduma motīvu daļā, kas īsti nesaskan ar KPL 320. panta trešajā daļā noteikto. KPL 47. nodaļā gan ir iekļautas speciālas prasības konkrētam nolēmumam - pirmās instances spriedumam, līdz ar to primāri ir jāvērtē sprieduma atbilstība tieši šīs nodaļas prasībām, nevis KPL 320. pantā paredzētajām vispārīgajām prasībām. Tomēr, autore ieskatā, nav atbalstāma pašreizējā situācijā, ka vispārīgās un speciālas prasības nav saskaņotas. Piemēram, aprakstošajā daļā attaisnojošā spriedumā ir jānorāda apsūdzības būtība, taču notiesājošā spriedumā – pierādītā noziedzīgā nodarījuma apraksts (sk. KPL 525. panta pirmo daļu un 527. panta pirmo daļu). Būtu nepieciešams tomēr salāgot speciālas prasības ar vispārīgajām, īpaši ņemot vērā to, ka aprakstošajai daļai arī vajadzētu būt tai daļai, kur tiek aprakstīta noskaidroto apstākļu būtība, kas ir pamatā nolēmuma pieņemšanai, savukārt motīvu daļā vajadzētu koncentrēties tieši uz pamatojumu tiesas izdarītajiem secinājumiem.

Turpmāk šajā apakšnodaļā autore vispirms analizēs, kādas ir prasības pirmās instances tiesas attaisnojoša sprieduma saturam un struktūrai un kā tās praksē tiek ievērotas, savukārt nākamajā apakšnodaļā analizēs, kādas ir prasības apelācijas instances tiesas attaisnojošam spriedumam un kā tās tiek ievērotas praksē.

Vērtējot, kā KPL normas par pirmās instances attaisnojoša sprieduma struktūru tiek ievērotas praksē, tika analizēti mājaslapā “*manas.tiesas.lv*” anonimizēto nolēmumu publiskajā datubāzē⁷⁹ publicētie 2019. un 2020. gadā pieņemtie attaisnojošie spriedumi. Visupirms jāatzīmē, ka, kaut arī KPL paredz konkrētas sprieduma daļas, nav tāda obligāta noteikuma atdalīt šīs daļas ar vārdiem “Aprakstošā daļa”, “Motīvu daļa” un “Rezolutīvā daļa”, un šāda “labās prakses forma” ir tikai teorētiska⁸⁰, turklāt līdz pat 2005. gada 1. oktobrim aprakstošās un motīvu daļas strikta nošķiršana vispār nebija populāra⁸¹. Tomēr autore pievienojas jau iepriekš izskanējušam viedoklim, ka tā ir atbalstāma prakse, jo veicina nolēmuma pārskatāmību⁸², un turklāt ir plaši ievērota praksē. Autore

⁷⁸ Sk., piemēram: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2017. gada grozījumi (II). Jurista Vārds, 2017, Nr.43 (997), 36.lpp.

⁷⁹ Anonimizēto nolēmumu atlase. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots ...]

⁸⁰ Zikmane A. Kvalitatīvs nolēmums ir pamatots un viendabīgs. Rakstā: Nolēmumu kvalitāte ir būtisks tiesu varas prestiža kritērijs. Jurista Vārds, 2016, Nr.8 (911), 10.lpp.

⁸¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2006, 5.lpp.

⁸² Nīmande E. Tiesas nolēmumu struktūra un saturs lietās par vairākiem vienvērtīgiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2014, 39.lpp. Pieejams:

pievienojas arī uzskatam, ka ne tikai sprieduma daļu atdalīšana, bet arī sprieduma rindkopu numurēšana veicina nolēmuma pārskatāmību⁸³. Autore konstatēja tikai dažus spriedumus⁸⁴, kas pieņemti pēdējo divu gadu laikā un kurā sprieduma daļas nebija nodalītas iepriekšminētajā veidā. Turklāt interesanti, ka vienā gadījumā autore konstatēja, ka pēc pusgada pieņemts spriedums⁸⁵ to pašu tiesnešu sastāvā jau noformēšanas ziņā izskatās pilnīgi citādi – gan ar atdalītām sprieduma daļām, gan korekti numurēts.

KPL 524. pants paredz, ka sprieduma ievaddaļā norāda: 1) ka spriedums taisīts valsts vārdā; 2) sprieduma pasludināšanas datumu; 3) tās tiesas nosaukumu, kura taisījusi spriedumu; 4) tiesas sastāvu; 5) prokuroru, aizstāvi; 6) apsūdzētā vārdu, uzvārdu, personas kodu, bet, ja tāda nav, — dzimšanas datumu un vietu; 7) KL pantu, tā daļu un punktu, pēc kura persona apsūdzēta. Šīs prasības ir attiecināmas kā uz attaisnojošu, tā uz notiesājošu spriedumu. Jāatzīmē, ka ievaddaļas prasības nevar uzskatīt par pilnīgām. Piemēram, netiek paredzēts, ka vajadzētu norādīt juridiskas personas, pret kuru uzsākts process par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu, nosaukums un reģistrācijas numurs, ja reizē tiek skatīts process pret juridisku personu, kaut arī šāda norāde ir paredzēta kā iekļaujama tiesas sēdes protokolā – sk. KPL 484. panta otrās daļas 3.¹ punktu.

Kaut arī ar ievaddaļas pareizu sastādīšanu tiesām pārsvarā nav problēmas un visi KPL 524. pantā norādāmie elementi tiek arī spriedumu ievaddaļās atspoguļoti, jāatzīmē, ka šur tur tomēr parādās kādas nepilnības. Piemēram, nereti, norādot aizstāvi, tiek lietots nevis viņa procesuālais statuss “aizstāvis”, bet gan profesionālais statuss “advokāts”⁸⁶. Vienā spriedumā⁸⁷ autore savukārt konstatēja, ka gan tiesnesis, gan prokurors, gan aizstāvis bija anonimizēti, kas, šķiet, neatbilst KPL prasībām norādīt gan tiesnesi, gan prokuroru, gan aizstāvi, turklāt autore tam arī neredz jēgu, jo tāpat, apskatot nolēmuma metadatus turpat datubāzē, ir norādīts gan tiesneša, gan prokurora vārds un uzvārds (aizstāvja vārds un uzvārds gan netiek norādīts).

Attiecībā uz attaisnojoša sprieduma aprakstošo daļu ir jāievēro KPL 525. panta pirmā daļa, kas noteic, ka attaisnojoša sprieduma aprakstošajā daļā norāda apsūdzības būtību. Analizējot spriedumus, īpašas problēmas ar šīs prasības izpildi autore nekonstatēja. Pārsvarā tiesām nav problēmu īsi izklāstīt apsūdzības būtību un autorei, šo izklāstu izlasot, uzreiz arī bija skaidrs, par ko tad persona tiek

http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/Prakses_apkop_nolem_strukt.doc
[aplūkots 25.04.2021.]

⁸³ Zikmane A. 2016, 10.lpp.

⁸⁴ Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 11.02.2019. spriedums lietā Nr.K26-0072-19. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/387978.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]; Zemgales apgabaltiesas 02.03.2020. spriedums lietā Nr. KA06-0049-20/6. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/416440.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁸⁵ Zemgales apgabaltiesas 19.10.2020. spriedums lietā Nr.KA06-0155-20/6. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438856.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁸⁶ Sk., piemēram: Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 07.05.2019. spriedums lietā Nr.K29-0204-19/14. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/396370.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁸⁷ Vidzemes rajona tiesas 21.01.2020. spriedums lietā Nr.K71-0042-20/18. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/418270.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

apsūdzēta. Piemēram, autoresprāt, korekts apsūdzības būtības izklāsts ir ietverts Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019. gada 9.decembra spriedumā lietā Nr.K30-0953-19/4⁸⁸. Taču bija sastopami arī ne tik viegli saprotami apsūdzības izklāsti. Piemēram, no Kurzemes rajona tiesas 2019. gada 17. aprīļa sprieduma lietā Nr.K69-0143-19/25 aprakstošajā daļā ietvertā apsūdzības izklāsta⁸⁹ nebija iespējams izprast apsūdzības būtību. Attiecībā uz katru apsūdzēto apsūdzībā par nepatiesas liecības sniegšanu tika izklāstīts, ko viņi ir liecinājuši, taču netika norādīts, kāpēc šīs liecības ir uzskatāmas par nepatiesām, vien norādīts, ka tās ir nepatiesas. Ieskatu tajā, kāpēc prokurora ieskatā liecības ir nepatiesas, varēja gūt, vien rūpīgi izlasot motīvu daļu, kura gan, jāatzīst, arī bija ļoti haotiski uzrakstīta.

Attaisnojoša sprieduma motīvu daļā atbilstoši KPL 525. panta otrajai daļai norāda: 1) tiesas noskaidrotos notikuma apstākļus; 2) apsūdzētā attaisnošanas pamatu un pierādījumus, kas to apstiprina; 3) motīvus, kāpēc tiesa noraida pierādījumus, ar kuriem pamatota apsūdzība. Pēc pirmās instances attaisnojošo spriedumu analīzes jāsecina, ka praksē var sastapt ļoti dažādi strukturētas motīvu daļas. Autores ieskatā KPL 525. panta otrajā daļā ietvertais uzskaitījums gan nenozīmē, ka šo jautājumu apskats tiesai obligāti jāveic norādītajā secībā, taču būtiskākais ir tas, ka tiesa visus šos jautājumus motīvu daļā ietver.

Visupirms jāteic, ka ļoti reti attaisnojošos spriedumos var redzēt tādu kopēju tiesas sniegtu notikuma apstākļu aprakstu, vēl jo retāk motīvu daļas sākumā. Šāds piemērs, kur tiesa sniedz konkrētu notikuma apstākļu aprakstu, ir Zemgales rajona tiesas 2020. gada 3. janvāra spriedums lietā Nr.11370035317: *“Tiesas izmeklēšanā tika noskaidroti apstākļi, ka apsūdzētais /pers. B/ par 200 EUR iegādājās no /pers. E/ baļķus. Baļķu atrašanās vietu norādīja /pers. E/. /pers. B/ bija pārliecināts, ka tie patiešām pieder /pers. E/, savukārt /pers. E/ bija pārliecināts, ka baļķi pieder paziņam /vārds/.”*⁹⁰ Tomēr visbiežāk tiesas tādu kopēju notikuma aprakstu atsevišķā rindkopā vai pat atsevišķos teikumos nesniedz, bet gan savus apsvērumus par notikuma apstākļiem piemin, analizējot pierādījumus. Autoresprāt, tas ir izskaidrojams ar apstākli, ka attaisnojošos spriedumos tiesai vieglāk ir pateikt, ko tā nav konstatējusi, nevis ko tā ir konstatējusi. Ņemot vērā, ka attaisnojošs spriedums nozīmē, ka tiesa kādus apstākļus nav atzinusi par pierādītiem, tiesai nav tik vienkārši sniegt notikuma apstākļu aprakstu, kā tas ir notiesājoša sprieduma gadījumā, kad tiesa atzīst noziedzīgu nodarījumu par pierādītu un atbilstoši KPL 527. panta pirmajai daļai sniedz pierādītā noziedzīga nodarījuma aprakstu.

⁸⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 09.12.2019. spriedums lietā Nr.K30-0953-19/4. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/e/TiesasMvc/nolemumi/pdf/424932.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁸⁹ Kurzemes rajona tiesas 17.05.2019. spriedums lietā Nr.K69-0143-19/25. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/e/TiesasMvc/nolemumi/pdf/394681.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁹⁰ Zemgales rajona tiesas 03.01.2020. spriedums lietā Nr.11370035317. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/e/TiesasMvc/nolemumi/pdf/419702.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

Analizējot attaisnojošos spriedumus, var konstatēt, ka visbiežāk⁹¹ tiesas strukturē motīvu daļu tādējādi, ka vispirms norāda attaisnošanas pamatu (reizēm uzreiz īsi to motivējot), tad analizē pārbaudītos pierādījumus, tad norāda savus atzinumus par to, kuri pierādījumi un kāpēc apstiprina attaisnošanas pamatu un kurus pierādījumus un kāpēc tiesa noraida (reizēm šie apsvērumi tiek norādīti arī uzreiz aiz konkrētā pierādījuma analīzes), un visbeidzot pamato secinājumu par apsūdzētā attaisnošanas pamatu.

Jāatzīmē, ka ir arī spriedumi⁹², kuros pārbaudīto pierādījumu uzskaitījums un analīze (vēl nesniedzot tiesas vērtējumu par tiem) ir iekļauta nevis sprieduma motīvu daļā, bet gan aprakstošajā daļā. Jau iepriekš tika minēts, ka, autores ieskatā, būtu nepieciešams salāgot sprieduma speciālās prasības ar tiesas nolēmuma vispārīgajām prasībām, tādēļ autorei šāda pieeja patiesībā nešķiet slikta, jo tas vairāk atbilstu aprakstošās daļas būtībai (sk. KPL 320. panta trešo daļu), savukārt motīvu daļas pamatnozīme ir tieši tiesas secinājumu paušanā un to pamatošanā. Tā tas ir citos procesuālajos likumos (sk., piemēram, APL 251. panta ceturto un piekto daļu, CPL 193. panta ceturto un piekto daļu).

Taču, vērtējot KPL prasības par attaisnojoša sprieduma aprakstošo un motīvu daļu, jāteic, ka šāds kopējs visu pārbaudīto pierādījumu atreferējums, autores ieskatā, pat ir lieks. Autoresprāt, būtiskākā problēma attaisnojošos spriedumos arī ir tieši pārlietu lielā tiesu centība atreferēt pierādījumus. Jau iepriekš ir ticis norādīts uz to, ka gari fakti izklāsti un pamatojumi nav kvalitatīva nolēmuma pazīme⁹³ un ka nolēmuma papildināšana ar uz lietas faktiskajiem apstākļiem neattiecināmām detaļām nestiprina nolēmuma tiesiskumu⁹⁴. KPL 525. panta otrā daļa attiecībā uz pierādījumiem skaidri noteic, ka tiesai motīvu daļā ir jānorāda citastarp pierādījumi, kas apstiprina attaisnošanas pamatu, un motīvi, kāpēc tiesa noraida pierādījumus, ar kuriem pamatota apsūdzība. Tātad šī norma noteic, ka tiesai, motivējot savus secinājumus, tie ir jāsaista ar konkrētiem pierādījumiem un jānorāda, kāpēc tie pamato tiesas secinājumu. Šī norma, autoresprāt, neprasa spriedumā ietvert garu kopēju pierādījumu atreferējumu. Vairāk uzmanības tiesām būtu jāpievērš tieši motivācijai, kāpēc kādi pierādījumi tiek pieņemti un kādi – noraidīti, kas, protams, iekļauj vismaz īsu pierādījuma izklāstu, taču tiesām būtu jāmācās to darīt īsi, atšķirot būtisko no nebūtiskā.

Turklāt pavisam kritiski ir vērtējama bieži vērojama prakse, kad pierādījumu analīzē vienkārši tiek pārrakstīts tiesas sēdes protokols, nemaz nepievēršot uzmanību ne valodas stilam, ne latviešu valodas gramatikas prasībām, ne tam, vai teksts vispār ir uztverams un saprotams. Uzskatāms piemērs

⁹¹ Sk., piemēram.: Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.01.2020. spriedums lietā Nr.11087035717. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/425327.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁹² Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁹³ Kasakovska A. Lietderīgi būtu izstrādāt vadlīnijas. Rakstā: Nolēmumu kvalitāte ir būtisks tiesu varas prestiža kritērijs. Jurista Vārds, 2016, Nr.8 (911), 13.lpp.

⁹⁴ Zikmane A. 2016, 11.lpp.

tam ir Vidzemes rajona tiesas 2019. gada 21. marta spriedumā lietā Nr.11140038616 redzamais pierādījumu atreferējums: “*Viņš (/pers. B) piegājis pie viņiem, sācis “lēkāt”, teicis, lai iedod cigareti, tur vēl stāvējušas kaut kādas “maloletkas”, viņi visi esot bijuši “pilnā”. [..] Viņš /nosaukums/ne pirmo reizi “dabū”, kad viņš iedzer, pie kāda lien, viņam vienmēr kāds “iedod”. Vienkārši viņš tā nevarot atiet nost, ja viņam kāds neuzšauj, viņš tāds kā “padebīls”.*”⁹⁵ Autore pilnībā pievienojas vērtējumam, ka tiesas sprieduma motīvu daļā nav pieņemami tiesu nolēmumos vienkārši pārrakstīt tiesas sēdes protokolā fiksēto, jo par svarīgiem uzskatāmi nevis pratināmo izteicieni, bet gan ziņas par faktiem un apstākļiem, kas nolēmumos jāizklāsta skaidri, lakoniski un juridiski pareizi.⁹⁶

Kaut arī, neņemot vērā tiesu problēmas īsi izklāstīt pierādījumus, pārsvarā motīvu daļa spriedumos bija saprotama un tajā tika iekļauti visi KPL 525. panta otrās daļā norādītie jautājumi, bija arī saskatāmi trūkumi dažos spriedumos. Piemēram, ļoti būtiska nepilnība tika konstatēta Rēzeknes tiesas 2019. gada 1. marta spriedumā lietā Nr.K26-0110-19/3, kurā tiesa nav konkrēti norādījusi attaisnošanas pamatu, kā arī nav atsaukusies uz kādu no KPL 519. panta atbilstošajiem punktiem⁹⁷, tādējādi neievērojot prasību norādīt attaisnošanas pamatu, kas ir būtisks KPL pārkāpums.

Apkopojot iepriekšminēto, autore secina, ka pārsvarā tiesas ievēro KPL 252. panta otrajā daļā noteiktās prasības un visus normā iekļautos jautājumus arī sprieduma motīvu daļā norāda. Tomēr, kaut arī svarīgākais ir motīvu daļā tiešām apskatīt visus nepieciešamos jautājumus, nozīme ir arī motīvu daļas izklāsta pārskatāmībai. Līdz ar to tiesām tomēr vajadzētu pieturēties pie KPL 252. panta otrajā daļā ietvertu jautājumu secības, kas ļautu sprieduma lasītājam vieglāk izsekot līdzti tiesas motivācijai un padarītu spriedumu labāk uztveramu. Proti, tiesām vajadzētu sākt motīvu daļu ar notikuma apstākļu aprakstu (kur to ir iespējams tā vienkopus formulēt), tad norādīt attaisnošanas pamatu un pierādījumu, kas to apstiprina, vērtējumu. Pēc tam vajadzētu sniegt pierādījumu, ar kuriem pamatota apsūdzība, vērtējumu, motivējot savu atzinumu par to noraidīšanu. Nereti tiesu spriedumos visu pierādījumu analīze tiek “samaisīta” kopā, pie katra pierādījuma izsakot vērtējumu par tā pieņemšanu vai noraidīšanu, taču tas, autore ieskatā, neveicina sprieduma vieglāku uztveramību. Visbeidzot, kaut arī KPL 252. panta otrā daļa to konkrēti nenorāda, vairumā spriedumu motīvu daļas beigās pēc pierādījumu vērtējuma tiesas arī plašāk motivē konkrētā attaisnošanas pamata piemērošanu, un autore atbalsta šādu praksi.

Sastādot tiesas sprieduma rezolutīvo daļu, pirmās instances tiesām ir jāievēro KPL 526. un 529. panta prasības. Labs piemērs, kur, autoresprāt, korekti ir sastādīta sprieduma rezolutīvā daļa, ir

⁹⁵ Vidzemes rajona tiesas 21.03.2019. spriedums lietā Nr.11140038616. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/395756.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁹⁶ Nīmande E. 2014, 40.lpp.

⁹⁷ Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3, 11.8.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

Rīgas rajona tiesas 2019. gada 22. maija spriedums lietā Nr.11353011216⁹⁸, kur ir gan korekta norāde par apsūdzētā atzīšanu par nevainīgu un attaisnošanu, kā arī norāde par drošības līdzekļa atcelšanu, kaitējuma kompensācijas pieteikuma atstāšanu bez izskatīšanas, procesuālo izdevumu segšanu no valsts līdzekļiem, un, visbeidzot, arī norāde uz sprieduma pārsūdzības kārtību un termiņu. Sprieduma rezolutīvajā daļā tiesa ir arī norādījusi pilna sprieduma pieejamības dienu, kas gan, kā izriet no KPL 529. panta otrās daļas, kopš 2017. gada 30. marta grozījumiem⁹⁹ vairs nav obligāta prasība visos gadījumos, vien tajos, kad krimināllieta iztiesāta bez apsūdzētā piedalīšanās, jo apsūdzētais atkārtoti bez attaisnojoša iemesla neierodas uz tiesas sēdi, vai apsūdzētā prombūtnē (*in absentia*). Tas izskaidrojams ar to, ka, ja tiek taisīts saīsināts spriedums, izņemot iepriekšminēto situāciju, pilna nolēmuma pieejamības dienu, protams, nav iespējams norādīt, jo pilns nolēmums var arī nemaz netikt sastādīts. Taču, autoresprāt, nolēmuma pieejamības dienas norādīšana pilnajos spriedumos ir atbalstāma prakse, un vairumā spriedumu tā arī tiek norādīta. Tiesa, interesants gan ir jautājums, vai ir pieļaujama pilna sprieduma rezolutīvās daļas izmainīšana, salīdzinot ar pirms tam taisīta saīsināta sprieduma rezolutīvo daļu. Tomēr, autores ieskatā, pilna sprieduma pieejamības dienas norādīšana gan būtu atbalstāma, neatkarīgi no tā, vai tā jau tiek noteikta saīsinātā spriedumā (tad attiecīgi pilnajā, ja nu diena ir mainījies, vajadzētu to attiecīgi koriģēt), vai arī tikai pilnajā spriedumā.

Analizējot spriedumus, tika konstatēts, ka tiesām ir dažāda prakse attiecībā uz to, uz kuriem KPL pantiem tās rezolutīvajā daļā atsaucas. Ir gadījumi, kad tiesas atsaucas uz visiem iespējamajiem pantiem – KPL 511., 512., 519., 523., 526. pantu utt.¹⁰⁰, ir gadījumi, kad tikai uz KPL 519. panta konkrēto punktu (attaisnošanas pamatu). Autoresprāt, ņemot vērā, ka tas ir attaisnojošs spriedums, tiesām vajadzētu atsaukties vismaz uz KPL 519. panta konkrēto punktu, saskaņā ar kuru apsūdzētais tiek attaisnots. Pārējais, autores ieskatā, varbūt nav pat tik būtiski, taču attaisnošanas pamatu gan vajadzētu norādīt. Turklāt to vajadzētu norādīt korekti, norādot konkrēto KPL 519. panta punktu (nevis daļu, jo pantā ir punkti, nevis daļas¹⁰¹), nevis tikai 519. pantu. Katrā ziņā pavisam nepieļaujami attaisnojošā spriedumā ir atsaukties uz KPL 520. pantu, kas ir notiesājoša sprieduma pamats, un neatsaukties uz KPL 519. pantu vispār, turklāt arī pārējā spriedumā konkrēti nenorādot attaisnošanas pamatu¹⁰².

Svarīgi tiesām ir ievērot KPL 526. panta pirmās daļas 5. punktā paredzēto prasību rezolutīvajā daļā izlemt jautājumu par lietas vai tās daļas nosūtīšanu prokuratūrai, ja noziedzīgs nodarījums ir noticis, bet nav pierādīta apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā, un ir nepieciešams

⁹⁸ Rīgas rajona tiesas 22.05.2019. spriedums lietā Nr.11353011216. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391856.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

⁹⁹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 30.03.2017. [25.04.2021. red.]

¹⁰⁰ Sk., piemēram: Zemgales rajona tiesas 16.05.2019. spriedums lietā Nr.11390039617. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/386796.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁰¹ Sk., piemēram: Ibid.

¹⁰² Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

noskaidrot noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu (par šo jautājumu sk. arī darba 3.3. apakšnodaļu). Tika konstatēti vairāki spriedumi¹⁰³, kuros, kaut arī tiek piemērots KPL 519. panta 2. punktā paredzētais attaisnošanas pamats, rezolutīvajā daļā nekas netika minēts par krimināllietas nodošanu prokuratūrai.

Vēl viena interesanta nianse, ko autore novēroja vairākos spriedumos¹⁰⁴, bija saīsinātā sprieduma “paliekas” pilna sprieduma rezolutīvajā daļā. Proti, pilna sprieduma rezolutīvajā daļā ir norādes uz saīsināto spriedumu (piemēram, atsauce uz KPL 530. pantu, norāde, ka saīsinātais spriedums nav pārsūdzams), taču no sprieduma ir redzams, ka tas ir pilns spriedums, nevis saīsināts, turklāt ir arī norādes vēl uz pilna sprieduma pārsūdzības kārtību un termiņu. Kā jau iepriekš minēts, autore gan nav pārliecināta, vai saskaņā ar KPL ir iespējams izmainīt pilna sprieduma rezolutīvo daļu iepretim pirms tam taisītā saīsinātā sprieduma rezolutīvajai daļai, jo vismaz šobrīd KPL neparedz atsevišķu reglamentāciju pilna sprieduma un saīsināta sprieduma rezolutīvajai daļai. Taču, autores ieskatā, tam vajadzētu būt iespējamam vismaz attiecībā uz pieejamības dienu un pārsūdzības kārtību un termiņu, jo tās tomēr ir salīdzinoši svarīgas norādes, kurām ir jābūt aktuālām, lai lietas dalībnieki varētu atbilstoši īstenot savas tiesības uz pārsūdzību. Vēl viena nepilnība, kura arī tika novērota spriedumos¹⁰⁵, ir, ka tiesas mēdz sprieduma pārsūdzības kārtībā norādīt standarta formulējumu, kas ietver to, ka aizstāvis var pārsūdzēt spriedumu, taču no konkrētā sprieduma (arī ievaddaļas) izriet, ka kriminālprocesā nav bijis aizstāvis. Līdz ar to šāda norāde, autores ieskatā, nav atbilstoša.

2.2. Attaisnojoša pilna sprieduma struktūra apelācijas instances tiesā

Kā jau iepriekš minēts, attaisnojošs spriedums var tikt pieņemts gan pirmās instances tiesā, gan apelācijas instances tiesā, ja tā taisa jaunu spriedumu atbilstoši KPL 563. panta pirmās daļas 2. vai 3. punktam. KPL 564.panta noteic prasības apelācijas instances tiesas nolēmumam. Taču gadījumā, ja apelācijas instances tiesa taisa jaunu attaisnojošu spriedumu, jāņem vērā arī KPL 564. panta astotā daļa, kas noteic, ka, ja apelācijas instances tiesa taisa pēc būtības jaunu spriedumu, tā aprakstošajai daļai, motīvu daļai un rezolutīvajai daļai jāatbilst prasībām, kādas šajā likumā noteiktas pirmās instances tiesas spriedumam.

¹⁰³ Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 11.02.2019. spriedums lietā Nr.K26-0072-19. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/387978.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]; Rīgas pilsētas priekšpilsētas tiesas 09.12.2019. spriedums lietā Nr.K30-0953-19/4. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/424932.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁰⁴ Sk., piemēram: Zemgales rajona tiesas 13.03.2020. spriedums lietā Nr.15830016317. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/412339.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]; Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁰⁵ Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

Kaut arī KPL 564. panta astotās daļas formulējums pirmšķietami liek secināt, ka jauna sprieduma taisīšanas gadījumā apelācijas instances tiesas spriedumam jāatbilst tikai pirmās instances tiesas sprieduma prasībām, šāds secinājums ir kļūdainš. Judikatūrā visai pamatoti ir nostiprināts, ka jauna sprieduma taisīšanas gadījumā apelācijas instances tiesas spriedumam jāatbilst gan tām prasībām, kuras izvirzītas pirmās instances tiesas spriedumam, gan KPL 564. pantā noteiktajām apelācijas instances tiesas sprieduma prasībām.¹⁰⁶

Attiecībā uz attaisnojošu spriedumu šīs prasības daudz maz sakrīt, taču ir dažas nianses. Proti, KPL 564. panta trešā daļa paredz, ka apelācijas instances nolēmuma aprakstošajā daļā norādāma pārsūdzētā vai noprotētētā sprieduma būtība, apelācijas sūdzībā vai protestā izteiktie lūgumi. Savukārt attiecībā uz attaisnojošu spriedumu KPL 525. panta pirmā daļa paredz, ka tā aprakstošajā daļā norāda apsūdzības būtību. Analizējot mājaslapā “*manas.tiesas.lv*” anonimizēto nolēmumu publiskajā datubāzē publicētos apelācijas instanču tiesu taisītos attaisnojošos spriedumus 2020. gadā, autore secināja, ka praksē apelācijas instances attaisnojošos spriedumos apsūdzības būtība norādīta netiek. Kad tiek atcelts notiesājōšs spriedums, tad gan ir skaidrs, ka apsūdzības norādīšana nav īsti vajadzīga, jo, īsi izklāstot pārsūdzētā vai noprotētētā sprieduma būtību, tiek izklāstīts, par ko tad apsūdzētais ticis notiesāts. Tomēr gadījumā, kad tiek atcelts attaisnojošs spriedums, autores ieskatā, būtu labi uzreiz arī norādīt apsūdzības būtību, lai var saprast, kādā apsūdzībā apsūdzētais ir attaisnots. Piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2020. gada 27. janvāra sprieduma lietā Nr.16870002413¹⁰⁷ aprakstošajā daļā tika vienā teikumā minēts, ka apsūdzētais pirmās instances tiesā ir ticis attaisnots. Tālāk tika īsi izklāstīts prokurores apelācijas protests, un tad minēts, ka apsūdzība apelācijas instances tiesā ir grozīta, minēta arī apsūdzētā attieksme pret grozīto apsūdzību, taču pati apsūdzība tika izklāstīta tikai motīvu daļas sākumā. Autoresprāt, apsūdzību tomēr šajā gadījumā varēja ietvert jau aprakstošajā daļā, izklāstot gan pirmās instances tiesā uzturēto apsūdzību un pirmās instances sprieduma būtību, gan izklāstot uzreiz arī prokurora grozīto apsūdzību, kas krietni atvieglotu sprieduma secīgu uztveršanu un turklāt atbilstu prasībai, ka aprakstošajā daļā ir norādāma apsūdzības būtība.

Attiecībā uz aprakstošo daļu uzreiz būtiskākā autores konstatētā problēma gan bija tāda pati kā attiecībā uz pirmās instances tiesas spriedumu motīvu daļām - tiesas bieži vien neprot īsi noformulēt svarīgāko. Apelācijas instances tiesu spriedumu gadījumā tā visbiežāk ir pārlieku gara apelācijas sūdzības atreferēšana vai pat pārrakstīšana. Piemēram, autori pārsteidza viens spriedums¹⁰⁸, kurā

¹⁰⁶ Augstākās tiesas 14.12.2016. lēmums lietā Nr. SKK-632/2016. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/628> [aplūkots 25.04.2021.]; sk. arī: Senāta 22.10.2019. lēmums lietā SKK-77/2019, 12.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/393832.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁰⁷ Rīgas apgabaltiesas 27.01.2020. spriedums lietā Nr.16870002413. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/410918.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁰⁸ Zemgales apgabaltiesas 02.03.2020. spriedums lietā Nr.KA06-0049-20/6. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/416440.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

“īsaiss” apelācijas sūdzības izklāsts ir uz trīs no astoņām lapām, turklāt viss vienā nepārskatāmā rindkopā.

KPL 564. panta ceturtnā daļa noteic, ka apelācijas instances tiesas nolēmuma motīvu daļā norādāms tiesas atzinums par apelācijas sūdzības vai protesta pamatotību, apstākļi, ko noskaidrojuši apelācijas instances tiesa, pierādījumi, kas apstiprina apelācijas instances tiesas atzinumu, motīvi, kāpēc apelācijas instances tiesa noraida kādus pierādījumus, un likumi, pēc kuriem tā vadās. Līdz ar to pirmās instances tiesas attaisnojoša sprieduma motīvu daļai noteiktās prasības arī tiek iekļautas apelācijas instances tiesas nolēmuma motīvu daļas prasībās, vien tiek konkretizētas tieši kontekstā ar attaisnošanu (proti, jānorāda attaisnošanas pamats, pierādījumi, kas to apstiprina utt. – sk. KPL 525. panta otro daļu). Papildus prasība apelācijas instances attaisnojoša sprieduma motīvu daļā tāpat ir norādīt tiesas atzinumu par apelācijas sūdzības vai protesta pamatotību un par nolēmuma atcelšanas iemesliem, kas arī praksē pārsvarā konsekventi tiek darīts.

Attiecībā uz apelācijas instances nolēmuma rezolutīvo daļu KPL 564. panta septītnā daļa paredz, ka nolēmuma rezolutīvajā daļā norādāms viens no KPL 563. pantā paredzētajiem nolēmumiem. Tiesas arī konsekventi norāda, ka tiek atcelts pirmās instances nolēmums un taisīts jauns attaisnojošs spriedums, izmantojot, piemēram, šādu formulējumu: “*Atcelt Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2019. gada 10. maija spriedumu. /pers. G/ atzīt par nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 260. panta otrajā daļā, un attaisnot.*”¹⁰⁹ Pārsvarā arī tiesas korekti atsauca uz KPL 563. panta pirmās daļas 2. punktu, tikai vienā spriedumā¹¹⁰ autore konstatēja, ka bija atsauce tikai uz KPL 563. pantu, nekonkretizējot konkrēto daļu un punktu. Autores ieskatā, kaut gan likums to neprasa un praksē tas acīmredzot tā netiek darīts, būtu ieteicams atsaukties arī uz KPL 519. panta konkrēto punktu, jo tiek taisīts pēc būtības jauns, turklāt attaisnojošs spriedums.

Jāatzīmē, ka attiecībā uz apelācijas instances tiesas nolēmumu (atšķirībā no pirmās instances tiesas) ir konkrēti noteikts, ka tā rezolutīvajā daļā norādāms, kad būs pieejams pilns tiesas nolēmums (KPL 568. panta otrā daļa), ko arī apelācijas instances tiesas konsekventi ievēro. Šī atšķirība gan ir izskaidrojama ar to, ka apelācijas instances tiesai obligāti, pat ja tā taisa saīsinātu spriedumu, ir jātaisa arī pilns spriedums (kas izriet no KPL 568. panta otrās daļas formulējuma), līdz ar to arī jānorāda tā pieejamības diena.

No KPL 564. panta astotās daļas formulējuma neizriet, ka apelācijas instances tiesai, taisot jaunu spriedumu, būtu jāievēro arī pirmās instances tiesas sprieduma ievaddaļai paredzētās prasības. Autore pieļauj, ka tas izriet no tā, ka jau pašā KPL 564. panta otrajā daļā diezgan izsmeloši tiek norādīts, kas jāiekļauj apelācijas instances tiesas nolēmuma ievaddaļā. Visas šīs prasības praksē arī tiek

¹⁰⁹ Rīgas apgabaltiesas 29.01.2020. spriedums lietā Nr.11520052517. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/422234.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹¹⁰ Zemgales apgabaltiesas 02.03.2020. spriedums lietā Nr.KA06-0049-20/6. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/416440.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

ievērotas. Taču praksē nereti tiek arī iekļautas kādas prasības no pirmās instances sprieduma ievaddaļas prasībām (piemēram, aizstāvja norādīšana vai apsūdzētā vārds, uzvārds un personas kods¹¹¹), kas, autores ieskatā, ir tikai atbalstāmi.

Visbeidzot, jāatzīmē, ka vienā spriedumā¹¹² autore konstatēja rupju pārkāpumu, proti, kā tiesas sastāvs sprieduma ievaddaļā tika norādīti trīs konkrēti tiesneši (Žaneta Vēvere, Ludmila Poļakova, Juris Stukāns), taču spriedumu parakstījušo tiesnešu sastāvs jau ir cits (Ž.Vēvere, L.Poļakova, I.Vīgante).

2.3. Attaisnojošs saīsināts spriedums un sprieduma motivācijas nozīme

2005. gadā ieviešot KPL, tika ieviests jauninājums Latvijas kriminālprocesā – saīsinātas formas spriedums, kas nozīmēja, ka tiesa var nepasludināt pilno spriedumu, vien saīsināto, kas sastāvēja tikai no ievaddaļas, aprakstošās daļas un rezolūīvās daļas, un pilnu spriedumu sagatavot 14 dienu laikā, paziņojot tā pieejamības dienu.¹¹³ Ar 2009. gada 12. marta grozījumiem¹¹⁴ prasība pēc aprakstošās daļas saīsinātajā spriedumā tika izslēgta. Ilgus gadus pilns spriedums, kaut arī bija iespēja pirms tam sagatavot saīsinātu spriedumu, pastāvēja kā pamata gala spriedums lietā. Tomēr šo ierasto kārtību krietni mainīja 2017. gada t.s. saīsināto spriedumu reforma.

Ar 2017. gada grozījumiem¹¹⁵ tika veiktas būtiskas izmaiņas saīsinātā sprieduma institūtā, būtiski palielinot tā lomu kriminālprocesā. Šīs reformas rezultātā KPL 530. pants tika izteikts jaunā redakcijā, kā arī tika veiktas attiecīgas izmaiņas citos pantos. Saīsināts spriedums kopš šīm izmaiņām ir iespējams kā vienīgais spriedums lietā (tātad ar patstāvīgu raksturu), un pilns spriedums tiek sastādīts tikai tad, ja 10 dienu laikā to lūdz lietas dalībnieki, savukārt, ja dalībnieki to nelūdz, saīsināts spriedums stājas spēkā un nav pārsūdzams.¹¹⁶

Iesniedzot konkrētos priekšlikumus, kas būtiski mainīja saīsinātu spriedumu nozīmi, tieslietu ministrs pamatojumā norādīja, ka šie priekšlikumi ir izstrādāti, lai uzlabotu tiesvedības procesa efektivitāti, procesa ekonomijas principa ievērošanu un vienkāršotu krimināllietas izskatīšanu iztiesāšanas stadijā, ieviešot saīsināto spriedumu kā līdzvērtīgu iespēju. Tieslietu ministrs norādīja, ka šāds priekšlikums izstrādāts, ņemot vērā, ka praksē virs 80% krimināllietu tiek izskatītas bez

¹¹¹ Sk., piemēram: Rīgas apgabaltiesas 14.05.2020. spriedums lietā Nr. KA04-0020-20/10. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/422046.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹¹² Ibid.

¹¹³ Bērziņa B., Liholaja V., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības - attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pilāru, ieviešanas metožu labākā prakse, 92.lpp. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/TM_Kriminalties_att_tendences_Eir_un_nac_tiesibas_att_starp_I-II_pilaru.doc [aplūkots 25.04.2021.]; Sk. arī: Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [01.10.2005. red.]

¹¹⁴ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 12.03.2009. [25.04.2021. red.]

¹¹⁵ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 30.03.2017. [25.04.2021. red.]; sk. arī: Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 22.06.2017. [25.04.2021. red.]

¹¹⁶ Meikališa A., Strada-Rozenberga K. 2017, 35.lpp.

pierādījumu pārbaudes un daudzos gadījumos spriedums netiek pārsūdzēts, līdz ar to taisīt pilno spriedumu tiesai nav lietderīgi.¹¹⁷ Saeimas Juridiskās komisijas sēdē 2017. gada 1. februārī, skatot konkrētos priekšlikumus, komisijas loceklis G. Kūtris šāda regulējuma nepieciešamību pamatoja arī ar situācijām, kad, tiesai pasludinot spriedumu, abām pusēm ir skaidrs, ka spriedums ir taisnīgs, bet spriedums tiek nelietderīgi pārsūdzēts “piekasišanās” dēļ.¹¹⁸

Komentējot jauno regulējumu, tika izteikts atbalsts gan no prokuroru, gan no tiesnešu puses. Piemēram, tiesnesis Z. Dundurs, kurš piedalījās likuma grozījumu darba grupā, norādīja, ka jaunā kārtība atvieglo tiesu darbu, kā arī akcentēja, ka pilnā sprieduma rakstīšana “atkrīt” lietās, kurās ir mazi sodi, un parasti tie ir samērā vienkārši noziedzīgi nodarījumi, piemēram, zādzības nelielā apmērā. Savukārt virsprokurors M. Adlers uzsvēra, ka jaunā kārtība būs ieguvums arī prokuratūrai un tiesām atvieglos darbu tajos gadījumos, kad pret spriedumu neviens no lietas dalībniekiem neiebilst, norādot, ka motivēts spriedums būtu nepieciešams tikai tādos gadījumos, kad nesakrīt secinājumi, piemēram, tiesa noziegumu pārkvalificējusi vai attaisnojusi apsūdzēto, kā arī tad, kad ir pamats kasācijas sūdzībai. Virsprokurors izteica prognozi, ka lietās, kuras ir sarežģītas, piemēram, ekonomiska rakstura noziegumos, tiks prasīti pilnie spriedumi.¹¹⁹

Tomēr šī reforma, galvenokārt tās ietekmes uz tiesībām uz taisnīgu tiesu dēļ, ir tikusi kritizēta no tiesībzinātnieku puses.¹²⁰ Līdz ar to autore vēlas nedaudz iztīrīt jau iepriekš doktrīnā izskanējušos iebildumus par šobrīd spēkā esošo saīsināto spriedumu regulējumu, kā arī to izvērtēt tiesību uz motivētu tiesas nolēmumu kontekstā.

Visupirms jāatzīmē, ka tiesas nolēmumam ir jābūt publiski pieejamam un tajā vajadzētu būt iekļautiem tiesas pamatatzinumiem, pierādījumiem un juridiskajam pamatojumam.¹²¹ No tiesībām uz taisnīgu tiesu nepārprotami izriet pienākums tiesai argumentēt savu nolēmumu, turklāt argumentēt to tā, lai gan nolēmuma adresāti, gan sabiedrība varētu saprast, kā tiesa nonākusi pie konkrētā rezultāta.¹²² Tiesas nolēmuma motivācija ir tiesas nolēmuma būtiskākā sastāvdaļa, kas ļauj lietas dalībniekiem un sabiedrībai pārlicināties, ka tiesa konkrētajā lietā ir darbojusies tā, kā tai

¹¹⁷ Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (reģ. Nr. 660/Lp12) pirms otrā lasījuma. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E699B652DFF03A20C225806E0036DE88?OpenDocument> [aplūkots 25.04.2021.]

¹¹⁸ 12. Saeimas Juridiskās komisijas 01.02.2017. sēdes protokols. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/47d12ddf8b7c7069c22580b500471f9e/\\$FILE/PR_2017_02_01_10_0_0_JK.doc](http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/47d12ddf8b7c7069c22580b500471f9e/$FILE/PR_2017_02_01_10_0_0_JK.doc) [aplūkots 25.04.2021.]

¹¹⁹ Mače Z. Krimināllietās pilnais spriedums vairs nav obligāts. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/kriminallietas-pilnais-spriedums-vairs-nav-obligats.a245473/> [aplūkots 25.04.2021.]

¹²⁰ Sk. vairāk.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2017, 35.-36.lpp.; Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija un tiesības uz taisnīgu tiesu. Jurista Vārds, 2019, Nr.33 (1091), 14.lpp.

¹²¹ General Comment No. 32 on Article 14 ICCPR. UN Human Rights Committee, 2007, 29.p. Pieejams: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/pages/tbgeneralcomments.aspx> [aplūkots 25.04.2021.]

¹²² Matscher F. The right to a fair trial in the case-law of the organs of the European convention on human rights. The right to a fair trial. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000, p.19.

demokrātiskā valstī jādarbojas.¹²³ Tikai ar motivēta nolēmuma palīdzību ir iespējama sabiedrības uzraudzība pār tiesu varu.¹²⁴ Turklāt šīs tiesības ir saistītas arī ar iepriekšminētajām tiesībām uz publisku tiesas nolēmumu, kā arī tiesībām uz lietas apstākļu vispusīgu un objektīvu izvērtējumu, jo, motivējot savu spriedumu, tiesa parāda, ka objektīvi ir izskatījusi lietu.¹²⁵ Tās ir arī saistītas ar tiesībām uz nolēmuma pārsūdzību, jo, tikai tāds nolēmums, kas satur pamatojumu, dod lietas dalībniekam iespēju to pārsūdzēt.¹²⁶ Jāatzīmē, ka tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu gan noteiktos gadījumos var netikt pilnībā attiecinātas uz augstāku instanču tiesas nolēmumiem, jo augstāku instanču tiesas var arī pievienoties zemāku instanču tiesu nolēmumu motivācijai, to neatkārtojot.¹²⁷

Doktrīnā jaunais saīsināto spriedumu regulējums ir ticis kritizēts vairāku iemeslu dēļ. Piemēram, prof. V. Liholaja, akcentējot tieši tiesību uz motivētu tiesas nolēmumu nozīmi, ir norādījusi, ka šāds regulējums nenodrošina nedz indivīda, nedz sabiedrības intereses, un to drīzāk var vērtēt kā sprieduma parodiju, kura nesatur nekādu svarīgu un vajadzīgu informāciju un kurā nav izslēgta nedz šaubīga kvalifikācija, nedz nesaprotami sodi. Profesore arī kritizēja to, ka KPL 530. pants neparedz nekādus izņēmumus vai lietu kategorijas, uz ko šī norma attiecas vai neattiecas, minot konkrētu piemēru par saīsinātu spriedumu, kurā divu personu slepkavības apraksts un sods (mūža ieslodzījums) aprakstīti vien 20 rindiņās, un izteica šaubas par to, vai šāds regulējums būtu attiecināms uz krimināllietām par smagiem un īpaši jau sevišķi smagiem noziegumiem, ņemot vērā to kaitīguma pakāpi un par tiem paredzētos sodus.¹²⁸

Savukārt prof. Ā. Meikališa un prof. K. Strada-Rozenberga ir norādījušas uz reformas nekoncekvento dabu un nepietiekamo izvērtējumu. Piemēram, reforma ir tikusi attiecināta tikai uz tiesas spriedumiem un neskar ne pirmstiesas procesa nolēmumus, ar kuriem pabeigts process, ne arī tiesas lēmumus par procesa izbeigšanu, kam nav objektīva un loģiska izskaidrojuma.¹²⁹ Jāatzīmē, ka iepriekšminētajā Saeimas Juridiskās komisijas sēdē arī izskanēja iebildumi plānotajam regulējumam. Tiesībsarga biroja pārstāvis J. Siļčenko kritizēja reformas pamatošanu ar procesuālo ekonomiju un izteica viedokli, ka no Satversmes izriet tiesības uz pilnu spriedumu.¹³⁰

Attiecībā tieši uz attaisnojošiem spriedumiem jāmin, ka autorei anonimizēto nolēmumu datubāzē izdevās atrast tikai vienu saīsinātu attaisnojošo spriedumu¹³¹, kurš turklāt, šķiet, tur bija

¹²³ Tralmaka I. Sprieduma motivācija krimināllietā: tiesas pienākums vai dalībnieku lūgums. Pieejams: <https://www.cilvektiesibas.info/raksti/sprieduma-motivacija-kriminallieta-tiesas-pienakums-vai-dalibnieku-lugums> [aplūkots 25.04.2021.]

¹²⁴ Dikov G., Vitkauskas D. Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights. A handbook for legal practitioners. 2nd edition. Council of Europe, 2017.

¹²⁵ Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. 2011, 140.lpp.

¹²⁶ Dikov G., Vitkauskas D. 2017, p.100.

¹²⁷ ECT 27.09.2001. spriedums lietā Hirvisaari pret Somiju (iesnieguma Nr. 49684/99), 32.p.

¹²⁸ Liholaja V. Ieskats sodu piemērošanas praksē. Jurista Vārds, 2020, Nr.6 (1116), 26.-27.lpp.

¹²⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2017, 36.lpp.

¹³⁰ 12. Saeimas Juridiskās komisijas 01.02.2017. sēdes audioieraksts. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.

¹³¹ Zemgales rajona tiesas 18.08.2020. spriedums lietā Nr.12390000719. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438480.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

“iemaldījies”, jo no konkrētās lietas tiesvedības gaitas informācijas¹³² izrietēja, ka spriedums ir ticis noprotēts, kas līdz ar to liecina, ka lietā ir bijis pilns spriedums. Taču bija spriedumi, kuru rezolūtvajās daļās bija atsauces uz saīsināto spriedumu, kas norāda uz to, ka pirms tam ir bijis sastādīts saīsinātais spriedums.¹³³ Autorei patiesībā nešķiet jēdzīga saīsināto spriedumu ievietošana anonimizētajā nolēmumu bāzē, un autore pievienojas secinājumam, ka ar šāda sprieduma izlasīšanu nav iespējams apmierināt pat ziņkāri, kur nu vēl mācīties.¹³⁴ Piemēram, tajā vienīgajā saīsinātajā attaisnojošā spriedumā, kuru autore atrada, bija izklāstīta apsūdzība par apzināti nepatiesas liecības sniegšanu (KL 300. panta pirmā daļa), bet nebija pat izklāstīts, kāpēc liecība uzskatāma par nepatiesu.¹³⁵ Līdz ar to no šāda saīsinātā sprieduma tiešām neko nav iespējams uzzināt – ne saprast, kādā apsūdzībā persona attaisnota, ne gūt kaut mazāko nojausmu, kāpēc. Autore pievienojas uzskatam, ka reformas gaitā nav īsti pārdomāts, no kā tad īsti atsakās, jo tieši uz attaisnojošu spriedumu attiecināmā prasība aprakstošajā daļā iekļaut tikai apsūdzības izklāstu saīsinātajā spriedumā ir diezgan absurda.¹³⁶

Autore arī pilnīgi pievienojas iepriekšminētajam viedoklim, ka nešķiet atbilstoši, ka reforma ir tikusi attiecināta uz pilnīgi visām krimināllietām bez jebkādiem izņēmumiem, arī par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem. Turklāt tieši lietās par kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem, kad ir piemērots apcietinājums, tiesas faktiski ir spiestas uzreiz rakstīt tieši pilno spriedumu, lai ievērotu attiecīgo maksimālo iespējamo apcietinājuma termiņu (sk. KPL 277. un 278. pantu). Turklāt reformas attiecināšana uz attaisnojošiem spriedumiem autorei šķiet pat nesaprotama un savā ziņā bezjēdzīga. Kā jau iepriekš minēts, Juridiskās komisijas tiesas sēdē un arī pēc tam, komentējot reformu, tika akcentēts, ka runa pamatā ir par gadījumiem, kad visi lietas dalībnieki piekrīt rezultātam. Autores ieskatā, nav pat īsti saprotams, kāpēc gan lai tiesas izvēlētos sastādīt saīsinātu attaisnojošo spriedumu (un līdz ar to, kāpēc vispār tādu iespēju paredzēt likumā), ja ir skaidrs, ka vismaz vienam lietas dalībniekam – prokuroram – noteikti vajadzētu būt iebildumiem pret lietas izskatīšanas rezultātu. Jāatzīmē, ka sēdē tika arī norādīts, ka kā kompromiss varētu būt, ka saīsinātie spriedumi ir gadījumos, kad visas puses piekrīt, uz ko kāds sēdes dalībnieks atbildēja, ka tā jau arī esot.¹³⁷

Vienīgais būtiskais ieguvums, autoresprāt, no saīsinātā sprieduma pasludināšanas attaisnojošu spriedumu gadījumos un iemesls, kas mudina tiesnešus vispirms pieņemt saīsināto spriedumu, nevis

¹³² Tiesvedības gaitas datu izsekošana. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/e-pakalpojumi/tiesvedibas-gaita> [aplūkots 25.04.2021.]

¹³³ Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹³⁴ Liholaja V. 2020, 27.lpp.

¹³⁵ Zemgales rajona tiesas 18.08.2020. spriedums lietā Nr.12390000719. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438480.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹³⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2017, 36.lpp.

¹³⁷ 12. Saeimas Juridiskās komisijas 01.02.2017. sēdes audioieraksts. Pieejams Saēmā pēc individuāla pieprasījuma.

uzreiz pilno, ir faktiskā pilna nolēmuma sastādīšanas termiņa un pārsūdzības termiņa pagarināšana (sk. KPL 530. panta trešo un ceturto daļu, 550. panta pirmo daļu, 570. panta pirmo daļu). Jāatzīmē, ka Satversmes tiesa saīsināto spriedumu tieši šādā kontekstā vienā lietā ir arī pieminējusi, secinot, ka laikā no saīsinātā sprieduma saņemšanas dienas līdz pilnā tiesas sprieduma pieejamības dienai ir iespējams sagatavoties tiesību uz aizstāvību izmantošanai un iesniegt kasācijas sūdzību.¹³⁸

Tomēr autore papildus nesapratnei attiecībā uz reformas jēgu attaisnojošu spriedumu gadījumos pilnīgi pievienojas arī pārējai iepriekšminētajai kritikai. Autoresprāt, saīsināto spriedumu reformu īstenojot nūdien ir ticis piemirsts, ka kriminālprocess ir publisko tiesību nozare, un tiesības uz motivētu nolēmumu faktiski ir ne tikai lietas dalībniekiem, bet arī sabiedrībai, kurai, lai tā varētu uzraudzīt tiesu varas darbību, ir pamatota interese zināt, kāpēc tiesa ir nospriedusi tā un ne citādi.

Jāatzīmē, ka tiesu varas uzraudzībā ietilpst arī tiesības izteikt kritiku par tiesas nolēmumiem, ko saīsināto spriedumu gadījumā faktiski nav iespējams motivēti darīt. Pamatota un konstruktīva kritika būs iespējama tikai tad, ja kritizētājam ir pieejama pilna informācija, līdz ar to kritika par saīsināto spriedumu faktiski ir kritizētāja nepieņemšana rezultātam.¹³⁹ To spilgti parādīja nesenie notikumi, kad, vēl nesagaidot pilno spriedumu, tika kritizēts tieši saīsinātais attaisnojošs spriedums.¹⁴⁰ Šajā sakarā tika izteiktas ļoti vērtīgas idejas tieši attiecībā uz tiesu komunikāciju. Piemēram, Satversmes tiesas tiesnesis A. Laviņš vērsa uzmanību uz to, ka šo informācijas vakuumu, kas radās pēc saīsinātā sprieduma pasludināšanas t.s. "Magoņa lietā", tiesa varēja novērst, kaut ar dažām tēzēm laikus sniedzot paskaidrojumu sava sprieduma motīvu daļai. Arī ģenerālprokurors J. Stukāns akcentēja komunikācijas nepieciešamību, jo sabiedrībai ir vēlme izprast, kā lieta virzās un kāpēc rezultāts ir tāds, kāds ir.¹⁴¹ Tiesas motivācija ir būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu garants, un tai vajadzētu būt zināmai.

Kaut arī varbūt reformas sliktās iezīmes tik kritiski neparādās tieši attaisnojošu spriedumu gadījumos, tomēr autore uzskata, ka regulējumu vajadzētu rūpīgāk izvērtēt, īpaši pārdomājot, vai tiešām vajadzīga atteikšanās no motīvu daļas. Autore, ņemot vērā arī analizētos spriedumus, pievienojas viedoklim, ka drīzāk varētu atteikties no detalizētas pierādījumu analīzes, taču pats svarīgākais spriedumā - motīvu daļa - gan būtu saglabājama, lai arī sabiedrībai, pat ja lietas dalībnieki to nevēlas, būtu tiesības vērtēt, vai tiesa ir vai nav spriedusi patvaļīgi.¹⁴²

¹³⁸ Satversmes tiesas 26.03.2020. spriedums lietā Nr.2019-15-01, 11.3.p. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr.62.

¹³⁹ Vilsone D. Tiesu nolēmumu kritikas robežas un kritika, kuras pietrūkst. Jurista Vārds, 2017, Nr.27 (981), 20.lpp.

¹⁴⁰ Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Latvijas Zvērinātu advokātu padomes locekļu viedoklis. Jurista Vārds, 2021. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/278134-latvijas-zverinatu-advokatu-padomes-loceklu-viedoklis/> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁴¹ Laizāne S. Tieslietu padome aicina nekritizēt spriedumu, pirms tas ir pieejams. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/324444-tieslietu-padome-aicina-nekritizet-spridumu-pirms-tas-ir-pieejams-2021> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁴² Liholāja V. Ieskats sodu piemērošanas praksē. Jurista Vārds, 2020, Nr.6 (1116), 27.lpp.

3. ATTAISNOJOŠA SPRIEDUMA TAISIŠANAS PAMATI UN TO NOŠKIRŠANA

3.1. Attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu vispārīgs raksturojums un nošķiršana no kriminālprocesa izbeigšanas uz personu rehabilitējošiem pamatiem

KPL 519. pants noteic, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja: 1) nav noticis noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva; 2) apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta. Tā kā citi attaisnošanas pamati KPL nav paredzēti, var secināt, ka KPL šobrīd ir paredzēti 3 gadījumi, kad tiesa taisa attaisnojošu spriedumu.

Vēsturiski mainoties kriminālprocesuālajiem avotiem Latvijas teritorijā, ir mainīties arī attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu regulējums. 1926. gada Kriminālprocesa likumu (cariskās Krievijas 1864. gada "Ustavos"), kas Latvijas teritorijā bija spēkā 21. gadsimta pirmajā pusē līdz pat 1940. gada 25. novembrim, kad uz laiku kļuva piemērojams KPFSR Kriminālprocesa kodekss¹⁴³, 784. panta 1. punkts paredzēja, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, kad tā atzīst, ka nodarījums, par kuru tiesājamais apsūdzēts, nav pierādīts (kas visdrīzāk varētu atbilst KPL 519. panta 1. punktā paredzētajam attaisnošanas pamatam "nav noticis noziedzīgs nodarījums", kā arī 2. punktā paredzētajam attaisnošanas pamatam "apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgajā nodarījumā nav pierādīta"), likumīgu iemeslu dēļ nav pieskaitāms par vainu (kas, iespējams, KPL izpratnē varētu atbilst kriminālatbildību izslēdzošiem apstākļiem, kā arī daļēji noziedzīga nodarījuma sastāva neesamībai, piemēram, attiecībā uz nepieskaitāmību) vai nav aizliegts likumos ar soda piedraudējumu (kas varētu atbilst KPL 519. panta 1. punktā paredzētajam pamatam "nav noziedzīga nodarījuma sastāva").

1961. gada 6. janvārī tika pieņemts Latvijas Kriminālprocesa kodekss (pirms pārsaukšanas – Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss¹⁴⁴), kurš bija spēkā gan padomju okupācijas laikā, gan arī pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas¹⁴⁵ līdz pat tā pēcteča KPL spēkā stāšanās brīdim 2005. gada 1. oktobrī. KPK regulējums attiecībā uz attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatiem būtībā sakrīt ar šobrīd spēkā esošajā KPL 519. panta redakcijā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem. KPK 304. panta ceturtā daļa noteica, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu gadījumos, ja nav konstatēts noziedzīga nodarījuma notikums, ja tiesājamā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva, kā arī tad, ja tiesājamā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta. Šādi attaisnošanas pamati KPK

¹⁴³ Meikališa Ā. 2000, 102., 107.lpp.

¹⁴⁴ Sk. lēmuma 2.punktu: Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: LR Augstākās padomes lēmums. Pieņemts: 29.08.1991. [29.08.1991. red.]

¹⁴⁵ Sk. lēmuma 1.punktu: Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: LR Augstākās padomes lēmums. Pieņemts: 29.08.1991. [29.08.1991. red.]; Sk. likuma 1.panta 4.punktu. Par Latvijas PSR normatīvo aktu piemērošanas izbeigšanu: LV likums. Pieņemts: 15.10.1998. [25.04.2021. red.]

304. pantā bijuši jau kopš tā spēkā stāšanās 1961. gada 1. aprīlī¹⁴⁶. Ar 1993. gada 27. aprīļa grozījumu¹⁴⁷ spēkā stāšanos 1993. gada 10. jūnijā KPK gan tika ietverts vēl viens attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats, kuru neparedz KPL, - KPK 243. panta ceturrtā daļa noteica, ka gadījumā, ja prokurors ir atteicies no apsūdzības, tiesa taisa attaisnojošu spriedumu.

Analizējot ārvalstu kriminālprocesa kodeksus, jāsecina, ka regulējumi attiecībā uz attaisnošanas pamatiem ir dažādi un ir gan kopīgas, gan atšķirīgas iezīmes ar KPL 519. panta regulējumu.

Vācijas Kriminālprocesa kodeksa¹⁴⁸ 267. panta piektā daļa noteic, ka, ja apsūdzētais tiek attaisnots, sprieduma pamatojumā ir jānorāda, vai viņš tiek attaisnots tādēļ, ka apsūdzētā vaina netika uzskatīta par pierādītu, vai arī tādēļ, ka par pierādītu uzskatītais nodarījums nebija par pamatu saukšanai pie kriminālatbildības un kādēļ. Tātad pirmšķietami var secināt, ka Vācijas Kriminālprocesa kodekss izdala divus attaisnošanas pamatus – apsūdzētā vaina nav pierādīta un nodarījums neizraisa kriminālatbildību. Šis iedalījums ir krietni citādāks nekā KPL attaisnošanas pamatu uzskaitījums, un, domājams, ir saistāms ar noziedzīga nodarījuma trīspakāpju uzbūvi, kas tiek atzīta Vācijas krimināltiesību teorijā, kā arī citās Eiropas valstīs, kas ietekmējušās no vācu tiesību doktrīnas.¹⁴⁹ Pirmais attaisnošanas pamats – nav pierādīta vaina – varētu attiekties uz vainu kā noziedzīga nodarījuma uzbūves trešo elementu, kas apzīmē iespēju personu vainot par viņas nodarījumu. Savukārt otrais pamats – nodarījums nav pamats kriminālatbildībai, ņemot vērā Vācijas krimināltiesību teorijas atziņas, šķiet diezgan plašs un, iespējams, varētu iekļaut gan gadījumu, kad nav noziedzīga nodarījuma sastāvs, gan gadījumu, kad nav prettiesiskums.

Slovēnijas Kriminālprocesa likuma¹⁵⁰ regulējums daļēji atbilst KPL 519. panta redakcijai. Tā 358.pants paredz, ka tiesa pasludina attaisnojošu spriedumu, ja: 1) nodarījums, par kuru apsūdzētais tiek apsūdzēts, neveido noziedzīgu nodarījumu; 2) pastāv kriminālatbildību izslēdzoši apstākļi; 3) nav pierādīts, ka apsūdzētais ir izdarījis nodarījumu, par kuru viņš tiek apsūdzēts. Kā redzams, pirmais pamats būtībā aptver KPL 519. panta 1. punktā paredzētos attaisnošanas pamatus, bet trešā pamata formulējums līdzinās KPL 519. panta 2. punktā ietvertajam attaisnošanas pamatam. Savukārt otrais pamats kā attaisnošanas pamats KPL šobrīd nav paredzēts.

¹⁴⁶ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodekss: LPSR likums. Pieņemts: 06.01.1961. [01.04.1961. red.]

¹⁴⁷ Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas civilprocesa kodeksā, Latvijas kriminālprocesa kodeksā un Latvijas kriminālkodeksā: LV likums. Pieņemts: 27.04.1993. [10.06.1993. red.]

¹⁴⁸ The German Code of Criminal Procedure [Vācijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6117/file/Germany_CPC_1950_am_2014_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁴⁹ Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 22.-23.lpp.

¹⁵⁰ Criminal Procedure Act of Slovenia [Slovēnijas Kriminālprocesa likums]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3774/file/Slovenia_CPC_official%20consolidated_2006_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

Nīderlandes Kriminālprocesa kodeksa¹⁵¹ 352. panta pirmā daļa paredz, ka, ja tiesa atzīst, ka nav pierādīts, ka apsūdzētais ir izdarījis nodarījumu, par ko viņam ir celta apsūdzība, tiesa apsūdzēto attaisno, savukārt otrā daļa paredz, ka, ja tiesa atzīst, ka nodarījums ir pierādīts, bet tas nav noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētais nav par to krimināltiesiski vainojams, tiesa par attiecīgo nodarījumu izbeidz kriminālprocesu. Kaut arī procesuālais risinājums (attaisnošana vai kriminālprocesa izbeigšana) ir paredzēts atšķirīgs atkarībā no tiesas secinātā, vismaz divi normā minētie pamati ir līdzīgi KPL paredzētajiem – “nav pierādīts, ka apsūdzētais ir izdarījis nodarījumu”, šķiet, varētu atbilst KPL 519. panta 2. punktā paredzētajam attaisnošanas pamatam (iespējams, arī 1. punktā paredzētajam pamatam “nav noticis noziedzīgs nodarījums”), savukārt “nodarījums ir pierādīts, bet tas nav noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētais nav par to krimināltiesiski vainojams” varētu vismaz daļēji būt atbilstošs KPL 519. panta 1. punktā paredzētajam pamatam “nav noziedzīga nodarījuma sastāva”.

Francijas Kriminālprocesa kodeksa¹⁵² 363. panta pirmā daļa paredz, ka, ja pret apsūdzēto celtā lieta (apsūdzība) neietilpst vai vairs neietilpst krimināllikuma tvērumā vai ja apsūdzētais ir atzīts par nevainīgu, asīzu tiesa pasludina attaisnojošu spriedumu. Sīkāk gan netiek skaidrots, kādos gadījumos tad apsūdzētais tiek atzīts par nevainīgu, kas, autore sprāt, gan vairāk ir jau kā secinājums, nevis attaisnošanas pamats. Savukārt pirmais gadījums – ja pret apsūdzēto celtā apsūdzība neietilpst krimināllikuma tvērumā, KPL lietotajā terminoloģijā varētu atbilst secinājumam, ka nodarījums nav paredzēts KL, līdz ar ko nav izdarīts noziedzīgs nodarījums.

Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa¹⁵³ 309. panta otrā daļa paredz, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja: 1) nav pierādīts, ka noziedzīgs nodarījums ir izdarīts, 2) nav pierādīts, ka noziedzīgu nodarījumu ir izdarījis apsūdzētais; 3) prokurors atsakās no apsūdzības. Kā redzams, kaut arī pirmais un otrais attaisnošanas pamats KPL 519. pantā ir iekļauts, trešais pamats saskaņā ar KPL regulējumu ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai, nevis attaisnojoša sprieduma taisīšanai. Vēl Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 274. panta pirmās daļas otrajā teikumā ir noteikts, ka arī kriminālprocesu nepieļaujosa apstākļa – nav pamata kriminālprocesam (*no grounds for criminal proceedings are present*) – konstatēšana arī ir pamats attaisnojošam spriedumam. Tas gan, šķiet, ir ļoti plašs formulējums un var iekļaut sevī dažādus pamatus. Taču kopsakarā ar 274. panta pirmās daļas pirmā teikuma, kas noteic konkrētus gadījumus, kad tiesa izbeidz tiesvedību, kļūst skaidrs, ka pārējos gadījumos, kad nav pamata kriminālprocesam, tiesa tad taisa attaisnojošu spriedumu.

¹⁵¹ Code of Criminal Procedure of Netherlands [Nīderlandes Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6416/file/Netherlands_CPC_am2012_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁵² Code of Criminal Procedure of France [Francijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6381/file/France_CPC_am2006_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁵³ Code of Criminal Procedure of Estonia [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/8697/file/Code_Criminal_Procedure_2003_am2020_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

Krievijas Kriminālprocesa kodeksa¹⁵⁴ 302. panta otrajā daļā ir ļoti līdzīgs regulējums KPL 519. pantam, proti, attaisnojošs spriedums tiek taisīts, ja: 1) noziedzīga nodarījuma notikums nav pierādīts; 2) apsūdzētais nav piedalījies nodarījuma izdarīšanā; 3) apsūdzētā rīcībā nav noziedzīga nodarījuma sastāva; 4) zvērināto tiesa ir pasludinājusi spriedumu par apsūdzētā nevainīgumu. Protams, KPL neparedz zvērināto tiesu, taču pārējie pamati ir līdzīgi formulēti KPL 519. pantā ietvertajiem attaisnošanas pamatiem.

Jāatzīmē, ka vairāku valstu kriminālprocesa kodeksos vispār nav konkrēti uzskaitīti gadījumi, kuros tiesa taisa attaisnojošu spriedumu. Tas tā ir, piemēram, Šveices kriminālprocesa kodeksā¹⁵⁵ (419. pantā citā kontekstā gan tiek minēts viens no gadījumiem, kad tiesa var attaisnot – kad apsūdzētais nav juridiski atbildīgs mentālā stāvokļa dēļ), kā arī Somijas Kriminālprocesa likumā¹⁵⁶. Tomēr tas nenozīmē, ka nolēmums var būt patvaļīgs – tāpat ir uzsvērtā pamatošanas nozīme, norādot, ka tiesai ir jānorāda, kādēļ tā ir lēmusi tā un ne citādi. Piemēram, Somijas Kriminālprocesa likuma 11. nodaļas 4. panta otrā daļa noteic, ka spriedumā ir jāiekļauj pamatojums, kurā turklāt ir norādāms, kādēļ konkrētais jautājums ir ticis uzskatīts par pierādītu vai nepierādītu.

Pievēršoties Latvijas regulējumam, jāatzīmē, ka Augstākā tiesa vairākkārt ir norādījusi, ka katram KPL 519. pantā paredzētajam attaisnošanas pamatam ir atšķirīga nozīme un tie ir nošķirami. Pirmais KPL 519. panta 1. punktā paredzētais attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats “ja nav noticis noziedzīgs nodarījums” ir piemērojams tad, kad tiesa atzīst, ka apsūdzībā norādītās darbības nav notikušas. Otrais KPL 519. panta 1. punktā paredzētais attaisnošanas pamats “ja apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva” ir attiecināms uz gadījumiem, kad tiesa atzīst, ka apsūdzētais ir izdarījis noteiktas darbības, taču tajās nav noziedzīga nodarījuma sastāva. Tas nozīmē, ka nav izdarīts noziedzīgs nodarījums. Savukārt KPL 519. panta 2. punktā paredzētais attaisnošanas pamats “ja apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta” nozīmē, ka noziedzīgs nodarījums ir izdarīts, taču apsūdzētā piedalīšanās tajā nav pierādīta, proti, noziedzīgās darbības, kuras lietas ietvaros inkriminētas apsūdzētajam, ir notikušas, taču tās izdarījusi cita persona.¹⁵⁷

Lai attaisnojošs spriedums būtu atbilstošs KPL prasībām, ir nepieciešams pareizi izprast, nošķirt un piemērot attaisnošanas pamatus, kas tiks detalizētāk aplūkoti nākamajās apakšnodaļās. Taču svarīgi ir arī nošķirt gadījumus, kad atbilstoši KPL 519. pantam tiesai ir jātaisa attaisnojošs

¹⁵⁴ Criminal Procedural Code of the Russian Federation [Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/4248/file/RF_CPC_2001_am03.2012_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁵⁵ Swiss Criminal Procedure Code [Šveices Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/8562/file/Swiss_CPC_2007_am2020_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁵⁶ Criminal Procedure Act of Finland [Somijas Kriminālprocesa likums]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6376/file/Finland_Criminal_Procedure_Act_1997_am2015_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁵⁷ Senāta 15.05.2019. lēmums lietā SKK-150/2019, 7.1.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5893> [aplūkots 25.04.2021.]; Senāta 30.09.2019. lēmums lietā SKK-251/2019, 5.1.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391723.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

spriedums un kad jāpieņem lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz rehabilitējoša pamata atbilstoši KPL 481. panta pirmajai daļai. Tā kā abu nolēmumu gadījumā persona tiek rehabilitēta, tiesai ir pareizi jānošķir, kāds nolēmums saskaņā ar KPL regulējumu tai ir jāpieņem. Autores ieskatā, lai pareizi nošķirtu, kāds lēmums tiesai būtu jāpieņem, svarīgi ir paturēt prātā jau 1. nodaļā apskatīto vispārējo principu, ka ar spriedumu lietu izspiež pēc būtības.

Tiesa var pieņemt ne tikai attaisnojošu vai notiesājošu spriedumu, bet arī lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu konkrētos gadījumos (KPL 481. pants). Ņemot vērā KPL 380. pantu, secināms, ka no šiem gadījumiem personu rehabilitējoši ir lēmumi par kriminālprocesa izbeigšanu, kuri pieņemti, pamatojoties uz: 1) kriminālprocesa nepieļaujošu apstākli, kas paredzēts KPL 377. panta 6., 7., 8. vai 10. punktā (KPL 481. panta pirmās daļas 1. punkts); 2) prokurora atteikšanos no apsūdzības (KPL 481. panta pirmās daļas 2. punkts).

Situācija, kad prokurors ir atteicies no apsūdzības, ir salīdzinoši vienkārša un tiesas rīcības modelis ir acīmredzams, jo, prokuroram vairs neuzturot apsūdzību, lieta netiek izspriesta pēc būtības. Augstākās tiesas judikatūrā gan ir piemērs, kad tiesa kā prokurora atteikšanos no apsūdzības kļūdaini uztvērusi prokurora norādi uz to, ka konkrētajā gadījumā tiesai ir saistošs izlīgums starp cietušo un apsūdzēto, līdz ar to kriminālprocess ir izbeidzams saskaņā ar KPL 377. panta 9. punktu un 481. panta pirmās daļas 1. punktu.¹⁵⁸ Taču šis piemērs gan norāda uz konkrētās tiesas nepietiekamu izpratni par KPL 459. un 460. pantā reglamentēto prokurora atteikšanos no apsūdzības, kas ir prokurora pienākums, ja krimināllietas iztiesāšanas gaitā viņš atzīst, ka apsūdzība pilnīgi vai daļēji nav apstiprinājusies.

Taču, pareizi izprotot prokurora atteikšanās no apsūdzības institūtu, nevajadzētu būt problēmām konstatēt pareizo tiesas rīcības modeli, kas var būt tikai viens – kriminālprocesa izbeigšana, pamatojoties uz KPL 481. panta pirmās daļas 2. punktu. Jāatzīmē, ka, kā jau iepriekš minēts, KPK regulējums paredzēja, ka prokurora atteikšanās no apsūdzības nozīmē attaisnojoša sprieduma taisīšanu (KPK 243. panta ceturrtā daļa). Tas izskaidrojams ar to, ka krimināllietas iztiesāšanas stadijā saskaņā ar KPK normām nebija raksturīgs stingra procesuālo funkciju nošķiršana starp prokuroru (apsūdzētāju), tiesu un aizstāvību.¹⁵⁹ Savukārt KPL ir raksturīgs stingrs procesuālo funkciju nošķirums (sk. 17. pantu), un apsūdzības funkciju kriminālprocesā realizē un apsūdzību uztur prokurors (7. panta pirmā daļa, 36. panta pirmā daļa). Tiesa savu funkciju īstenošanā nav tiesīga iejaukties apsūdzības uzturēšanā un neturpina iztiesāšanu, ja prokurors ir atteicies no apsūdzības, jo tā ir prokurora ekskluzīva funkcija izlemt, vai persona ir saucama par kriminālatbildības.¹⁶⁰ Līdz ar

¹⁵⁸ Augstākās tiesas 28.09.2009. lēmums lietā SKK-509/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4040> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁵⁹ Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970, 17.lpp.

¹⁶⁰ Kaija S. Komentārs Kriminālprocesa likuma 17. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 84.lpp.

to, prokuroram atsakoties no apsūdzības, tiesa nav tiesīga pēc būtības lemt par personas vainīgumu vai nevainīgumu, jo pret personu celtā apsūdzība tiesiski vairs neeksistē.

Interesanti, ka, iesniedzot KPL likumprojektu Saeimā, papildus trim attaisnojoša sprieduma pamatiem, kas pēc būtības atbilst šobrīd KPL 519. pantā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem, kā ceturtais attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats tika paredzēts arī gadījums, kad valsts apsūdzības uzturētājs tiesā atteicies uzturēt apsūdzību.¹⁶¹ Tiesa, reizē likumprojektā bija paredzēts, ka, prokuroram atsakoties no apsūdzības, tiesa izbeidz kriminālprocesu.¹⁶² Taču likumprojekta izskatīšanas gaitā gan attaisnojoša sprieduma pamati, gan kriminālprocesa izbeigšanas tiesas sēdē pamati tika rediģēti. Uz 2. lasījumu tika iesniegts tieslietu ministra priekšlikums no attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatiem izslēgt valsts apsūdzības uzturētāja atteikšanos uzturēt apsūdzību, taču pievienot kā pamatu gadījumu, kad “nav pierādīts ārpus saprātīgām šaubām, ka noticis noziedzīgs nodarījums”, un šis priekšlikums tika atbalstīts.¹⁶³ Savukārt 3. lasījumā Juridiskās komisijas priekšlikuma atbalstīšanas rezultātā KPL 519. pants tika pieņemts redakcijā, kas paredzēja tikai divus attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatus: 1) apsūdzētā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva, 2) apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta. Vēl uz 3. lasījumu tika iesniegts deputāta J. Lagzdiņa priekšlikums tomēr papildināt attaisnojoša sprieduma taisīšanas gadījumus ar valsts apsūdzības uzturētāja atteikšanos no apsūdzības, kas tika izslēgts 2. lasījumā, taču šis priekšlikums atbalstu neguva.¹⁶⁴ Savukārt KPL 481. pants stājās spēkā redakcijā, kas paredz, ka tiesa izbeidz kriminālprocesu citastarp gadījumā, ja prokurors ir atteicies no apsūdzības.¹⁶⁵

Līdz ar to stājās spēkā tāds KPL regulējums, kas, atšķirībā no KPK regulējuma un sākotnēji Saeimā iesniegtās KPL redakcijas, saskanīgi ar procesuālo funkciju nodalīšanas principu paredzēja, ka prokurora atteikšanās no apsūdzības gadījumā tiesa pieņem personu rehabilitējošu lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu. Tātad situācijā, kad prokurors ir atteicies no apsūdzības, ņemot vērā to, ka tiesa neizspriež lietu pēc būtības, pareizais tiesas rīcības modelis ir lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, kā to arī paredz KPL 481. panta pirmās daļas 2. punkts.

Taču sarežģītāk noteikt pareizo tiesas rīcības modeli gan varētu būt noteiktos KPL 377. pantā paredzēto rehabilitējošo kriminālprocesa nepieļaujošo apstākļu konstatēšanas gadījumos. Tā kā attaisnojoša sprieduma taisīšana nozīmē lietas izspriešanu pēc būtības un personas atzīšanu par nevainīgu tai celtajā apsūdzībā un attaisnošanu, problēmām nevajadzētu rasties ar tiem kriminālprocesa nepieļaujošiem apstākļiem, kur apstākļi ir objektīvs šķērslis turpināt iztiesāšanu un

¹⁶¹ Sk. likumprojekta 506. pantu. Likumprojekts “Kriminālprocesa likums” (reģ. Nr.286). Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁶² Ibid. Sk. likumprojekta 472. panta pirmās daļas 2. punktu.

¹⁶³ Sk. 666. priekšlikumu. Likumprojekta “Kriminālprocesa likums” (reģ. Nr.286) priekšlikumu tabula uz 2. lasījumu Saeimas sēdē. Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_2.htm [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁶⁴ Sk. 972., 974. priekšlikumu. Likumprojekta “Kriminālprocesa likums” (reģ. Nr.286) priekšlikumu tabula uz 3. lasījumu Saeimas sēdē. Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_3.htm [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁶⁵ Sk. 481. pantu. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [01.10.2005. red.]

izspriest lietu pēc būtības, detalizēti izvērtējot visus lietas apstākļus un vērtējot pierādījumus par personas vainu. Piemēram, KPL 377. panta 8. punkts noteic, ka kriminālprocess ir izbeidzams, ja nav cietušās personas pieteikuma tādā kriminālprocesā, kuru var uzsākt tikai uz šīs personas pieteikuma pamata. Šajā gadījumā tiesa nemaz nenonāk līdz personas vainīguma vērtēšanai - konstatējot, ka konkrētajā lietā nav cietušās personas pieteikuma, tiesa, ņemot vērā objektīvo šķērsli turpināt kriminālprocesu, to izbeidz, pamatojoties uz KPL 377. panta 8. punktu. Līdzīgi arī tas ir KPL 377. panta 6. un 7. punktā paredzēto kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu gadījumā.

Taču problemātiskāk ir tad, ja, līdzīgi kā attaisnojoša sprieduma gadījumā, tiesai, lai tā nonāktu līdz lēmumam par kriminālprocesa izbeigšanu, ir būtībā pilnībā jāizvērtē un jāizanalizē apsūdzētā vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Visaktuālāk tas varētu būt gadījumos, kad konstatēti KL minētie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību (KPL 377. panta 10. punkts) un kad tiesa, vērtējot, vai ir konstatējams kriminālatbildību izslēdzošs apstākļis, faktiski nonāk līdz vērtējumam un atzinumam par personas vainīgumu vai nevainīgumu.

KL paredzētie kriminālatbildību izslēdzošie apstākļi pamatā ir apkopoti KL III nodaļā, un tie ir nepieciešamā aizstāvēšanās, aizturēšana, nodarot personai kaitējumu, galējā nepieciešamība, attaisnojams profesionālais risks un noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšana (KL 28. pants).¹⁶⁶ Detalizēti neiedziļinoties katra apstākļa nozīmē un nosacījumos, kādi jāievēro, lai atzītu, ka persona šajos apstākļos ir rīkojusies tiesiski, jāuzsver, ka šo apstākļu materiāltiesiskā nozīme ir tāda, ka tie izslēdz kriminālatbildību (sk. KL 6. panta otro daļu, 28. pantu). Proti, šajos apstākļos veiktās darbības nav prettiesiskas, jo persona jau no sākuma ir rīkojusies tā, lai sasniegtu sociāli derīgu mērķi, līdz ar ko personas nodarītais kaitējums kādām interesēm ir attaisnojams, un nav pamata saukt personu pie kriminālatbildības.¹⁶⁷

Šobrīd KPL paredz, ka, šos apstākļus konstatējot, procesuāli tiesiskās sekas iztiesāšanas stadijā ir kriminālprocesa izbeigšana, personu rehabilitējot (KPL 481. panta pirmās daļas 1. punkts, KPL 377. panta 10. punkts). Arī Augstākās tiesas judikatūrā vairākkārt ir ticis uzsvērts, ka kriminālatbildību izslēdzoša apstākļa konstatēšana nevar būt pamats attaisnojoša sprieduma taisīšanai, bet gan atbilstoši KPL regulējumam tiesai kriminālprocess tad ir jāizbeidz.¹⁶⁸

Kriminālprocesa izbeigšana, ja šos apstākļus konstatē pirmstiesas procesā, ir pamatota un saprotama, jo tālāk kriminālprocesu nevar turpināt un kriminālprocesa izbeigšana ir vienīgais rehabilitējošais nolēmums, kādu var pieņemt procesa virzītājs šādā gadījumā. Taču jautājumam, vai

¹⁶⁶ Krimināllikuma III nodaļā ietvertais apstākļu uzskaitījums gan netiek uzskatīts par pilnīgu. Turklāt šis termins "kriminālatbildību izslēdzoši apstākļi" tiek uzskatīts par neveiksmīgu, par precīzāku atzīstot terminu "kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzoši apstākļi. Vairāk sk.: Leja M. 2019, 38.lpp.

¹⁶⁷ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 226.-228.lpp.

¹⁶⁸ Augstākās tiesas 28.06.2010. lēmums lietā SKK-295/2010. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3991> [aplūkots 25.04.2021.]; Augstākās tiesas 22.01.2013. lēmums lietā SKK-19/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3797> [aplūkots 25.04.2021.]

šāds krimināltiesisko attiecību gala noregulējuma variants tieši iztiesāšanas stadijā ir piemērotākais, ir nepieciešama detalizētāka analīze. Uz šo kā diskusijai izvirzāmu jautājumu doktrīnā ir ticis norādīts jau 2006. gadā, paužot viedokli, ka būtu jāpārskata KPL 377. panta 10. punktā ietvertā apstākļa vērtējums no krimināllietas izbeigšanas gadījuma uz gadījumu, kad tiek taisīts attaisnojošs spriedums.¹⁶⁹ Jāatzīmē, ka KPK pagājušā gadsimta komentāros bija norādīts, ka, konstatējot, ka sabiedriski bīstams nodarījums noticis nepieciešamās aizstāvēšanās vai galējās nepieciešamības robežās, tiesai iztiesāšanas stadijā jātaisā attaisnojošs spriedums.¹⁷⁰

Ņemot vērā, ka tieši ar spriedumu lietu izspriež pēc būtības, grūti piekrist šobrīd KPL paredzētajam risinājumam. Autore ieskatā, tiesa nevar izdarīt secinājumu par kriminālatbildības izslēdzamības apstākļa konstatēšanu, detalizēti neizvērtējot lietas apstākļus, celtās apsūdzības pamatotību un neizlemjot jautājumu par personas vainīgumu. Līdz ar to kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu konstatēšana kā viens no kriminālprocesa izbeigšanas gadījumiem iztiesāšanas stadijā ir neloģisks risinājums, kas turklāt neatbilst KPL 511. panta pirmās daļas vispārīgajai nostādnei, ka lieta pēc būtības tiek izspriesta ar spriedumu. Tādēļ šī pieeja būtu jāpārskata un kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu konstatēšanas gadījumā jātaisā attaisnojošs spriedums. Vērtējumu par to, kādu attaisnošanas pamatu vajadzētu paredzēt šajā gadījumā, autore sniegs nākamajā apakšnodaļā, jau konkrēti pievēršoties attaisnošanas pamatu detalizētai analīzei.

Visbeidzot, jāatzīmē, ka reizēm var būt problemātiski nošķirt, kuros gadījumos taisāms attaisnojošs spriedums vai lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu uz personu nereabilitējoša pamata. Uzskatāms piemērs ir jau 1.nodaļā minētā kriminālprocesa izbeigšana, pamatojoties uz KPL 377. panta 3. punktā paredzēto kriminālprocesa nepieļaujošo apstākli "iestāties noilgums". Saistībā ar šo apstākli būtiskas kļūdas ir bijušas arī Augstākās tiesas praksē, pirms vairākiem gadiem atceļot personu attaisnojošu spriedumu un izvirzot vispārēju tēzi, ka kriminālatbildības noilgums ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai.¹⁷¹ Taču šāds secinājums ir pareizs tikai gadījumos, ja tiesa ir pārliecināta par personas vainīgumu, jo ir jāievēro personas tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā un tiesas sniegtu vērtējumu par personas vainu. Šādu lēmumu, ņemot vērā nereabilitējoša lēmuma sekas, attaisnojoša sprieduma vietā tiesa var pieņemt tikai tad, ja tai ir pārliecība par personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.¹⁷² Tiesa gan, Augstākās tiesas judikatūra tika mainīta, jau konkrēti norādot,

¹⁶⁹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 43.lpp.; Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri – tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 290.lpp.

¹⁷⁰ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Sagatavojis autoru kolektīvs B.Azāna vispārējā redakcijā. Rīga: Avots, 1986, 11.lpp.

¹⁷¹ Augstākās tiesas 18.12.2007. lēmums lietā SKK-717/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4129> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁷² Sk. arī: Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 805.lpp.

ka, izskatot lietu, tiesai, pirms lemt par kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz noilguma iestāšanos, ir jākonstatē, vai šī persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Augstākā tiesa atzina, ka noilguma apstākļi nedod pamatu tiesai atteikties izvērtēt, vai apsūdzētā persona ir veikusi viņai inkriminētās darbības.¹⁷³

Tātad tiesai ir jāizvērtē, vai persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un pilnībā jāapzinās, ka personu nereabilitējošu nolēmumu tā var pieņemt tad, ja atzīst personu par vainīgu. Līdz ar to pati par sevi noilguma konstatēšana nedod tiesai tiesības atteikties izvērtēt, vai persona ir vainojama noziedzīgajā nodarījumā, jo pareizais tiesas rīcības modelis, ja tiesa nekonstatē personas vainu konkrētajā gadījumā, ir attaisnojošs spriedums.

3.2. Nav noticis noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva (KPL 519. panta 1. punkts)

KPL 519. panta 1. punkts paredz, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja nav noticis noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva. Augstākā tiesa ir akcentējusi, ka no KPL 519. panta 1. punkta izriet divi attaisnošanas pamati. Pirmais attaisnošanas pamats “nav noticis noziedzīgs nodarījums” nozīmē, ka apsūdzībā norādītās darbības nav notikušas, savukārt otrs pamats “apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva” ir piemērojams tad, kad tiesa atzīst, ka apsūdzētais ir izdarījis noteiktas darbības, taču tajās nav noziedzīga nodarījuma sastāva. Turklāt Augstākā tiesa ir arī norādījusi, ka KPL 519. panta 1. punkta gadījumā ir secināms, ka nav izdarīts noziedzīgs nodarījums.¹⁷⁴ Jāatzīmē, ka KPL 519. panta 1. punktā paredzētie pamati pamatā atbilst KPL 514. panta 1. un 2. punktā paredzētajiem tiesas apspriedē izlemjamajiem jautājumiem, kā arī KPL 377. panta 1. un 2. punktā formulētajiem kriminālprocesa nepieļaujošajiem apstākļiem, līdz ar to ir jāņem vērā arī šīs normas, un atziņas, kas izteiktas attiecībā uz KPL 519. panta 1. punktā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem būtībā ir piemērojamas arī KPL 514. panta 1. un 2. punkta un 377. panta 1. un 2. punkta pareizai izpratnei.

Attiecībā uz pirmo attaisnošanas pamatu “nav noticis noziedzīgs nodarījums” vispirms jāatzīmē, ka, kaut gan KPL 519. pantā šis pamats ir uzskaitīts kā pirmais, patiesībā likumā tas ir parādījies kā pēdējais. KPL pieņemot, sākotnēji pie attaisnošanas pamatiem tāds nebija ietverts. Šīs izmaiņas risināja situāciju, kāda bija radusies ar iepriekš izdarītām izmaiņām KPL 481. pantā, kurš regulē kriminālprocesa izbeigšanu tiesas sēdē. Proti, 2009. gada 1. jūlijā stājās spēkā izmaiņas¹⁷⁵ KPL

¹⁷³ Augstākās tiesas 23.01.2009. lēmums lietā SKK-17/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4030> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁷⁴ Senāta Krimināllietu departamenta 15.05.2019. lēmums lietā SKK-150/2019. 7.1.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5893> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁷⁵ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 12.03.2009. [25.04.2021. red.]

481. panta 1. punktā, nosakot, ka tiesa izbeidz kriminālprocesu vai tā daļu citastarp gadījumā, ja iztiesāšanas laikā tā konstatē KPL 377. panta 3.-10. punktā norādītos apstākļus, kas nepieļauj kriminālprocesu. Pirms šīm izmaiņām bija noteikts, ka tiesa izbeidz kriminālprocesu vai tā daļu gadījumā, ja iztiesāšanas laikā tā konstatē KPL 377. pantā norādītos apstākļus, tātad visus KPL 377. pantā norādītos apstākļus.

KPL 377. panta 1. punktā kā kriminālprocesu nepieļaujošs apstāklis ir paredzēts “nav noticis noziedzīgs nodarījums”. Tātad pirms šīm 2009. gada izmaiņām iztiesāšanas laikā konstatējot, ka nav noticis noziedzīgs nodarījums, tiesa varēja izbeigt kriminālprocesu vai tā daļu, taču pēc šīm izmaiņām tad būtībā nebija regulējuma, kā tiesai rīkoties – šāds apstāklis vairs nebija paredzēts kā kriminālprocesa izbeigšanas pamats, kā arī nebija paredzēts kā attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats. Uz šo nekonsekvenci un vajadzību pēc iespējas ātrāk to izlabot tika norādīts arī doktrīnā¹⁷⁶. Ar 2017. gada 30. marta grozījumiem (tikai pēc teju 8 gadiem) šis apstāklis “nav noticis noziedzīgs nodarījums” tika paredzēts kā attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats, radot skaidrību par tiesas rīcības modeli.

Atgriežoties pie KPL 519. panta 1. punktā paredzēto attaisnošanas pamatu izpratnes, jāatzīmē, ka personas izdarīts noziedzīgs nodarījums ir kriminālatbildības faktiskais pamats.¹⁷⁷ Saskaņā ar KL 6. panta pirmo daļu par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods. Noziedzīga nodarījuma pazīmes ir darbība vai bezdarbība (nodarījums), kaifīgums, prettiesiskums, vaina un sodāmība.¹⁷⁸ Savukārt kriminālatbildības juridiskais pamats ir noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas jākonstatē personas nodarījumā - pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi KL paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes (KL 1. panta pirmā daļa). Krimināltiesībās pastāv nelokāms princips, ka persona krimināltiesiski atbild tikai par tādu darbību vai bezdarbību, kas atbilst noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm.¹⁷⁹ Noziedzīga nodarījuma un noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes daļēji pārklājas, bet pilnībā nesakrīt, jo noziedzīga nodarījuma sastāva jēdzienā nav tādas pazīmes kā prettiesiskums un sodāmība.¹⁸⁰ Tikai tad, ja persona ir veikusi kādu darbību vai bezdarbību, ja šī personas rīcība tātad vispār ir notikusi, un ja tā ir pirmšķietami prettiesiska, var tālāk spriest par to, vai šī darbība vai bezdarbība atbilst noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, jo tikai par tādu rīcību persona atbild

¹⁷⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri – tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi. 2010, 290.lpp.

¹⁷⁷ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 10.lpp.

¹⁷⁸ Ibid, 11.lpp.; Šāda noziedzīga nodarījuma uzbūves izpratne gan nav vienprātīga Latvijas krimināltiesību zinātnieku vidū – sk., piemēram: Leja M. 2019, 21.-72.lpp.

¹⁷⁹ Krastiņš U. 2014, 14.lpp.

¹⁸⁰ Ibid, 12.lpp.

kriminālā kārtā¹⁸¹. Un tikai tad, ja ir konstatējama nodarījuma atbilstība noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm un tiek secināts, ka nodarījums ir prettiesisks, var izdarīt secinājumu, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums.

Ņemot vērā iepriekšminēto attiecībā uz noziedzīga nodarījuma uzbūves izpratni, autoresprāt, pirmā attaisnošanas pamata formulējums “nav noticis noziedzīgs nodarījums” nav līdz galam veiksmīgs, jo, īpaši lasot to atrauti, liek domāt, ka ir runa jau par gala secinājumu - ka nav noziedzīga nodarījuma. Šis formulējums pārāk ļoti līdzinās formulējumam “nav izdarīts noziedzīgs nodarījums”, vienīgā atšķirība ir lietotais darbības vārds, taču, autores ieskatā, tam vien nevajadzētu būt vienīgajai atšķirības zīmei starp nošķiramiem atzinumiem. Kā jau iepriekš minēts, Augstākā tiesa ir norādījusi, ka šis pamats nozīmē, ka apsūdzībā norādītās darbības nav notikušas. Tātad nav noticis nekāds notikums, nekāda darbība vai bezdarbība jeb nodarījums. Arī doktrīnā tiek norādīts uz šādu izpratni, proti, ka ar frāzi “nav noticis noziedzīgs nodarījums” ir saprotams, ka “nav noticis pats notikums”.¹⁸² Tas ir krietni šaurāks konstatējums nekā konstatējums, ka nav noticis (izdarīts) noziedzīgs nodarījums. No tā turklāt izriet, ka, ja ar pirmo pamatu tik tiešām būtu domāts gadījums, kad nav noticis (izdarīts) noziedzīgs nodarījums, tad otru pamatu nemaz atsevišķi nevajadzētu izdalīt, jo, nekonstatējot personas nodarījumā noziedzīga nodarījuma sastāvu, ir secināms, ka nav noticis (izdarīts) noziedzīgs nodarījums.¹⁸³ Var novērot, ka ne vienmēr tiesas pareizi izprot pirmo attaisnošanas pamatu un jauc to kopā ar otro attaisnošanas pamatu¹⁸⁴, un, autores ieskatā, pie vainas varētu būt tieši formulējums.

Kā jau 3.1. apakšnodaļā tika minēts, KPK 304. panta ceturtajā daļā šis attaisnošanas pamats tika formulēts mazliet citādi – “nav konstatēts noziedzīga nodarījuma notikums”, kas, autoresprāt, ir veiksmīgāks formulējums un ļauj labāk izprast šī attaisnošanas pamata nozīmi. KPK komentāros norādīts, ka noziedzīga nodarījuma notikuma “trūkums [...] saprotams kā pašas tās darbības vai bezdarbības neesamība. Tas nozīmē, ka [...] fakts, kurā bija saskatītas [noziedzīga nodarījuma] pazīmes, vai nu nemaz nav noticis (piemēram, pārbaudot ziņas par notikušu laupīšanu, noskaidrojas, ka nekāds uzbrukums personai vispār nav noticis), vai arī ziņas par faktu gan izrādās patiesas (piemēram, ziņas par materiālo vērtību iztrūkumu noliktavā), bet šo faktu cēlonis nav noziedzīga darbība vai bezdarbība (konstatēts, ka materiālo vērtību iztrūkums radies dabiska zuduma –

¹⁸¹ Krastiņš U. 2014, 12.lpp.

¹⁸² Šis skaidrojums gan tiek izteikts saistībā ar KPL 514.panta pirmo punktu, bet tā kā formulējums ir identisks ar KPL 519. panta 1. punktā paredzēto pirmo attaisnošanas pamatu, autoresprāt, tas ir piemērojams arī šajā gadījumā. Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, 2012, 109.lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5122/22890-Janis_Rozenbergs_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁸³ Ibid, 108.lpp.

¹⁸⁴ Sk., piemēram.: Senāta 31.03.2021. lēmums lietā SKK-51/2021, 6.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/444290.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

izkalšanas, nožūšanas rezultātā vai to izsaukusi kāda stihiska nelaime u. tml.)”¹⁸⁵ Tātad šis attaisnošanas pamats vēsturiski ir izprasts ne tikai kā jebkāda notikuma (darbības vai bezdarbības) neesamība, bet arī prettiesiskas/noziedzīgas (vismaz pirmšķietami) darbības neesamība.

Arī KPL likumprojektu iesniedzot Saeimā, tieši šādā formulējumā šis attaisnošanas pamats tika paredzēts¹⁸⁶. Taču, kā jau iepriekš minēts, šis attaisnošanas pamats likumprojekta izskatīšanas gaitā tika svītrots, kā attaisnošanas pamatu to atkal paredzot vien 2017. gadā ar grozījumiem KPL 519. pantā, pārņemot 377. panta 1. punkta formulējumu). Jāpiemin, ka vēl mazliet citāds formulējums bija sastopams KPK 300. panta pirmajā punktā, paredzot, ka, taisot spriedumu, tiesa apspriežu laikā izlemj, “vai noticis tiesājamam inkriminētais nodarījums”, tātad lietojot tieši nodarījuma jēdzienu.

Saskaņā ar mūsdienu krimināltiesību teorijas atziņām, nodarījums ir personas konkrēta uzvedība, kas izpaužas viņas prettiesiskā darbībā vai bezdarbībā (rīcībā).¹⁸⁷ Galējo slēdzienu par prettiesiskumu gan iegūst, secinot, ka nodarījumā ir noziedzīga nodarījuma sastāvs.¹⁸⁸ Taču arī pašā nodarījuma jēdzienā jau ir norāde uz prettiesiskumu, kā arī kaitīgumu¹⁸⁹ un, autores ieskatā, tādēļ pirmā attaisnošanas pamata izpratne ir saistāma ne tikai ar jebkāda notikuma neesamību, bet arī ar pirmšķietami prettiesiska un kaitīga (KL izpratnē) notikuma neesamību. Un tikai tad, kad ir secināts, ka vispār ir kāds notikums, kurā varētu būt kāds KL paredzēts noziedzīga nodarījuma sastāvs, tad arī tiek tālāk detalizēti vērtēts, vai ir konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes personas rīcībā. Arī, pētot kriminālprocesu nepieļaujošos apstākļus, ir ticis norādīts, ka KPL 377.panta 1.punkts ir piemērojams gan tad, kad nav konstatēts nodarījuma fakts (notikums), gan tad, kad izrādās, ka kaut kāds notikums ir, bet tas nav noziedzīgs, proti, nav sasniegta tāda kaitīguma (bīstamības) pakāpe, lai to atzītu par noziedzīgu nodarījumu, vai ja izdarītais nodarījuma nav paredzēts KL (piemēram, pašnāvība). Tikai tad, kad noskaidrots nodarījuma fakts un šī nodarījuma prettiesiskums un sodāmība, var tālāk spriest par noziedzīga nodarījuma sastāvu.¹⁹⁰ Arī autore pievienojas šim viedoklim, ka vajadzētu uzreiz konstatēt vismaz pirmšķietamu notikuma prettiesiskumu, lai virzītos tālāk uz nākamo jautājumu izlemšanu.

Līdz ar to, autores ieskatā, gan “nodarījums” (tā kā tas apzīmē prettiesisku darbību vai bezdarbību), gan “noziedzīga nodarījuma notikums”, būtu daudz piemērotāki varianti KPL 519. panta pirmajā punktā paredzētā pirmā attaisnošanas pamata formulējumam. Ņemot vērā šībrīža

¹⁸⁵ Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. 1986, 10.lpp.; Komentāru rakstīšanas laikā gan vēl ir bijusi agrākā terminoloģija, un lietots jēdziens “noziegums” jēdziena “noziedzīgs nodarījums”, tādēļ autore citējot lieto KPL atbilstošo jēdzienu “noziedzīgs nodarījums”.

¹⁸⁶ Sk. likumprojekta 506.pantu. Likumprojekts “Kriminālprocesa likums” (reģ.Nr.286). Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁸⁷ Krastiņš U. 2014, 12.lpp.

¹⁸⁸ Ibid, 14.lpp.

¹⁸⁹ Ibid, 7.lpp.

¹⁹⁰ Anspoka D. Kriminālprocesa nepieļaujošie apstākļi. Diplomdarbs. Latvijas Universitāte, 2011, 16.lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/9682/307-19039-anspoka_dace_da09105.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 25.04.2021.]

otrā attaisnošanas pamata formulējuma, kā arī KPL 514. panta 2. punkta formulējumu, iespējams, piemērotāka gan tomēr būtu jēdziena “nodarījums” lietošana, izsakot pirmo attaisnošanas pamatu formulējumā “ja nodarījums nav noticis”. Turklāt būtu nepieciešams arī to saskaņot ar pierādīšanas nodaļas pamatnostādņēm (sk., piemēram, KPL 124. panta otro daļu), ietverot jau KPL 519. panta 2. punktā jau sastopamo norādi uz pierādīšanu un izsakot pirmo attaisnošanas pamatu šādā redakcijā: “nav pierādīts, ka nodarījums ir noticis”. Autore gan turpmāk izteiks arī savu viedokli, ka patiesībā vienkāršošanas un skaidrības nolūkā atbalstāma būtu visu attaisnojošo pamatu ietveršana vienā pamatā.

Analizējot pieņemtos attaisnojošos spriedumus 2019. un 2020. gadā, var secināt, ka šis attaisnošanas pamats tiek piemērots reti¹⁹¹, kas ir tikai loģiski, jo ir maza iespēja, ka šāds fakts netiek atklāts jau pirmstiesas procesa laikā un attiecīgi kriminālprocess jau iepriekš netiek izbeigts, pamatojoties uz KPL 377. panta 1. punktu.

Konstatējot, ka ir noticis notikums (nodarījums), tiesa tālāk vērtē, vai nodarījumā ir noziedzīga nodarījuma sastāvs un kurā KL pantā, tā daļā, punktā tas paredzēts (KPL 514. panta pirmās daļas 2. punkts). Ja tiesa noziedzīga nodarījuma sastāvu nekonstatē, tiesa attiecīgi nonāk pie KPL 519. panta 1. punktā paredzētā otrā attaisnošanas pamata “apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva”.

Jāatzīmē, ka, KPL pieņemot, apstākļi, ka apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva, tika paredzēts gan 481. panta pirmās daļas pirmajā punktā kā kriminālprocesa izbeigšanas pamats iztiesāšanas laikā, gan arī 519. panta pirmajā punktā kā attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats. Šo nekonsekvenci risināja jau iepriekš minētās 2009. gada 12. marta izmaiņas KPL 481. panta pirmās daļas 1. punktā, izņemot KPL 377. panta 2. punktu no gadījumiem, kad tiesa izbeidz kriminālprocesu. Tādējādi no 2009. gada ir skaidrība par to, ka iztiesāšanas laikā konstatējot, ka apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva, tiesai ir jātaisā nevis lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, bet gan attaisnojošs spriedums. Var secināt, ka likumdevēja rīcība attiecībā uz ar attaisnošanas pamatiem saistītām izmaiņām KPL gadu laikā ir bijusi nepārdomāta un nesaskaņota.

Pievēršoties otrā attaisnošanas pamata izpratnei, svarīgi akcentēt, ka noziedzīga nodarījuma sastāvs, kā tiek norādīts doktrīnā, ir likumā paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas ir nepieciešams un pietiekams, lai atzītu kaitīgu darbību vai bezdarbību par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu.¹⁹² Noziedzīga nodarījuma sastāvs (objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse) ir viens no kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem (KPL

¹⁹¹ Sk., piemēram: Zemgales rajona tiesas 13.03.2020. spriedums lietā Nr.15830016317. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/412339.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁹² Krastiņš U. 2000, 10.lpp.

124. panta otrā daļa) – kriminālprocesā pierādāmais apstāklis (fakts), no kura ir tieši atkarīgs galīgais lietas krimināltiesiskais un kriminālprocesuālais risinājums.¹⁹³ Tā kā ikviena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir svarīga un ir pierādāma kriminālprocesa gaitā, ja kāda no tām netiek pierādīta, nevar izdarīt secinājumu par to, ka apsūdzētā darbībā ir konkrēts noziedzīga nodarījuma sastāvs, līdz ar ko nevar secināt, ka viņš ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, tādēļ viņš ir attaisnojams. Šāda izpratne atbilst arī Augstākās tiesas judikatūrā skaidrotajam attiecībā uz šo attaisnošanas pamatu – tas nozīmē, ka apsūdzētajam inkriminētajā nodarījumā trūkst vismaz viena no noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm – objekts, objektīvā puse, subjekts vai subjektīvā puse, līdz ar to minētais nodarījums neveido KL Sevišķajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, par kuru iestājas KL noteiktā atbildība.¹⁹⁴

Attiecībā uz otrā attaisnošanas pamata formulējumu KPL 519. panta 1. punktā īpašu iebildumu nav, tomēr, ja KPL 519. pantā tiek arī turpmāk saglabāti atsevišķi trīs formulēti attaisnošanas pamati, tad arī šo pamatu, tāpat kā pirmo attaisnošanas pamatu, būtu nepieciešams izteikt redakcijā “nav pierādīts, ka apsūdzētā izdarītajā nodarījumā ir noziedzīga nodarījuma sastāvs”, tādējādi sasaistot formulējumā noziedzīga nodarījuma sastāvu ar pierādīšanu, kā arī salāgojot ar KPL 519. panta 2. punkta formulējumu.

Noziedzīga nodarījuma sastāva neesamība apsūdzētā izdarītajā nodarījumā ir biežākais attaisnošanas pamats praksē, turklāt bieži vien tiesa konstatē, ka iztrūkst tieši subjektīvā puse. Piemēram, Zemgales rajona tiesa 2020. gada 3. janvāra spriedumā¹⁹⁵ apsūdzēto pret viņu celtajā apsūdzībā pēc KL 175. panta pirmās daļas attaisnoja, pamatojoties uz to, ka viņa darbībā nav konstatējams noziedzīga nodarījuma sastāvs. Tiesa atzina, ka nav iegūti pietiekami pārliecinoši pierādījumi, kas ļauj izdarīt secinājumu, ka apsūdzētajam bija tiešs, mantkārīgs nodoms atklāti nozagt citai personai piederošo mantu. Proti, tiesas izmeklēšanā noskaidrotie apstākļi liecināja, ka apsūdzētais par 200 EUR no citas personas iegādājās baļķus, būdams pārliecināts, ka šie baļķi arī pieder šai citai personai. Patiesībā baļķi izrādījās pavisam citas personas īpašums, un tiesas izmeklēšanā netika pierādīts, ka gan apsūdzētais, gan persona, kas viņam baļķus pārdeva, to būtu zinājuši vai ka viņiem būtu radušās šādas aizdomas.

Vēl svarīgi ir atzīmēt, ka, lai izdarītu pareizu secinājumu par noziedzīga nodarījuma sastāva neesamību apsūdzētā darbībā, tiesai ir ne tikai jānovērtē pierādījumi atbilstoši KPL normām, bet arī pareizi jāinterpretē un jāpiemēro KL normas, tai skaitā konkrētā KL Sevišķās daļas pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Piemēram, Senāta Krimināllietu departaments 2020. gada

¹⁹³ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 124. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 414.lpp.

¹⁹⁴ Augstākās tiesas 01.12.2014. lēmums lietā SKK-802/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3702> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁹⁵ Zemgales rajona tiesas 03.01.2020. spriedums lietā Nr.11370035317. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/e/TiesasMvc/nolemumi/pdf/412339.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

22. maija lēmumā lietā Nr.SKK-17/2020¹⁹⁶ skatīja jautājumu par KL 218.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses izvērtēšanu. Apelācijas instances tiesa taisīja attaisnojošu spriedumu, pamatojoties uz KPL 519. panta 1. punktu, norādot, ka apsūdzētā darbībās nav konstatējama KL 218. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjektīvā puse. Taču Senāts, atceļot apelācijas instances tiesas spriedumu, citastarp atzina, ka secinājumus par noziedzīgā nodarījuma subjektīvas puses neesību apsūdzētā nodarījumā apelācijas instances tiesa izdarīja, neizvērtējot lietā iegūtos pierādījumus to kopumā un saistībā ar likuma normām, kas reglamentē nodokļu nomaksu.

Iepriekšējā apakšnodaļā tika apskatīts jautājums par kriminālatbildību izslēdzošajiem apstākļiem, minot, ka vērtējums par iespējamo piemērojamo attaisnošanas pamatu tiks sniegts šajā apakšnodaļā.

Visupirms jāteic, ka tieši šī jautājuma sakarā autorei radās pārdomas, ka KPL 519. panta 1. punktā paredzētos attaisnošanas pamatus varētu krietni vienkāršot. Autores ieskatā, būtu iespējams paredzēt KPL 519. panta 1. punktā vienu kopēju attaisnošanas pamatu “nav pierādīts, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums”. Šāds risinājums ir, piemēram, Igaunijā¹⁹⁷. Pirmkārt, šāds kopējs secinājums izriet gan no pirmā, gan no otrā attaisnošanas pamata konstatēšanas, un, kā jau iepriekš minēts, arī judikatūrā tas tiek norādīts kā kopējs KPL 519. panta 1. punkta piemērošanas secinājums. Jāatzīmē, ka arī notiesājoša sprieduma taisīšanas pamats ir formulēts kā viens kopējs pamats (sk. KPL 520. panta pirmo daļu). Turklāt šāds risinājums palīdzētu izvairīties no dažādiem teorētiskiem risinājumiem un saprast pareizo attaisnošanas pamatu ne tik ierastās situācijās, piemēram, kriminālatbildības izslēdzamības apstākļos. Vēl jo vairāk, autores ieskatā, vienkāršošanas un skaidrības nolūkā varētu pat visus trīs KPL 519. pantā paredzētos attaisnošanas pamatus apvienot vienā, izsakot pantu šādā redakcijā: “Tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja nav pierādīts, ka apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.” Te gan jāatzīmē, ka attiecīgi būtu jāizdara arī izmaiņas KPL 377. pantā, apvienojot 1. un 2.punktu vienā attaisnošanas pamatā “ja nav izdarīts noziedzīgs nodarījums” un izslēdzot KPL 377.panta 10.punktu, kā arī izsakot KPL 481.panta pirmās daļas 1.punktu redakcijā: “ja iztiesāšanas laikā tā konstatē šā likuma 377.panta 3.-9.punktā norādītos apstākļus, kas nepieļauj kriminālprocesu”.

Teorijā pastāv dažādi viedokļi par to, kāda vieta mācībā par noziedzīgu nodarījumu un noziedzīga nodarījuma sastāvu ir paredzēta kriminālatbildību izslēdzošiem apstākļiem. Proti, lai arī viennozīmīgs ir secinājums, ka kriminālatbildību izslēdzoša apstākļa konstatēšana nozīmē

¹⁹⁶ Senāta 22.05.2020. lēmums lietā SKK-17/2020. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6608> [aplūkots 25.04.2021.]

¹⁹⁷ Igaunijas Kriminālprocesa kodeksa 309.panta otrā daļa paredz, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja: 1) nav pierādīts, ka noziedzīgs nodarījums ir izdarīts, 2) nav pierādīts, ka noziedzīgu nodarījumu ir izdarījis apsūdzētais; 3) prokurors atsakās no apsūdzības.

kriminālatbildības izslēgšanu, pastāv dažādi viedokļi par to, vai šo apstākļu esamība būtu jāvērtē kā noziedzīga nodarījuma sastāva neesamība vai prettiesiskuma kā vienas no noziedzīga nodarījuma pazīmēm neesamība.¹⁹⁸ Tādēļ atšķirīgi varētu būt arī risinājumi, kāds attaisnošanas pamats varētu būt piemērojams šajā gadījumā, un viena kopēja attaisnošanas pamata esamība KPL 519. panta 1. punktā (vai KPL 519. pantā) šo diskusiju atrisinātu.

Prof. U. Krastiņš norāda, ka, kaut arī kriminālatbildību izslēdzošajos apstākļos veiktās darbības atbilst KL paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, šajās darbībās nav noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju kopuma un tās nav prettiesiskas, jo persona jau no sākuma ir rīkojusies tā, lai sasniegtu sociāli derīgu mērķi.¹⁹⁹ No šīs atziņas pirmšķietami varētu secināt, ka kriminālatbildību izslēdzošajos apstākļos veiktajās darbībās faktiski tomēr nav noziedzīga nodarījuma sastāva. Šāds uzskats izriet arī no mācības par noziedzīga nodarījuma sastāva negatīvajām pazīmēm, kas paredz, ka kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu pastāvēšana no paša sākuma jau izslēdz noziedzīga nodarījuma sastāvu.²⁰⁰ No šī atzinuma tad izrietētu secinājums, ka būtu piemērojams attaisnošanas pamats “nav noziedzīga nodarījuma sastāva”. Jāatzīmē, ka autore konstatēja, ka praksē ir gadījumi, kad tiesa, konstatējot kriminālatbildību izslēdzošu apstākli, nevis izbeidz kriminālprocesu pret apsūdzēto, kā to šobrīd paredz KPL 481. panta pirmās daļas 1.punkts, bet gan taisha attaisnojošu spriedumu, turklāt pamatojoties uz KPL 519. panta 1. punktā paredzēto attaisnošanas pamatu “apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva”.²⁰¹

Tomēr teorijā ir sastopams arī citāds viedoklis. Piemēram, prokurors M. Leja pauž viedokli, ka noziedzīgu nodarījumu veido trīs elementi: 1) noziedzīga nodarījuma sastāvs; 2) prettiesiskums jeb kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzošu apstākļu neesamība; 3) vaina.²⁰² Šādam viedoklim atbilst arī J. Rozenberga paustā izpratne par noziedzīga nodarījuma uzbūvi.²⁰³ M. Leja akcentē, ka kriminālatbildību izslēdzoši apstākļi no noziedzīga nodarījuma sastāva atšķiras, piemēram, ar to, ka tas ir kolidējošo juridiski aizsargāto interešu novērtējums individuālā situācijā.²⁰⁴ Tātad kriminālatbildību (prettiesiskumu) izslēdzošo apstākļu konstatēšana nenozīmē noziedzīga nodarījuma sastāva neesamību, bet gan prettiesiskuma (noziedzīguma) neesamību, kas savukārt tiek atzīta kā viena no noziedzīga nodarījuma pazīmēm.²⁰⁵ Tādu izpratni, ka kriminālatbildību izslēdz

¹⁹⁸ Sk., piemēram: Leja M. 2019, 33.lpp.

¹⁹⁹ Krastiņš U. 2000, 226.-227.lpp.

²⁰⁰ Leja M. 2019, 33.-34.lpp.

²⁰¹ Sk., piemēram: Vidzemes apgabaltiesas 23.09.2019. spriedums krimināllietā Nr.KA05-0065-19/10. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/395766.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.01.2020. spriedums lietā Nr.11087035717. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/425327.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁰² Leja M. 2019, 22.lpp.

²⁰³ Rozenbergs J. 2012, 109.lpp.

²⁰⁴ Leja M. 2019, 35.-36.lpp.

²⁰⁵ Sk., piemēram: Krastiņš U. 2014, 11.lpp.

nevis noziedzīga nodarījuma sastāva neesamība, bet gan interešu kolīzija, atbalsta arī A. Judins.²⁰⁶ Jāatzīmē, ka uz šo nostāju, ka no KL 28. panta izriet, ka kriminālatbildības izslēdzamības apstākļos izdarītās darbības atbilst KL paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, ir norādījusi arī Augstākā tiesa.²⁰⁷ Autore pievienojas šim viedoklim, turklāt to, ka šo apstākļu konstatēšana nenozīmē noziedzīga nodarījuma sastāva neesamību, pavisam skaidri apstiprina arī KL 6. panta otrā daļa.

Savukārt iepriekšminētais noved pie secinājuma, ka kriminālatbildības izslēdzamības apstākļus nevienā no šībrīža KPL 519. pantā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem nav iespējams ietvert. Prof. K. Strada-Rozenberga ir norādījusi, ka KPL 377. panta 10. punktā minētajam kriminālprocesu nepieļaujošajam apstāklim faktiski nevajadzētu būt atsevišķi izdalītam, jo to iekļauj jau 1.punktā paredzētais apstākļi “nav noticis noziedzīgs nodarījums”.²⁰⁸ Taču, ņemot vērā arī šajā apakšnodaļā iepriekš pausto attiecību uz šī apstākļa izpratni, autore šādam risinājumam nevar piekrist.

Autores ieskatā, pie pašreiz spēkā esošās KPL redakcijas tad būtu nepieciešams veidot jaunu punktu KPL 519. pantā, kas paredzētu, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja “pierādīts, ka apsūdzētais rīkojies KL minētajos apstākļos, kas izslēdz kriminālatbildību”. Tad arī būtu nepieciešams attiecīgi izteikt KPL 481. panta pirmās daļas 1. punktu šādā redakcijā: “ja iztiesāšanas laikā tā konstatē šā likuma 377. panta 3.-9. punktā norādītos apstākļus, kas nepieļauj kriminālprocesu”.

Taču, ja KPL 519. panta 1. punktu pārveidotu, izveidojot vienu kopīgu attaisnošanas pamatu “ja nav pierādīts, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums” (vai izveidotu vienu kopēju attaisnošanas pamatu 519. pantā, kā iepriekš minēts), tad, konstatējot kriminālatbildību izslēdzamības apstākļus, varētu piemērot šo pamatu.

Saistībā ar KPL 519. panta 1. punktā paredzēto attaisnošanas pamatu izpratni, kurai būtu jāsauc arī ar KPL 377. panta 1. un 2.punktā paredzēto kriminālprocesu nepieļaujošo apstākļu izpratni, vēl derētu pakavēties pie jautājuma par to, kāds nolēmums ir jāpieņem gadījumos, kad noziedzīgs nodarījums tiek dekriminalizēts. Kā jau iepriekš minēts, persona krimināltiesiski atbild tikai par KL paredzēta nodarījuma izdarīšanu. Viena no noziedzīga nodarījuma pazīmēm ir prettiesiskums, kas nozīmē, ka nodarījums kā krimināli sodāms ir paredzēts KL Sevišķās daļas panta dispozīcijā atbilstoši tajā formulētā noziedzīga nodarījuma sastāvam. Proti, formulējot noziedzīga nodarījuma sastāvu KL normā, tiek realizēts prettiesiskums (tas, ka kāda darbība vai bezdarbība atzīta

²⁰⁶ Judins A. Kriminālatbildības izslēdzamības apstākļi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 27., 29.lpp.

²⁰⁷ Augstākās tiesas 22.01.2013. lēmums lietā SKK-19/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3797> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁰⁸ Strada-Rozenberga K. Krimināltiesību un kriminālprocesa normatīvā regulējuma saskaņotības nepieciešamība un aktuālā problemātika Latvijā. Latvijas Republikas Satversmei – 95. Latvijas Universitātes 75. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 331.lpp.

par krimināli sodāmu), tādējādi sasaistot prettiesiskuma kā noziedzīga nodarījuma pazīmes sasaisti ar noziedzīga nodarījuma sastāvu.²⁰⁹

Vispārējs krimināltiesību princips ir, ka nodarījuma noziedzīgumu nosaka izdarīšanas laikā spēkā esošais likums (KL 5. panta pirmā daļa). Tomēr KL 5. panta otrā daļa noteic, ka likumam, kas atzīst nodarījumu par nesodāmu, mīkstina sodu vai ir citādi labvēlīgs personai, ja vien attiecīgajā likumā nav noteikts citādi, ir atpakaļejošs spēks, proti, tas attiecas uz nodarījumiem, kas izdarīti pirms attiecīgā likuma spēkā stāšanās, kā arī uz personu, kura izcieš sodu vai izcietusi sodu, bet kurai saglabājusies sodāmība. Ja likums atzīst nodarījumu par krimināli nesodāmu (to dekriminalizē), tad saskaņā ar labvēlīga likuma atpakaļejošu spēka principu uz personu, kura noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi vēl iepriekšējā likuma spēkā esamības laikā, ir jāattiecina jaunais likums.²¹⁰ Tādējādi rodas jautājums par procesuāli tiesisko risinājumu šādā gadījumā.

Pieņemot grozījumus KL, ar kuriem tiek dekriminalizēts kāds noziedzīgs nodarījums, pārejas noteikumos visbiežāk tiek norādīts, ka izmeklēšanas iestāžu, prokuratūras un tiesu lietvedībā esošos kriminālprocesus par nodarījumiem, par kuriem pēc šā likuma spēkā stāšanās dienas KL nav paredzēta kriminālatbildība, izbeidz saskaņā ar KPL 377. panta 2. punktu.²¹¹ Tātad iztiesāšanas stadijā tas arī nozīmētu kriminālprocesa izbeigšanu, pamatojoties uz KPL 377. panta 2. punktu, proti, kriminālprocesu nepieļaujošo apstākli “izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva”. Attiecībā uz lēmumu kā procesuāli tiesisko risinājumu iebildumu nav, jo, ja nodarījums tiek dekriminalizēts, ir skaidrs, ka nav jau KL paredzēts noziedzīga nodarījuma sastāvs, attiecībā pret kuru vērtēt apsūdzētā nodarījumu. Tomēr var diskutēt par to, vai ir piemērojams tieši KPL 377. panta 2. punkts.

Autoresprāt, kaut arī, ja noziedzīgs nodarījums ir dekriminalizēts, apsūdzētā nodarījumā reizē iztrūkst noziedzīga nodarījuma sastāvs (jo tāds vairs neeksistē, līdz ar ko loģiski, ka apsūdzētā izdarītās darbības vairs neatbilst inkriminētā noziedzīgā nodarījuma sastāvam), tomēr pamata iemesls kriminālprocesa izbeigšanai ir tas, ka nodarījums vairs nav paredzēts KL. Kā jau iepriekš minēts, prettiesiskums ir viena no noziedzīga nodarījuma pazīmēm. Ja noziedzīgs nodarījums tiek dekriminalizēts, konkrētais nodarījums tādēļ vairs nav noziedzīgs un prettiesisks, jo nav paredzēts KL. Noziedzīga nodarījuma sastāva neesamība pati par sevi, šķiet, nav tas iemesls, kāpēc kriminālprocess ir izbeidzams, jo nav jau tā, ka trūkst kaut kā noziedzīga nodarījuma sastāva (piemēram, subjektīvā puse). Pamata iemesls ir tas, ka noziedzīgs nodarījums nav vairs vispār paredzēts KL, un no tā tikai tad tālāk arī izriet, ka nav vairs noziedzīga nodarījuma sastāva.

²⁰⁹ Krastiņš U. 2014, 14.lpp.

²¹⁰ Par labvēlīgā likuma piemērošanas robežām laikā vairāk sk.: Leja M. 2019, 350-353.lpp.

²¹¹ Sk., piemēram: Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts: 11.06.2020. [25.04.2021. red.]; Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts: 08.06.2017. [25.04.2021. red.]

Ņemot vērā iepriekš pausto attiecībā uz attaisnošanas pamata “nav noticis noziedzīgs nodarījums” izpratni (un līdz ar to KPL 377. panta 1. punkta izpratni), pie pašreizējās redakcijas patiesībā var diskutēt, vai tik tiešām būtu piemērojams 377. panta 2. punkts, jo pirmšķietamu prettiesiskumu (to, ka nodarījums nav paredzēts KL), iespējams, iekļauj jau 377. panta 1. punkts. Taču, ja tiktu veiktas arī izmaiņas KPL 377. panta 1. un 2. punktā, tos apvienojot vienā apstākļi “nav izdarīts noziedzīgs nodarījums”, tad būtu krietni vienkāršāk izlemt, kāds ir pareizais piemērojamais kriminālprocesa izbeigšanas pamats.

Līdzīga situācija varētu būt ar vēl vienu nestandarta situāciju, kas gan līdz šim īpaši nav apskatīta tieši procesuāltiesiskā risinājuma aspektā, proti, situāciju, ja tiesa atzīst, ka noziedzīgs nodarījums nav paredzēts ar pietiekami skaidru (precīzu) krimināllikuma normu. Viena no vispārējā principa *nullum crimen, nulla poene sine lege* (nav noziedzīga nodarījuma, nav soda bez likuma) prasībām paredz, ka nav noziedzīga nodarījuma bez precīzas krimināllikuma normas (noteiktības princips *nullum crimen, nulla poene sine lege certa*).²¹² Jāatzīmē, ka šī specifiskā prasība, atšķirībā no citām *nullum crimen, nulla poene sine lege* prasībām, nav ietverta kādā atsevišķā KL Vispārīgās daļas normā, jo tā ir attiecināma uz konkrētiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem un konkrētu notikumu.²¹³

Tātad nepietiek vien ar to, ka noziedzīgs nodarījums ir paredzēts krimināllikuma normā. Noteiktības (skaidrības) princips paredz, ka šai normai ir jābūt pietiekami precīzai, lai personas varētu rīkoties saskaņā ar to noteikumiem, turklāt arī izmaiņām tiesu praksē attiecībā uz šiem likumiem ir jābūt paredzamām.²¹⁴ Skaidrības prasība ir cieši saistīta ar Satversmes 90. pantu, kas noteic, ka ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības. Tā kā kriminālatbildība ir smagākais juridiskās atbildības veids, kriminālatbildību paredzošām normām jābūt saturiski noteiktākām nekā citu tiesību nozaru normām, un tām ir jābūt pietiekami skaidrām un paredzamām.²¹⁵

Protams, dažādu personu izpratne par to, kas ir skaidra un precīza norma, var atšķirties. Līdz ar to prasība pēc likuma skaidrības, kā to pamatoti norādījusi Satversmes tiesa, nevar tikt pārspīlēta.²¹⁶ Piemēram, ECT ir norādījusi, ka personai no normas formulējuma ir jāzina, nepieciešamības gadījumā ar tiesu veiktās interpretācijas palīdzību, kāda darbība un bezdarbība ir krimināli sodāma un kāds sods par to paredzēts, taču reizē akcentējusi, ka vispārīgi situācijas, kad personai ir jāvērsas pēc

²¹² Strada-Rozenberga K. Krimināltiesības: tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. Grām.: Vispārējie tiesību principi: Tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence. Rakstu krājums. Autoru kolektīvs Ringolda Baloža vadībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 76., 79.lpp.

²¹³ Ibid, 80.lpp.

²¹⁴ Murphy C.C. The Principle of Legality in Criminal Law Under the ECHR. European Human Rights Law Review, Vol. 2, 2010, p.200.

²¹⁵ Satversmes tiesas 21.02.2019. spriedums lietā Nr.2018-10-0103, 13.2.p. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr.40.

²¹⁶ Sk. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumu lietā Nr. 2 BvL 4/62 BVerfGE 14, 251. Citēts pēc: Satversmes tiesas 16.12.2008. spriedums lietā Nr.2008-09-0106, 7.2.p. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr.197.

juridiska padoma, lai apzinātu savas rīcības iespējamās sekas, nav pretrunā skaidrības prasībai.²¹⁷ Tiesa, šī ECT atziņa ir arī tikusi neviennozīmīgi vērtēta.²¹⁸ Ir ticis arī norādīts, ka šai atziņai var pievienoties, tomēr piebilstot, ka krimināltiesību norma var tikt atzīta par pietiekami skaidru, ja no tās redakcijas ir saprotams, kas ir aizliegts un kas ir šīs tiesību normas adresāts.²¹⁹

Vēl ECT ir atzinusi, ka skaidrības prasības tvērums ir arī noteiktā mērā atkarīgs no konkrētās jomas, uz kuru norma attiecas, personu statusa, kam tās adresētas u.tml. apsvērumiem. Tādēļ no personām, kurām kā profesionāļiem ierasti ir jārikojas ar augstu piesardzības pakāpi, var tikt sagaidīts rūpīgāks rīcības iespējamo risku izvērtējums.²²⁰ Autore gan pievienojas atziņai, ka, konstruējot krimināltiesību normu, ir jāņem vērā, ka krimināltiesību normas adresātam pamatā ir pieejama tikai gramatiskā interpretācijas metode, un citas metodes, ievērojot vidusmēra adresāta ierobežotās zināšanas jurisprudences jomā, faktiski var nebūt piemērojamas, līdz ar to tiesību normā izmantotajiem terminiem un to saistībai ir jābūt pietiekami skaidrai un saprotamai.²²¹

Doktrīnā ir ticis norādīts uz vairākām normām, kas, ļoti iespējams, pietiekamu precizitātes un skaidrības līmeni nesasniedz. Tas tiek pamatots, piemēram, ar dažādu nesistēmisku, epizodisku un uz pētījumiem nebalstītu grozījumu izdarīšanu²²², kā arī ar krimināltiesību arvien pieaugošo komplikētību un operēšanu ar augstas sarežģītības jēdzieniem²²³. Starp KL Sevišķās daļas normām, kuru atbilstība skaidrības prasībai ir tikusi neviennozīmīgi vērtēta, ir, piemēram, huligānisma sastāvs (KL 231. pants)²²⁴, kā arī valsts amatpersonas jēdziens (KL 316. panta pirmā daļa) redakcijā pirms 2014. gada 14. jūnija²²⁵ (šo diskusiju gan saistoši ir noslēdzis Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra spriedums lietā Nr.2019-22-01, ar kuru šī norma ir tikusi atzīta par atbilstošu Satversmei²²⁶).

Tomēr, pat ja tiešām procesa virzītājs konstatē, ka krimināllikuma norma, kurā noziedzīgais nodarījums paredzēts, nav pietiekami skaidra, vēl paliek atklāts jautājums par procesuāli tiesisko risinājumu šādā gadījumā. Teorijā izteikts viedoklis, ka šādā situācijā būtu pieņemams lēmums atteikties uzsākt kriminālprocesu vai, ja kriminālprocess jau uzsākts, izbeigt kriminālprocesu, pamatojoties uz KPL 377. panta 1. punktā paredzēto kriminālprocesu nepieļaujošo apstākli “nav noticis noziedzīgs nodarījums”.²²⁷

²¹⁷ ECT 12.02.2008. spriedums lietā Kafkaris pret Grieķiju (iesnieguma Nr. 21906/04), 140.p.

²¹⁸ Murphy C.C. 2010, p. 200.

²¹⁹ Hamkova D. Krimināltiesību normas skaidrība kā konstitucionāla vērtība. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: Dažādu tiesību nozaru perspektīva. LU 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 67.-68.lpp.

²²⁰ ECT 11.11.1996. spriedums lietā Cantoni pret Franciju (iesnieguma Nr. 17862/91), 35.p.

²²¹ Hamkova D. 2019, 68.lpp.

²²² Strada-Rozenberga K. Krimināltiesības: tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. 2017, 92.lpp.

²²³ Hamkova D. 2019, 73.lpp.

²²⁴ Strada-Rozenberga K. Krimināltiesības: tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. 2017, 95-96.lpp.

²²⁵ Hamkova D. 2019, 71.lpp.

²²⁶ Satversmes tiesas 24.09.2020. spriedums lietā Nr.2019-22-01. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr.187.

²²⁷ Strada-Rozenberga K. Krimināltiesības: tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. 2017, 82.lpp.

Skaidrības kritērija neizpildīšanās gadījumā var secināt, ka likums nav pietiekami precīzs, līdz ar ko noziedzīgs nodarījums nav noteikts ar pietiekami precīzu krimināllikuma normu. Tātad tālāk var secināt, ka noziedzīgs nodarījums nav paredzēts KL, tātad nav prettiesisks. Autore, ņemot vērā iepriekš minēto attiecībā uz pirmā attaisnošanas pamata un KPL 377. panta 1. punkta izpratni, šādam risinājumam, iespējams, pat varētu pievienoties, jo 377. panta 2. punkta piemērošana nešķiet līdz galam atbilstoša tieši tādēļ, ka nevar jau nemaz īsti izvērtēt, vai noziedzīga nodarījuma sastāvs ir, jo norma nav skaidra. Iespējams, ka sastāvs patiesībā ir, vienkārši to nav iespējams precīzi noteikt, jo norma nav pietiekami precīza, līdz ar to nemaz līdz sastāva vērtēšanai šādā situācijā nenonāk. Tādēļ piemērotāka šķiet KPL 377. panta 1. punkta piemērošana. Kā jau iepriekšējā situācijā, arī šajā gadījumā situāciju atrisinātu KPL 377. panta 1. un 2. punkta apvienošana vienā kopējā kriminālprocesa izbeigšanas pamatā “nav izdarīts noziedzīgs nodarījums”.

Tiesa, ja procesa virzītājs ir tiesa, KPL 481. panta pirmās daļas 1.punkts šobrīd nemaz neparedz iespēju tiesai taisīt lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, konstatējot KPL 377. panta 1. vai 2. punktā paredzēto apstākli. Tomēr autorei šķiet, ka konstatējums, ka likuma norma nav pietiekami precīza, ir objektīvs šķērslis tiesai tālāk izskatīt lietu un izspriest to pēc būtības, jo nav jau pietiekami precīzas normas, attiecībā pret kuru vērtēt apsūdzētā vainu. Līdz ar to, tā kā spriedums tomēr nozīmē lietas izspriešanu pēc būtības, šajā gadījumā tomēr būtu pieņemams lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, nevis attaisnojošs spriedums.

3.3. Apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta (KPL 519. panta 2. punkts)

KPL 519. panta 2. punkts kā trešo attaisnošanas pamatu paredz gadījumu, kad tiesa konstatē, ka apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta. Proti, šajā gadījumā noziedzīgs nodarījums ir izdarīts, taču apsūdzētā piedalīšanās tajā nav pierādīta - noziedzīgās darbības, kuras lietas ietvaros inkriminētas apsūdzētajam, ir notikušas, taču tās izdarījusi cita persona.²²⁸ Lietā iegūtie un pārbaudītie attiecināmie, pieļaujамie un ticamie pierādījumi nav pietiekami, lai izdarītu neapšaubāmu atzinumu, ka apsūdzētais ir noziedzīgā nodarījuma dalībnieks (KL 19. pants) vai līdzdalībnieks (KL 20. pants), un tādējādi viņš nav atzīstams par vainīgu celtajā apsūdzībā.²²⁹ Analizējot pēdējo divu gadu laikā pieņemtos attaisnojošos spriedumus, var secināt, ka šis ir samērā bieži piemērots attaisnošanas pamats praksē.²³⁰

²²⁸ Senāta 15.05.2019. lēmums lietā SKK-150/2019, 7.1.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5893> [aplūkots 25.04.2021.]

²²⁹ Augstākās tiesas 02.12.2014. lēmums lietā SKK-802/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3702> [aplūkots 25.04.2021.]

²³⁰ Sk., piemēram: Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 02.06.2020. spriedums lietā Nr.K29-0220-20/7. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/433962.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]; Vidzemes rajona tiesas 16.11.2020. spriedums lietā Nr.K71-0109-20/27, 6.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/434616.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

No KPL 526. panta pirmās daļas 5. punkta izriet, ka, attaisnojot personu, pamatojoties uz KPL 519. panta 2. punktu, tiesai ir jānosūta lieta vai tās daļa prokuratūrai. Uz šī pienākuma obligātumu ir norādīts arī Augstākās tiesas judikatūrā.²³¹ Turklāt KPL 526. panta trešā daļa noteic, ka, ja tiesa taisa attaisnojošu spriedumu un pieņem lēmumu par lietas daļas nosūtīšanu prokuratūrai, tā vienlaikus sprieduma rezolutīvajā daļā norāda tiesas lēmumu par kriminālprocesa sadalīšanu.

Kā jau iepriekš minēts, KPL 519. panta 1. un 2. punktā minētie attaisnošanas pamati ir nošķirami, jo ir savstarpēji pretrunīgi, un Augstākā tiesa savā judikatūrā to ir vairākkārt norādījusi²³². Taču tik un tā nereti ir vērojama pretrunīga tiesas rīcība, norādot uz kādu no KPL 519. panta 1. punktā paredzētajiem attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatiem, taču reizē nosūtot lietu prokuratūrai, tātad tomēr atzīstot, ka noziedzīgs nodarījums ir izdarīts.

Piemēram, Augstākās tiesas Krimināllietu departaments 2014. gada 6. novembra lēmumā lietā SKK-505/2014²³³ norādīja uz apelācijas instances tiesas sprieduma pretrunīgumu - no apelācijas instances tiesa atzinusi, ka apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav KL 109. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvā puse, taču reizē, neatsaucoties uz KPL 519. panta 2. punktu, ir piemērojusi KPL 526. panta pirmās daļas 5. punktu un atzinusi, ka lieta nosūtāma Krāslavas rajona prokuratūrai. Arī 2020. gada 14. maija lēmumā lietā SKK-256/2020²³⁴ Senāta Krimināllietu departaments norādīja uz apelācijas instances tiesas sprieduma pretrunīgumu, jo no apelācijas instances tiesas sprieduma konkrētajā lietā izriet, ka apsūdzētais attaisnots, gan neapstiprinot viņam inkriminētās darbības, gan atzīstot, ka apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta, taču nenorādot tiesas lēmumu par lietas nosūtīšanu prokuratūrai un turklāt neatsaucoties uz konkrētu KPL 519. panta punktu.

Jāatzīmē gan, ka, autores ieskatā, ne vienmēr lietas nosūtīšana prokuratūrai ir vajadzīga. Piemēram, Vidzemes rajona tiesa 2020. gada 16. novembra spriedumā²³⁵ lietas daļu, kurā apsūdzēto attaisnoja, pamatojoties uz KPL 519. panta 2. punktu, nenosūtīja prokuratūrai. Tiesa atzina, ka nav pierādīts, ka apsūdzētais ir piedalījies viņam inkriminētajā zādzībā, jo nebija pierādījumu, ka pastāvēja iepriekšēja vienošanās starp apsūdzēto un vēl divām personām un ka apsūdzētais vispār izpildīja kādu iepriekš norunātu pienākumu, bez kura nebija iespējama sekmīga zādzības paveikšana. Taču lietas

²³¹ Augstākās tiesas 02.12.2014. lēmums lietā SKK-802/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3702> [aplūkots 25.04.2021.]; sk. arī: Senāta 22.10.2019. lēmums lietā SKK-77/2019, 13.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/393832.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²³² Senāta 14.05.2020. lēmums lietā SKK-256/2020, 6.2.-6.4.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]; Augstākās tiesas lēmums lietā SKK-235/2008. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4085> [aplūkots 25.04.2021.]

²³³ Augstākās tiesas 06.11.2014. lēmums lietā SKK-505/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3712> [aplūkots 25.04.2021.]

²³⁴ Senāta 14.05.2020. lēmums lietā SKK-256/2020, 6.2.-6.4.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]

²³⁵ Vidzemes rajona tiesas 16.11.2020. spriedums lietā Nr.K71-0109-20/27, 6.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/434616.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

daļas nenosūtīšana prokuratūrai šajā gadījumā, autores ieskatā, bija pamatota un loģiska, jo, kā norādīja tiesa, par zādzību pārējās divas personas jau bija notiesātas ar spriedumu citā kriminālprocesā, līdz ar to nebija nepieciešams noskaidrot noziedzīgā nodarījuma izdarītājus. Turklāt jāatzīmē arī tas, ka lēmuma par lietas nosūtīšanu prokuratūrai (ja tas ir bijis nepieciešams) nenorādīšana sprieduma rezolutīvajā daļā pati par sevi nenozīmē nelikumīgu lēmumu, ja šāds lēmums ir iekļauts motīvu daļā.²³⁶

Attiecībā uz KPL 519. panta 2. punktā paredzētā attaisnošanas pamata formulējumu jāatzīmē, ka, atšķirībā no KPL 519. panta 1. punktā paredzētā attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamata atbalstāma ir pamata sasaistīšana ar pierādīšanu, proti, nevis vienkārši norādot, ka “apsūdzētais nav piedalījies noziedzīgā nodarījumā”, bet gan norādot uz to, ka “apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta”.

Jāatzīmē, ka, kaut arī nevienā no analizētajiem spriedumiem autore nesaskārās ar šādu problēmu, autore pieļauj, ka reizēm varētu būt problēmas saprast, vai piemērojams otrais vai trešais attaisnošanas pamats situācijās, kad apsūdzētā piedalīšanās nodarījumā, visticamāk, ir, taču nav konstatēta kāda noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme (piemēram, subjektīvā puse). Autores ieskatā, ņemot vērā arī iepriekšminētās Augstākās tiesas atziņas, tomēr jāņem vērā, ka KPL 519. panta 2. punktā paredzētais pamats piemērojams tikai gadījumos, kad ir konstatēts, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums (proti, inkriminētās darbības ir notikušas), taču to nav izdarījis apsūdzētais, bet gan ir izdarījusi kāda cita persona. Līdz ar to, ja par apsūdzētā piedalīšanos nodarījumā ir šaubu tieši noziedzīga nodarījuma sastāva kontekstā, nevis par piedalīšanos vispār, ir piemērojams KPL 519. panta 1. punktā paredzētais otrais attaisnošanas pamats “ja apsūdzētā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva”.

Tomēr, ņemot vērā iepriekšminēto problēmsituāciju, kā arī līdz šim izdarītos secinājumus attiecībā uz KPL 519. pantā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem, autore izsaka ierosinājumu izveidot vienu kopēju attaisnošanas pamatu un izteikt KPL 519. pantu šādā redakcijā: “Tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja nav pierādīts, ka apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.” Šādas izmaiņas, autores ieskatā, krietni vienkāršotu risinājumu neviennozīmīgās problēmsituācijās, kā arī padarītu likuma normu skaidrāku.

3.4. Attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu nepareizas nošķiršanas un piemērošanas sekas

KPL 511. panta otrā daļa noteic vispārēju un obligātu sprieduma prasību – spriedumam ir jābūt tiesiskam un pamatotam. KPL 512. pants jau tālāk konkretizē, kas tiek saprasts ar sprieduma

²³⁶ Senāta 09.09.2019. lēmums lietā SKK-55/2019, 11.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/390286.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

tiesiskumu un pamatotību. Proti, tiesai, taisot spriedumu, ir jāpamatojas uz materiālo un procesuālo tiesību normām (KPL 512. panta pirmā daļa) un jāizmanto atbilstoši pierādījumi sprieduma pamatošanai (KPL 512. panta otrā daļa). Ikvienam spriedumam, arī attaisnojošam, ir jāatbilst šīm prasībām. Sprieduma, tostarp attaisnojoša, uzdevums ir galīgi novērst neskaidrības par tiesībām, taisnīgo un pareizo risinājumu konkrētajā izvērtējamā gadījumā.²³⁷ Tādēļ jo īpaši svarīgi ir, ka spriedums ir tiesisks un pamatots un ir taisīts atbilstoši KL un KPL normām.

KPL 519. pants paredz konkrētus attaisnošanas pamatus. Kā jau iepriekšējās apakšnodaļās ir ticis analizēts, šie attaisnošanas pamati ir dažādi un savā starpā nošķirami. KPL 525. panta otrās daļas 2. punkts noteic obligātu prasību tiesai attaisnojoša sprieduma motīvu daļā citastarp norādīt apsūdzētā attaisnošanas pamatu. Gan apsūdzētajam, gan apsūdzības uzturētājam, gan cietušajam un citām kriminālprocesā iesaistītajām personām, kā arī sabiedrībai ir tiesības uz pamatotu un tiesisku tiesas spriedumu un tajā konkrēti norādītu un motivētu attaisnošanas pamatu.

Augstākā tiesa konsekventi ir atzinusi, ka attaisnojošs spriedums, kurā tiesa nav ievērojusi KPL prasības par attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatiem un tos atbilstoši piemērojusi, nav tiesisks un pamatots. Piemēram, Senāta Krimināllietu departaments 2019. gada 15. maija lēmumā lietā SKK-150/2019 ir norādījis, ka apelācijas instances tiesas spriedums, kas ir pretrunīgs un taisīts, neievērojot KPL 519. panta nosacījumus par attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu un KPL 526. panta pirmās daļas 5. punkta nosacījumu par attaisnojoša sprieduma rezolutīvo daļu, nav uzskatāms par tiesisku un pamatotu atbilstoši KPL 511. un 512. pantam. Senāts akcentēja, ka, lai taisītu attaisnojošu spriedumu, jābūt konstatētam vienam no KPL 519. pantā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem un nevar būt pretrunas attiecībā uz to, kāds ir apsūdzētā attaisnošanas pamats.²³⁸

Senāts ir arī atzinis, ka, attaisnojot apsūdzēto, pamatojoties uz diviem pretrunīgiem attaisnošanas pamatiem, ir notikusi nepareiza KPL 519. panta piemērošana, kas savukārt ir KPL būtisks pārkāpums KPL 575. panta trešās daļas izpratnē, kas novedis pie nelikumīga nolēmuma.²³⁹ Augstākās tiesas judikatūrā konsekventi KPL 519. panta piemērošanas pārkāpums ir ticis atzīts par KPL būtisku pārkāpumu, līdz ar to rezultējoties sprieduma vai tā daļas atcelšanā un nosūtīšanā jaunai izskatīšanai atbilstoši KPL 587. panta pirmās daļas 2. punktam. Salīdzinoši nesens piemērs tam ir 2020. gada 14. maija lēmums lietā SKK-256/2020, kur Senāta Krimināllietu departaments arī skaidri norādīja, ka, ja no sprieduma nevar konkrēti secināt, kāds ir attaisnošanas pamats, tas ir KPL 511. panta otrās daļas, 512. panta pirmās daļas un 519. panta pārkāpums, kas ir atzīstams par KPL būtisku pārkāpumu KPL 575. panta trešās daļas izpratnē un ir novedis pie nelikumīga nolēmuma, līdz

²³⁷ Neimanis J. Komentārs Satversmes 82. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 45.lpp.

²³⁸ Senāta 15.05.2019. lēmums lietā SKK-150/2019, 7.1.-7.3.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5893> [aplūkots 25.04.2021.]

²³⁹ Ibid, 7.3.p.

ar to ir pamats apelācijas instances tiesas lēmuma atcelšanai un lietas nosūtīšanai jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.²⁴⁰

Tātad, ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamatu pareiza nošķiršana un piemērošana ir ļoti būtiska. Ja tiesa nav ievērojusi KPL prasības attiecībā uz attaisnošanas pamatiem (piemēram, izdara pretrunīgus secinājumus attiecībā uz apsūdzētā attaisnošanas pamatu, nepiemēro izdarītajiem secinājumiem atbilstošo attaisnošanas pamatu, reizē piemēro vairākus pretrunīgus pamatus, nenosūta lietu prokuratūrai, kad tas nepieciešams atbilstoši KPL 526. panta pirmās daļas 5. punktam), spriedums nav uzskatāms par tiesisku un pamatotu, līdz ar to ir nelikumīgs un atceļams.

3.5. Apsūdzības trūkumi kā pamats attaisnojoša sprieduma taisīšanai

Praksē nereti ir sastopams viedoklis, ka apsūdzības trūkumi ir pamats attaisnojoša sprieduma taisīšanai, tādējādi faktiski aizpildot robu KPL regulējumā, kas skaidri nenoteic tiesas rīcību apsūdzības trūkumu konstatēšanas gadījumā.²⁴¹ Par to liecina arī Ģenerālprokurora ziņojumā par 2020. gadā paveikto secinātais, ka divās krimināllietās attaisnošanai pamatā ir bijuši trūkumi apsūdzībā.²⁴² Pēdējos gados doktrīnā vairākkārt gan ir ticis norādīts, ka attaisnojošs spriedums nav tas atbilstošākais risinājums²⁴³, tomēr ir izteikts arī pretējs viedoklis²⁴⁴. Līdz ar to autore šajā apakšnodaļā apskatīs galvenos argumentus, kādēļ attaisnojošs spriedums apsūdzības trūkumu gadījumā būtu vai nebūtu akceptējams, kā arī sniegt savu viedokli šajā jautājumā.

Prokurors M. Leja norāda, ka apsūdzības trūkumi var būt dažādi - gan objektīvi (radušies neatkarīgi no prokurora gribas), gan arī subjektīvi (radušies prokurora vainas dēļ).²⁴⁵ Vērtējot, ko, šādus trūkumus konstatējot, var darīt tiesa, M. Leja norāda, ka jau lietas sagatavošanā iztiesāšanai ir iespējama atbilstoša tiesneša reakcija, pēc jēgas, nevis burta piemērojot KPL 486. panta pirmās daļas 2. punktu, kas paredz, ka pēc krimināllietas saņemšanas tiesā jāpārbauda, vai krimināllietai pievienota apsūdzība, bet, ja apsūdzības nav, krimināllietā nosūtāma amatā augstākam prokuroram trūkumu novēršanai.²⁴⁶ Arī prof. Ā. Meikališa pievienojas šādam skatījumam, norādot, ka, ja apsūdzība ir

²⁴⁰ Senāta 14.05.2020. lēmums lietā SKK-256/2020, 6.3., 6.6.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁴¹ Sk. vairāk: Leja M. Latvijas tiesu kompetence apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista Vārds, 2015, Nr.03 (855), 10.lpp.

²⁴² Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021, 94.lpp.

²⁴³ Sk. vairāk: Meikališa Ā. Tiesas pilnvaras apsūdzības tiesiskajā izvērtēšanā tiesvedības laikā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005–2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 601.-614.lpp.; Leja M. 2015; Liholaja V. 2019, 14.lpp.

²⁴⁴ Sk. vairāk: Rusanovs E. Daži iebildumi par jautājumiem, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista Vārds, 2015, Nr.21 (873); Rusanovs E. Turpinot par iebildumiem jautājumos, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista Vārds, 2015, Nr.27 (879).

²⁴⁵ Leja M. 2015, 8.-9.lpp.

²⁴⁶ Ibid, 9.lpp.

neatbilstoša, tad to var pielīdzināt situācijai, kad tās tiesiski nav vispār.²⁴⁷ Autore pilnībā pievienojas šīm atziņām, jo apsūdzībai ir jābūt skaidrai un pilnīgai, lai tiktu ievērotas gan apsūdzētā tiesības uz aizstāvību (proti, skaidri zināt, kas tiek pārmests un pret ko aizstāvēties), gan arī tiesai ir jābūt skaidrām iztiesāšanas robežām.²⁴⁸ Turklāt autore arī pievienojas viedoklim, ka šajā situācijā nav saskatāmas pretrunas ar procesuālo funkciju nodalīšanas principu, jo tiesnesis nemaz nevērtē apsūdzības pamatotību un pierādījumu atbilstību tai, bet gan tikai vērtē, vai apsūdzība vispār tiesiski pastāv.²⁴⁹

Taču, tā kā ne vienmēr apsūdzības trūkumi ir pamanāmi, sagatavojot krimināllietu iztiesāšanai, rodas jautājums par tiesas pilnvarām, konstatējot apsūdzības trūkumus iztiesāšanas stadijā. Prof. Ā. Meikališa norāda, ka jau šobrīd KPL ir “ieslēpti” ir trīs risinājumi: 1) iepriekšminētais risinājums – lietas nosūtīšana prokuroram trūkumu novēršanai no iztiesāšanas stadijas (jo, ja apsūdzība ir procesuāli nekvalitatīva un līdz ar to tiesiski nepastāv, ir uzskatāms, ka tiesa ir uzsākusi iztiesāšanu, pastāvot šķēršļiem to uzsākt); 2) norādīšana prokuroram (amatā augstākam prokuroram) uz nepieciešamību novērst trūkumus apsūdzībā (kas būtībā ir līdzīgs risinājums pirmajam un neiejaucas apsūdzības pilnvaru realizēšanā, jo tiesa varētu tikai norādīt, ka lietā nav atbilstošas apsūdzības); 3) lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu (ja apsūdzībā nav ietverts pilnīgs, precīzs un pietiekams faktisko darbību izklāsts, tad jāsecina, ka nav nodarījuma, un tālāk nav iespējams lemt).²⁵⁰

Prokurors M. Leja norāda uz pirmo profesores piedāvāto risinājumu kā uz atbilstošāko un radniecīgāko šobrīd spēkā esošajam regulējumam, vien norādot, ka var vēl diskutēt, vai lieta atgriežama prokuroram vai tomēr trūkumus iespējams novērst ar labotās apsūdzības iesniegšanu tiesā.²⁵¹ Autorei abu tiesībzinātnieku viedokļi šķiet ļoti pamatoti un procesuāli nekvalitatīvas apsūdzības gadījumā piemēroti risinājumi. Lēmums par krimināllietas izbeigšanu no visiem piedāvājumiem gan šķiet ne līdz galam atbilstošs, jo tas paredz jau galēju krimināltiesisko attiecību risinājumu, un būtu izmantojams vien galējā situācijā, ja ne ar norādījumiem prokuroram, ne ar krimināllietas nosūtīšanu prokuratūrai trūkumu novēršanai apsūdzības trūkumi netiktu izlaboti. Turklāt jāatzīmē, ka laikā, kad prof. Ā. Meikališa šo ideju pauda, KPL regulējums konkrēti nenoteica tiesas rīcību, konstatējot, ka nav noticis noziedzīgs nodarījums.²⁵² Taču šobrīd tas ir paredzēts KPL 519. panta 1. punktā kā attaisnošanas pamats. Reizē piekrītot, ka, ja tiesa tādējādi rīkotos, lieta pēc būtības netiktu izspriesta, autore uzskata, ka šādam rīcības variantam gan vajadzētu būt skaidri paredzētam KPL.

²⁴⁷ Meikališa Ā. Tiesas pilnvaras apsūdzības tiesiskajā izvērtēšanā tiesvedības laikā. 2010, 611.lpp.

²⁴⁸ Sk. arī: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2011, 9.lpp.

²⁴⁹ Meikališa Ā. Tiesas pilnvaras apsūdzības tiesiskajā izvērtēšanā tiesvedības laikā. 2010, 611.lpp.

²⁵⁰ Ibid, 612.-613.lpp.

²⁵¹ Leja M. 2015, 10.lpp.

²⁵² Meikališa Ā. 2010, 613.lpp.

Taču, kā pamatoti norāda M. Leja, iepriekšminētais risinājums atrisinātu tikai daļu no problēmām, un neatrisinātu gadījumus, kad: 1) apsūdzībā kāds no apstākļiem norādīts neatbilstoši iegūtajiem pierādījumiem (jo tas pārbaudāms iztiesāšanas stadijā, bet procesa dalībniekiem tiesas viedoklis šajā stadijā nav zināms); 2) prokurors nepiekrīt tiesneša viedoklim par iepriekšējā nodaļā minētajiem trūkumiem.²⁵³

Līdz ar to būtiska nozīme ir tiesas tiesībām pēc savas iniciatīvas grozīt juridisko kvalifikāciju un atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļus. KPL 455. panta trešā daļa paredz, ka tiesa var grozīt faktiskos apstākļus, ja netiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību un nepasliktinās apsūdzētā stāvoklis. Arī judikatūrā ir uzsvērtas šīs tiesas tiesības, lai panāktu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, ņemot vērā, ka no KPL 23. panta izriet, ka tiesas spriešanā ietilpst ne tikai personas atzīšana par vainīgu vai attaisnošana celtajā apsūdzībā, bet arī personas atzīšana par vainīgu vai attaisnošana noziedzīgā nodarījumā, izskatot un izlemjot celtās apsūdzības pamatotību.²⁵⁴

Taču, kā pamatoti norāda M. Leja, KPL nav noteikts, kā tiesai rīkoties, ja konstatēti KPL 455. panta trešās daļas nosacījumi, kas liedz atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus apstākļus, un praksē, citējot šo normu, parasti tiek taisīts attaisnojošs spriedums. Tomēr M. Leja atzīmē, ka ir nepieciešams vērtēt citas alternatīvas iespējas, lai pilnībā neignorētu KPL 1. pantu. Viņš norāda, ka pagaidu risinājums līdz KPL grozīšanai varētu būt tāds, ka tiesa atzīst par pierādītu no apsūdzības atšķirīgu apstākli, kas saskaņā ar materiālajām tiesībām prasa bargāka soda piemērošanu, taču, ņemot vērā kolidējošos procesuālos principus (proti, KPL 1., 17. un 20. panta principus), to neņem vērā, nosakot sodu.²⁵⁵ Autore pievienojas šādam risinājumam, un uzskata to par labu kompromisu, lai tiesa varētu rīkoties saskaņā ar savu pārlicību, reizē nepasliktinot apsūdzētā stāvokli.

Iepriekš apskatītais attiecas uz situācijām, kur tiesas un prokuratūras viedoklis atšķiras attiecībā uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļiem. Taču ir iespējamas arī situācijas, kurās tiesas un prokuratūras viedoklis atšķiras tikai par juridisko kvalifikāciju. Ja tiesas ieskatā pareizā kvalifikācija ir labvēlīgāka vai tā nemaina noziedzīgā nodarījuma smagumu, tad, kā pamatoti norādīts doktrīnā un judikatūrā, KPL pieļauj tiesai pārkvalificēt noziedzīgu nodarījumu uz pantu ar vieglāku vai identisku sankciju.²⁵⁶

Taču KPL šobrīd neparedz skaidru risinājumu situācijām, ja tiesas ieskatā pareizā kvalifikācija ir smagāka. Jāatzīmē, ka pastāvošo problēmu nu jau ir konstatējusi arī Valsts kontrole, revīzijā secinot,

²⁵³ Leja M. 2015, 10.lpp.

²⁵⁴ Augstākās tiesas 25.01.2011. lēmums lietā SKK-15/2011. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3918> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁵⁵ Leja M. 2015, 10.-13.lpp.

²⁵⁶ Ibid, 13.lpp.; Augstākās tiesas 24.01.2013. lēmums lietā SKK-15/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3801> [aplūkots 25.04.2021.]

ka nav pietiekama regulējuma KPL šādām situācijām un ka saskaņā ar KPL tiesa nevar pieņemt notiesājošu spriedumu par faktiski konstatēto noziedzīgo nodarījumu.²⁵⁷

Jau 2010. gadā, aprakstot šī jautājuma problemātiku, prof. Ā. Meikališa atzina, ka divi KPL normu ietvaros iespējamie risinājumi ir: 1) personas attaisnošana uzrādītajā apsūdzībā; 2) personas notiesāšana prokurora uzturētās apsūdzības ietvaros, norādot nolēmumā, ka faktiski apsūdzībai nepiekrīt un saskata smagāka nodarījuma esamību. Professore norāda, ka neviens nav taisnīgs, un ka KPL steidzami būtu jāievieš norma, kas paredz tiesas rīcību šādās situācijās.²⁵⁸ Arī Valsts kontrole revīzijā secināja tieši to pašu un aicināja rast piemērotāko risinājumu, lai novērstu minēto problēmu.²⁵⁹

Arī prokurors M. Leja ir secinājis, ka nedz viens, nedz otrs risinājums nenodrošina pilnīgu taisnīgumu, taču, ja jāizvēlas, viņš viennozīmīgi atbalsta otro viedokli, proti, ka tiesa taisa nereabilitējošu spriedumu, norādot, ka tā nepiekrīt un saskata smagāka nodarījuma esamību, bet sodu nosaka saskaņā ar inkriminētā noziedzīgā nodarījuma sankciju. M. Leja pauž uzskatu, ka attaisnojoša sprieduma taisīšana nepareizas nodarījuma juridiskās kvalifikācijas dēļ neizriet no KPL, cita starpā to pamatojot ar to, ka KPL 519. pantā paredzētais attaisnošanas pamats “nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva” nozīmē, ka nodarījumā nav neviena noziedzīga nodarījuma sastāva, nevis inkriminētā noziedzīgā nodarījuma sastāva. Viņš arī norāda, ka attaisnošana formāla iemesla dēļ – nepareiza juridiskā kvalifikācija – būtu pretrunā KPL 319. panta otrajā daļā ietvertajai sprieduma definīcijai, turklāt attaisnošana kļūdainas kvalifikācijas dēļ, kaut arī tiek konstatēts, ka apsūdzētais ir izdarījis apsūdzībā inkriminētās darbības, nebūtu taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums un efektīva KL normu piemērošana.²⁶⁰

Visbeidzot, M. Leja gan akcentē, ka zināmi ierobežojumi tiesas iniciatīvai pārkvalificēt noziedzīgu nodarījumu (vienalga, kādā veidā) izriet no tiesībām tikt uzklautam. Proti, tiesai pirms nodarījuma pārkvalifikācijas jādod iespēja apsūdzētajam izteikties par iespējamo citādo juridisko kvalifikāciju, ja apsūdzību nav grozījis prokurors, taču, lai gan šāds pienākums šobrīd KPL nav ietverts, tāds ir izsecināms no konstitucionālajām tiesībām tikt uzklautam un ir piemērojams tieši.²⁶¹

Ņemot vērā visus iepriekš minētos un ļoti labi argumentētos viedokļus, autore vēlas pievienoties M. Lejas uzskatam, ka pašreizējā situācijā, ja tiesas ieskatā apsūdzētais tomēr kādu noziedzīgu nodarījumu ir izdarījis, bet pareizā kvalifikācija ir smagāka, nebūtu pareizi apsūdzēto attaisnot. Autore arī atzīst, ka neviens no abiem variantiem tik tiešām nav pilnīgi taisnīgs rezultāts. Trāpīgi to noraksturojusi arī prof. V. Liholaja, atzīmējot, ka šajā reglamentācijas vakuumā tiesām

²⁵⁷ Grīnhofa I. Revīzijas galvenie secinājumi par izmeklēšanu un iztiesāšanu kavējošiem faktoriem. Jurista Vārds, 2021, Nr.2 (1164), 15.lpp.

²⁵⁸ Meikališa Ā. Tiesas pilnvaras apsūdzības tiesiskajā izvērtēšanā tiesvedības laikā. 2010, 614.lpp.

²⁵⁹ Grīnhofa I. 2021, 15.lpp.

²⁶⁰ Leja M. 2015, 13.-14.lpp.

²⁶¹ Ibid, 16.lpp.

jārisina dilemma par to, kur frāzē “attaisnot nevar notiesāt” likt komatu.²⁶² No KPL 1. panta izriet kriminālprocesa virsmērķis - sasniegt taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, līdz ar to personas attaisnošana šādā situācijā, autores ieskatā, vēl jo mazāk ir taisnīgs krimināltiesisko attiecību risinājums kā personas notiesāšana par nepareizi inkriminēta vieglāka noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tomēr ir nepieciešams skaidri paredzēt pārdomātu tiesisko regulējumu KPL, lai tiesa būtu pilnvarota rīkoties atbilstoši savai pārlicībai.

²⁶² Liholaja V. 2019, 14.lpp.

4. PIERĀDĪJUMU NOVĒRTĒŠANAS NOZĪME ATTAISNOJOŠĀ SPRIEDUMA TAISĪŠANĀ

Kā jau 1.3.apakšnodaļā tika minēts, ģenerālprokurora ziņojumā par 2020. gadā paveikto ticis secināts, ka lielākajā daļā gadījumu attaisnošanai par pamatu ir bijis dažāds prokuroru un tiesu pierādījumu vērtējums, to pieļaujāmība un no tiem izdarītie secinājumi, t.sk. par noziedzīga nodarījuma sastāvu, savukārt trūkumi un nepilnības pirmstiesas procesa laikā ir bijušas par iemeslu attaisnojoša sprieduma taisīšanai vien 5 krimināllietās.²⁶³ Arī autore, pētot pēdējo divu gadu laikā taisītos attaisnojošos spriedumus, secināja, ka pārsvarā nav sakrituši prokurora un tiesas viedokļi attiecībā uz to, kā novērtējami pierādījumi un ko no tiem var secināt.

Svarīgi uzreiz atzīmēt, ka ne jau pierādījumu trūkums pats par sevi (vismaz juridiski) ir attaisnojoša sprieduma pamats, bet no tā var secināt, ka apsūdzētais nav izdarījis noziedzīgu nodarījumu, proti, kāds no KPL 519. pantā paredzētajiem attaisnošanas pamatiem.²⁶⁴ Taču šis secinājums nenoliedzami izriet no pierādījumu vērtēšanas procesa, kura rezultātā tiesa ir atzinusi, ka apsūdzētā vaina noziedzīgajā nodarījumā nav pierādīta, jo, ja iztiesāšanas gaitā apsūdzētā vaina noziedzīgā nodarījumā ir pierādīta, tiesa taisa notiesājošu spriedumu. Tādēļ no tā, kā tiesa izvērtē pierādījumus saskaņā ar KPL nostādnēm par pierādīšanas pamatjautājumiem (pierādīšanas standarts, pierādījumu pietiekamība, pierādījumu īpašības), ir tieši atkarīgs lietas rezultāts. Augstākā tiesa arī ir akcentējusi pierādījumu novērtēšanas nozīmi attaisnojoša sprieduma taisīšanā, norādot, ka attaisnošanas pamats ir atkarīgs no attiecināmu un pieļaujamu pierādījumu ticamības un pietiekamības noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanā.²⁶⁵

KPL 511. panta otrā daļa paredz, ka spriedumam jābūt tiesiskam un pamatotam. Savukārt KPL 512. pants jau konkretizē, kas ir saprotams ar sprieduma tiesiskumu un pamatotību. Proti, tiesa, taisot spriedumu, pamatojas uz materiālo un procesuālo tiesību normām (KPL 512. panta pirmā daļa) un to pamato ar atbilstošiem pierādījumiem (KPL 512. panta otrā daļa). Ar 2020. gada 19. novembra grozījumiem²⁶⁶, kuri stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī, veiktas izmaiņas citastarp attiecībā uz to, ar kādiem pierādījumiem tiesa var pamatot savu nolēmumu (sk. 512. panta otro daļu). Šie grozījumi no tiesībzinātnieku puses jau ir tikuši kritizēti kā sistēmiski nepārdomāti un nesaprotami, akcentējot, ka turpmāk tieši būtu saglabājama un pat stiprināma tiesas loma iztiesāšanas norisē, pierādījumu

²⁶³ Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021, 94.lpp.

²⁶⁴ Sk. arī: Piļēns K. Saīsinātais spriedums Zolitūdes krimināllietā. Jurista Vārds, 2020, Nr.8 (1118), 6.lpp.; Tiesu prakse krimināllietās: notiesājoši spriedumi – atceltu attaisnojošu spriedumu vietā, attaisnojoši spriedumi – atceltu notiesājošu vietā. Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2008, 63.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2007/atceltie%20spriedumi-2008.doc> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁶⁵ Senāta 14.05.2020. lēmums lietā SKK-256/2020, 7.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁶⁶ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 19.11.2020. [25.04.2021. red.]

pārbaudē un izvērtēšanā.²⁶⁷ Taču, tā kā autores analizētajos spriedumos šie grozījumi vēl nemaz nebija spēkā stājušies, turklāt to piemērošanu varēs vērtēt vien pēc kāda laika, darbā jaunās izmaiņas detalizētāk netiks analizētas.

Jāatzīmē, ka pierādījumu novērtēšana ir cieši saistīta ar tiesībām uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesa ir akcentējusi, ka tiesas spriedumu nevar uzskatīt par taisnīgu, ja konkrētajā lietā nav vērtēti visi pierādījumi.²⁶⁸ Protams, reizē liela nozīme ir arī tam, kādi ir pierādījumi, ko lietas dalībnieks vēlas iesniegt, jo tiem ir jābūt attiecināmiem uz lietu un pieļaujamiem.²⁶⁹ Turklāt pierādījumi tiesai jānovērtē objektīvi un vispusīgi, pamatojot, kāpēc viena procesa dalībnieku iesniegtajiem pierādījumiem dota priekšroka.²⁷⁰ Nolēmuma pamatotība citastarp nozīmē, ka tiesas secinājumi ir pamatoti uz tiesas sēdē pārbaudītiem, ticamiem un spriedumā novērtētiem pierādījumiem, kas iegūti, vispusīgi, pilnīgi un objektīvi izmeklējot visus lietas apstākļus.²⁷¹

Vērtējot pierādījumu novērtēšanas nozīmi attaisnojoša sprieduma taisīšanā, pavisam noteikti ir jāakcentē nevainīguma prezumpcijas būtiskā loma. Patiesībā savu gala virsotni nevainīguma prezumpcija sasniedz tieši ar attaisnojoša sprieduma taisīšanu. Gandrīz katrā attaisnojošā spriedumā²⁷² atrodama atsauce uz KPL 19. panta trešajā daļā nostiprināto nevainīguma prezumpcijas elementu, saskaņā ar kuru visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

No nevainīguma prezumpcijas tāpat izriet pierādīšanas standarts jeb līmenis “ārpus saprātīgām šaubām” (sk. KPL 124. panta piekto daļu).²⁷³ Saprātīgu šaubu kritērijs ir ļoti būtisks, jo nevainīguma prezumpcija tiek uzskatīta par pārkāptu, ja atzinums attiecībā uz to, vai persona ir izdarījusi paveikusi inkriminēto noziedzīgo nodarījumu, nebūs pieņemts, izslēdzot saprātīgas šaubas.²⁷⁴ Tomēr Augstākā tiesa ir akcentējusi, ka šis nevainīguma prezumpcijas elements jāpiemēro tikai pēc visu pierādījumu novērtēšanas un tas nav piemērojams attiecībā uz atsevišķiem pierādījumiem.²⁷⁵ Turklāt saprātīgas šaubas ir vērtējamas par labu personai tad, ja tās nav iespējams novērst.²⁷⁶ Šajā kontekstā vēl jāmin arī pierādījumu pietiekamības jēdziens - pierādījumiem ir jābūt pietiekamiem kāda pierādīšanas

²⁶⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri. Jurista Vārds, 2021, Nr.1 (1163), 23.lpp.

²⁶⁸ Satversmes tiesas 11.04.2007. spriedums lietā Nr.2006-28-01, 12.p. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr.62.

²⁶⁹ Matscher F. The right to a fair trial in the case-law of the organs of the European convention on human rights. The right to a fair trial. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000, p.15.

²⁷⁰ Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. 2011, 136.lpp.

²⁷¹ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. 2000, 261.-262.lpp.

²⁷² Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁷³ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 90.lpp.

²⁷⁴ ECT 01.03.2007. spriedums lietā Geerings pret Nīderlandi (iesnieguma Nr. Nr. 30810/03), 47.p.

²⁷⁵ Senāta 14.05.2020. lēmums lietā Nr. SKK-256/2020, 6.5.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁷⁶ Senāta 04.09.2020. lēmums lietā SKK-74/2020, 9.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/6658> [aplūkots 25.04.2021.]

priekšmetā ietilpstoša fakta konstatēšanai, kas jau ir atkarīgs no katras konkrētās lietas²⁷⁷, un arī uz pierādījumu nepietiekamību tiesas bieži vien norāda²⁷⁸. Šeit jāatzīmē, ka, kaut gan autore, analizējot attaisnojošus spriedumus, nevienā spriedumā ar šo nesaskārās, svarīgi ir ievērot KPL 520. panta otro daļu, kas paredz, ka notiesājošu spriedumu nevar taisīt tad, ja apsūdzētā vaina ir pierādīta tikai ar tādu personu liecībām, kuru identitāte netiek izpausta speciālās procesuālās aizsardzības interesēs, un citu pierādījumu lietā nav. Tas nozīmē, ka attiecīgi ir taisāms attaisnojošs spriedums.

Vēl attiecībā uz pierādīšanas jautājumiem jāmin arī tas, ka tiesas pārliecības rašanās par apsūdzētā vainīgumu vai nevainīgumu nevar būt patvaļīga, bet gan tai jābūt balstītai uz ticamiem, attiecināmiem un pieļaujamiem pierādījumiem.²⁷⁹ Turklāt pierādījumiem ir jābūt izvērtētiem atbilstoši KPL prasībām, vērtējot tos kopumā un savstarpējā sakarā²⁸⁰, un tiesas spriedumam ir jābūt pamatotam ar pierādījumiem saskaņā ar KPL 512. panta otrajā daļā noteikto, uz ko tiesas arī bieži vien atsaucas, norādot, ka kādi pierādījumi nav atbilstoši pārbaudīti, līdz ar to tos nav pamata vērtēt²⁸¹.

Kā iepriekš minēts, ļoti liela nozīme ir arī pierādījumu īpašībām – to attiecināmībai, pieļaujamībai un ticamībai (sk. KPL 128.-130. pantu), jo tikai tādus pierādījumus tiesa var izmantot sava nolēmuma pamatošanai. Samērā bieži attaisnojošos spriedumos ir norādes tieši uz to, ka kāds pierādījums nav ticams²⁸² vai pieļaujams²⁸³. Attiecībā uz pierādījumu ticamību jānorāda, ka Augstākā tiesa vairākkārt ir norādījusi, ka izvēle, kuriem pierādījumiem ticēt, bet kuriem nē, ir tās tiesas kompetencē, kas izspriež lietu pēc būtības, tāpat kā jautājums par to, vai lietā esošie pierādījumi ir vai nav pietiekami apsūdzētā vainīguma konstatēšanai.²⁸⁴ Līdz ar to arī tiesas atbildība ir, vērtējot pierādījumus, piešķirt vai nepiešķirt tiem ticamību, īpaši ņemot vērā, vai pierādījumu apstiprina citi lietā esošie pierādījumi.²⁸⁵

Kā jau iepriekš minēts, pierādījumu trūkums pats par sevi nav pamats attaisnojoša sprieduma taisīšanai. Taču tas noteikti var būt faktiskais iemesls, kādēļ pastāv saprātīgas šaubas par apsūdzētā vainu un ir izdarāms secinājums par konkrētu KPL 519. pantā paredzētu attaisnošanas pamatu. Turklāt nereti gadījumos, kad tiesas konstatē faktisku pierādījumu trūkumu, tas ir saistīts tieši ar

²⁷⁷ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas standarts un priekšmets. Jurista Vārds, 2021, Nr.2 (1164), 26.-27.lpp.

²⁷⁸ Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 11.02.2019. spriedums lietā Nr.K26-0072-19. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/387978.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁷⁹ Senāta 14.05.2020. lēmums lietā SKK-256/2020, 6.5.p.. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸⁰ Senāta 12.06.2020. lēmums lietā SKK-27/2020, 6.3.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/416798.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸¹ Sk., piemēram: Rēzeknes tiesas 11.02.2019. spriedums lietā Nr.K26-0072-19. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/387978.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸² Sk., piemēram: Rīgas rajona tiesas 22.05.2019. spriedums lietā Nr.11353011216. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391856.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸³ Sk., piemēram: Zemgales apgabaltiesas 08.06.2020. spriedums lietā Nr.12503000415. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/421492.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸⁴ Augstākās tiesas 17.09.2015. lēmums lietā Nr.SKK-473/2015. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3671> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸⁵ Sk., piemēram: Zemgales rajona tiesas 30.09.2020. spriedums lietā Nr.11370061719, 4.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438605.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

pirmstiesas procesa kvalitāti. Piemēram, vienā no analizētajiem attaisnojošiem spriedumiem²⁸⁶ tiesa norādīja, ka pieņem blakus lēmumu, jo pirmstiesas izmeklēšana lietā nav noritējusi ar pienācīgu rūpību un notikušais nav bijis pienācīgi izmeklēts, kas novedis pie tā, ka pierādījumu trūkuma dēļ ir taisāms attaisnojošs spriedums.

Jāatzīst, ka autorei, lasot attaisnojošos spriedumos, gandrīz visos gadījumos viedoklis sakrita ar tiesas secinājumiem par pierādījumu pietiekamību un to novērtējumu. Turklāt ļoti bieži autorei radās jautājums, kā ar tādu pierādījumu “bāzi” lieta varēja nonākt līdz tiesai, ja uzskatāmi vēl bija izmeklēšanas darbības, ko varēja veikt. Līdz ar to autore pilnībā pievienojas viedoklim, ka KPL prasības par pierādīšanas standartu un pietiekamību ir gana skaidras un izmaiņas tajās nav nepieciešamas, turpretim būtu jāpilnveido pirmstiesas procesā iesaistīto amatpersonu zināšanas un prasmes par pierādīšanas jautājumiem²⁸⁷. Šajā ziņā autore pilnībā atbalsta ieceri veidot Tieslietu akadēmiju, kas noteikti būtu ļoti efektīvs instruments tiesnešu, prokuroru un izmeklētāju profesionālās kvalifikācijas celšanai²⁸⁸. Autoresprāt, ir arī nepieciešams risināt ilgstošo izmeklētāju trūkumu valstī un līdz ar to esošo izmeklētāju pārslodzi²⁸⁹, kas arī noteikti ir pirmstiesas kriminālprocesa kvalitāti ietekmējošs faktors

Nemot vērā visu iepriekšminēto, var secināt, ka no pierādījumu novērtēšanas ir tieši atkarīgs lietas rezultāts, līdz ar ko dažādiem pierādīšanas un pierādījumu novērtēšanas jautājumiem, īpaši saprātīgu šaubu standartam, ir centrāla loma attaisnojoša sprieduma taisīšanā, jo tiesai, vērtējot pierādījumus, ir jārod pārliecība ārpus saprātīgām šaubām, ka apsūdzētais tiešām ir vainīgs noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, un šī pārliecība jāpamato ar atbilstoši pārbaudītiem attiecināmiem, pieļaujamiem un ticamiem pierādījumiem.

²⁸⁶ Rīgas rajona tiesas 22.05.2019. spriedums lietā Nr.11353011216. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391856.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸⁷ Strada-Rozenberga K. 2021, 28.lpp.

²⁸⁸ TM iecere veidot Tieslietu akadēmiju atbilst ES Padomes norādījumiem. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/jaunums/tm-iecere-veidot-tieslietu-akademiju-atbilst-es-padomes-noradijumiem> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁸⁹ Liepiņa I. Pa 800 kriminālprocesiem uz izmeklētāju. Ko nozīmē kadru trūkums Kriminālpolicijā. Pieejams: <https://rebaltica.lv/2021/03/pa-800-kriminalprocesiem-uz-izmekletaju-ko-nozime-kadru-trukums-kriminalpolicija/> [aplūkots 25.04.2021.]

5. ATTAISNOJOŠA SPRIEDUMA PĀRSKATĪŠANAS IESPĒJAMĪBA

5.1. Apelācijas instances tiesas pilnvaras taisīt jaunu spriedumu

Pat ja pirmās instances tiesā ir ticis pieņemts attaisnojošs spriedums, kriminālprocesa iznākums var mainīties, jo pastāv iespēja, ka kāds no lietas dalībniekiem pārsūdzēs spriedumu apelācijas instances tiesā. Vēl jo vairāk, pat ja abās instancēs ir bijis attaisnojošs spriedums, jāņem vērā, ka, ja tas tiek pārsūdzēts kasācijas kārtībā, tas var tikt atcelts un lieta var tikt nosūtīta jaunai izskatīšanai, ja tiek konstatēti kādi KL vai KPL būtiski pārkāpumi (piemēram, kā jau iepriekš apskatīts, attaisnošanas pamatu nepareiza piemērošana).²⁹⁰

No tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet tiesības uz tiesas nolēmuma kriminālprocesā pārsūdzību vismaz vienā pakāpē, turklāt no Satversmes 92. panta izriet, ka personas tiesības uz nolēmuma pārsūdzību ir nodrošinātas tad, ja augstākas instances tiesa ir tiesīga pārvērtēt gan pierādījumus, gan tiesiskos apstākļus, tātad pārvērtēt jautājumu pēc būtības.²⁹¹ KPL šīs prasības ir iekļautas, paredzot apelācijas instances tiesas tiesības izskatīt lietu pēc būtības un vērtēt gan faktu, gan tiesību jautājumus (sk., piemēram, KPL 549. pantu, 561. panta pirmo daļu). Augstākā tiesa arī vairākkārt ir uzsvērusi, ka apelācijas instances tiesa, līdzīgi kā pirmās instances tiesa, ir tiesa, kas iztiesā lietu pēc būtības, pārbaudot un novērtējot pierādījumus,²⁹² līdz ar ko tā ir papildu garantija tiesas nolēmuma tiesiskumam un pamatotībai²⁹³. Tātad, pat ja pirmās instances tiesa ir pieņēmusi attaisnojošu spriedumu, apsūdzētajam ir jārēķinās, ka šis spriedums var tikt pārskatīts apelācijas kārtībā un ka apelācijas instances tiesa pie noteiktiem nosacījumiem, kas turpmāk tiks aplūkoti, var arī taisīt jaunu notiesājošu spriedumu.

Lietas izskatīšanu apelācijas kārtībā reglamentē KPL 52. un 53. nodaļa. Tomēr likums neparedz visiem vienāda apjoma tiesības pārsūdzēt pirmās instances nolēmumu. KPL 551. panta piektā daļa paredz, ka prokuroram ir pienākums iesniegt protestu par nelikumīgu vai nepamatotu tiesas nolēmumu, tomēr prokurors, kas piedalījies pirmās instances tiesā, ir tiesīgs iesniegt protestu tikai par tiem spriedumiem, kuros tiesa nav ņēmusi vērā viņa viedokli lietas iztiesāšanā vai arī pieļāvusi tāds pārkāpumus, kurus viņš nevarēja novērst lietas iztiesāšanas gaitā (šie ierobežojumi neattiecas uz amatā augstāku prokuroru). Savukārt cietušais un viņa pārstāvis apelācijas sūdzībā nevar lūgt vairāk par to, ko viņi lūguši iztiesāšanā pirmās instances tiesā (KPL 551. panta ceturrtā daļa). Apsūdzētajam ierobežojumi pārsūdzēt pirmās instances nolēmumu apelācijas kārtībā KPL 551. pantā nav paredzēti.

²⁹⁰ Sk., piemēram: Senāta 05.11.2019. lēmums lietā SKK-221/2019. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/394656.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁹¹ Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. 2011, 134.lpp.

²⁹² Sk., piemēram: Augstākās tiesas 28.04.2015. lēmums lietā SKK-46/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3690> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁹³ Senāta 22.05.2019. lēmums lietā SKK-289/2019, 5.5.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5863> [aplūkots 25.04.2021.]

Attaisnojoša sprieduma gadījumā spriedumu apelācijas instances tiesā, ņemot vērā, ka tiesa acīmredzot nav ņēmusi vērā prokurora viedokli attiecībā uz apsūdzības pamatotību, ir pienākums pārsūdzēt prokuroram. Līdz ar to, ja prokurors to nav darījis, viņš faktiski ir atzinis attaisnojošo spriedumu par likumīgu un pamatotu. Tas uzreiz liek domāt, vai prokurors ir rīkojies tiesiski, uzturēdamis apsūdzību un neatteikdamies no tās, ko viņš varēja izdarīt līdz pat tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu sprieduma taisīšanai (KPL 459. panta otrā daļa). Līdz tam brīdim prokurors jau ir piedalījies pierādījumu pārbaudē un dzirdējis visu to pašu, ko tiesa. Tādēļ, ja prokurora rīcība un lēmumi kriminālprocesā ir bijuši tiesiski un pamatoti, autorei grūti iedomāties situāciju, kurā prokurors nenoprotestē attaisnojošu spriedumu apelācijas kārtībā.

Attiecībā uz attaisnojoša sprieduma pārskatīšanu ļoti būtiska ir tieši KPL 565. panta trešās daļas 2. punkts, kas noteic, ka apelācijas instances tiesa, pamatojoties uz prokurora protestu vai cietušā sūdzību, kuru atbalsta prokurors, var atcelt attaisnojošu pirmās instances tiesas spriedumu un taisīt notiesājošu spriedumu, kā arī 562. panta ceturtdaļa, kas noteic, ka attaisnotās personas atzīšana par vainīgu un soda piemērošana tai pieļaujama tikai gadījumos, kad šā iemesla dēļ iesniegts prokurora protests vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors. Šāds risinājums ir iespējams, ja lieta tiek izskatīta mutvārdu procesā (sk. KPL 563. panta pirmās daļas 2. un 3. punktu). Kaut arī Eiropas kontinentālo tiesību lokā joprojām valda uzskats, ka pozīcija, kāda apsūdzētajam ir radusies pēc viņam labvēlīgā sprieduma, tiek saglabāta pat tad, ja spriedums ir nepareizs un radījis viņam kādas prettiesiskas priekšrocības, tomēr, protams, ka šādu priekšrocību saglabāšana nevar notikt gadījumos, kad tieši šī iemesla dēļ ir iesniegts prokurora protests un/vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors.²⁹⁴

Uzreiz gan jāatzīmē, ka, ņemot vērā iepriekš minēto prokurora pienākumu iesniegt protestu par nolēmumu, kurā tiesa nav ņēmusi vērā viņa viedokli, nešķiet loģiski, ka gadījumā, ja cietušais iesniedz sūdzību ar lūgumu atzīt apsūdzēto par vainīgu, taču prokurors protestu nav iesniedzis, prokurors tomēr var atbalstīt šo sūdzību, tādējādi dodot tiesai iespēju apsūdzēto notiesāt. Autores ieskatā, prokurors, neiesniedzot protestu, ir atzinis pirmās instances spriedumu par tiesisku un pamatotu, līdz ar to šāda cietušā sūdzības atbalstīšana faktiski nozīmē, ka prokurors tomēr spriedumu par tiesisku un pamatotu neuzskata, līdz ar ko ir secināms, ka viņš nav izpildījis savu pienākumu. Līdz ar to autorei šī norma šķiet sistēmiski neiederīga. Vēl neiederīgāka tā šķiet, ņemot vērā to, ka KPL 551. panta ceturtdaļa paredz, ka cietušais un viņa pārstāvis apelācijas sūdzībā nevar lūgt vairāk par to, ko viņi lūguši iztiesāšanā pirmās instances tiesā, savukārt KPL 506. panta otrā daļa noteic, ka cietušais tiesas debatēs pirmās instances tiesā var izteikties tikai par kaitējuma atlīdzību un apsūdzētajam piemērojamo sodu. No tā savukārt var secināt, ka cietušais apelācijas instances tiesā nemaz nevar lūgt tiesu atzīt personu par vainīgu, citādi sanāk, ka, kaut arī prokurors personu neturpina apsūdzēt, to dara

²⁹⁴ Rusanovs E. Turpinot par iebildumiem jautājumos, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. 2015, 29.lpp.

cietušais, tādējādi faktiski īstenojot apsūdzības funkciju prokurora vietā. Līdz ar to, autoresprāt, regulējums, kas paredz, ka prokurors var atbalstīt cietušā sūdzību, pat ja pats nav iesniedzis protestu par attaisnojošu spriedumu, un tā rezultātā apelācijas instances tiesa var pieņemt notiesājošu spriedumu, neiederas kopējā KPL regulējumā par cietušā un prokurora lomu un pienākumiem.

Attiecībā uz apelācijas tiesas kompetenci jauna sprieduma taisīšanā jāņem vērā arī KPL 566. pants. Proti, ja apelācijas instances tiesa, izskatot lietu, konstatē KPL pārkāpumu, kas katrā ziņā izraisa sprieduma atcelšanu (sk. KPL 575. panta pirmo daļu) vai kādu citu būtisku KPL pārkāpumu, kuru tā pati nevar novērst, nepārkāpjot apsūdzētā tiesības uz aizstāvību, tai ir jāpieņem lēmums par pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā un lietas nosūtīšanu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai. Šajā normā tāpat ir uzskaitīti gadījumi, kad apelācijas instances tiesa nevar pati pieņemt jaunu spriedumu pilnībā vai daļā un kad tai ir obligāti jāatceļ pirmās instances nolēmums pilnībā vai daļā un jānosūta lieta jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, ko ir akcentējusi arī Augstākā tiesa²⁹⁵. Ja apelācijas instances tiesa nekonstatē šajā pantā norādītos pārkāpumus, bet citus, tai nav tiesiska pamata atcelt pirmās instances tiesas spriedumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai, bet tai ir jānovērš pārkāpums apelācijas instances tiesā un jātaisa nolēmums.²⁹⁶

Tātad, ja apelācijas instances tiesa konstatē nebūtisku KPL pārkāpumu, tiesa pavisam noteikti ir tiesīga pati taisīt jaunu spriedumu, savukārt, ja apelācijas instances tiesa konstatē KPL būtisku pārkāpumu, tai ir jāvērtē, vai tā pati var pārkāpumu novērst, nepārkāpjot apsūdzētā tiesības uz aizstāvību, kā arī jāvērtē, vai šis pārkāpums gadījumā nav tāds, kas katrā ziņā izraisa sprieduma atcelšanu. No šī vērtējuma tad arī ir atkarīgs, vai apelācijas instances tiesa var taisīt pēc būtības jaunu spriedumu. Attiecībā uz KL pārkāpumu normā nekas nav minēts, līdz ar ko var secināt, ka KL normas pārkāpuma konstatēšanas gadījumā apelācijas instances tiesa arī ir tiesīga taisīt pēc būtības jaunu spriedumu, protams, ievērojot vispārējo procesuālo principu – aizliegumu pasliktināt apsūdzētā stāvokli – un KPL normas, kas attiecināmas uz jauna sprieduma taisīšanas kompetenci.

Apelācijas instances tiesai līdz ar to ir ļoti rūpīgi jāizvērtē, vai, konstatējot KL vai KPL normu pārkāpumus, tai ir vai nav pienākums nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai, un tiesai ir pienākums šo atzinumu attiecīgi pamatot.²⁹⁷ Piemēram, Augstākā tiesa 2014. gada 13. marta lēmumā lietā SKK-123/2014²⁹⁸ pretēji apelācijas instances tiesas vērtējumam atzina, ka pārkāpumi, kurus apelācijas

²⁹⁵ Senāta 04.10.2019. lēmums lietā SKK-48/2019, 10.p. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/6025> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁹⁶ Ašitoka L., Magone N. Pierādījumi un to izvērtējums (izvērtējuma trūkums) apelācijas instances tiesas nolēmumos. Jurista Vārds, 2019, Nr.1 (1059), 14.lpp.

²⁹⁷ Senāta 22.05.2019. lēmums lietā SKK-289/2019, 5.3.-5.5.p. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5863> [aplūkots 25.04.2021.]

²⁹⁸ Augstākās tiesas 13.03.2014. lēmums lietā Nr. SKK-123/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3721> [aplūkots 25.04.2021.]

instances tiesa ir konstatējusi pirmās instances tiesas spriedumā, nebūt nav tādi, kurus apelācijas instances tiesa nebūtu tiesīga pati novērst, taisot jaunu spriedumu.

Tātad no iepriekš minētā var izdarīt secinājumu, ka apelācijas instances tiesa var atcelt pirmās instances attaisnojošu spriedumu un taisīt jaunu notiesājošu spriedumu tad, ja, pirmkārt, ir iesniegts prokurora protesta vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors, un kurā ir lūgts atcelt attaisnojošo spriedumu un atzīt apsūdzēto par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Otrkārt, apelācijas instances tiesa to var darīt tikai tad, ja tā mutvārdu procesā konstatē kādu pirmās instances tiesas pieļautu KL vai KPL pārkāpumu, kuru tā, ņemot vērā KPL 566. pantu, var labot pati.

Viens no salīdzinoši neseniem piemēriem, kur apelācijas instance pēc prokurora protesta ir taisījusi notiesājošu spriedumu pirmās instances taisīta attaisnojoša sprieduma vietā, ir Rīgas apgabaltiesas 2020. gada 20. februāra spriedums lietā Nr.KA04-0149-20/23²⁹⁹. Šajā lietā pirmās instances tiesa taisīja attaisnojošu spriedumu, apelācijas instances tiesa bija atstājusi to negrozītu, savukārt Augstākā tiesa ar 2019. gada 5. novembra lēmumu³⁰⁰ apelācijas instances tiesas spriedumu atcēla un nodeva lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā, jo vienlaikus bija konstatēti divi atšķirīgi attaisnošanas pamati, netika motivēts, kādēļ tiesa noraida konkrētus apsūdzības pierādījumus, turklāt bija izteikti arī kādi pieņēmumi par lietas apstākļiem, nemotivējot tos ar konkrētiem pierādījumiem.³⁰¹ Izskatot lietu no jauna apelācijas instances tiesā, tiesa, ņemot vērā kasācijas instances lēmumā paustās atziņas un novērtējot pierādījumus, kā arī atbilstoši KPL 455. panta trešās daļas noteikumiem atzīstot par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma faktiskos apstākļus, apsūdzēto atzina par vainīgu KL 317. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.

Analizējot spriedumu, autore secina, ka atzinumu par apsūdzētā vainīgumu, pretēji pirmās instances tiesas atzinumam par apsūdzētā nevainīgumu, apelācijas instances tiesa izdarīja, novērtējot pierādījumus atbilstoši KPL prasībām un atbilstoši pamatojot savus secinājumus. Līdz ar ko šajā lietā pamatā pretēja sprieduma taisīšanai (no attaisnojoša uz notiesājošu) bija atšķirīgs pierādījumu vērtējums, kā tas arī ir lielākajā daļā autores analizēto 2020. gadā pieņemtajos spriedumos³⁰², kuros apelācijas instances tiesa ir taisījusi notiesājošu spriedumu, atceļot pirmās instances attaisnojošo spriedumu. Augstākā tiesa saistībā ar šo ir atzīmējusi, ka apelācijas instances tiesai, taisot attaisnojoša sprieduma vietā notiesājošu spriedumu bez jebkādiem papildus pierādījumiem, ir jāatspēko pirmās

²⁹⁹ Rīgas apgabaltiesas 20.02.2020. spriedums lietā Nr.KA04-0149-20/23. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/408688.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

³⁰⁰ Senāta 05.11.2019. lēmums lietā Nr. SKK-221/2019. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/394656.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

³⁰¹ Ibid, 6.1. un 6.2.p.

³⁰² Sk., piemēram: Kurzemes apgabaltiesas 22.01.2020. spriedums lietā Nr.KA02-0013-20/1. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/410917.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

instances tiesas motīvi, ar kuriem tā ir pamatojusi savu attaisnojošo spriedumu. Nepietiek ar formālām norādēm, ka pirmās instances tiesa nav veikusi visu pierādījumu analīzi u.tml.³⁰³

Jāatzīmē, ka, kā jau minēts darba 3.4. apakšnodaļā, arī pretrunas spriedumā attiecībā uz attaisnošanas pamatu ir KPL būtisks pārkāpums KPL 575. panta trešās daļas izpratnē, kas noved pie nelikumīga nolēmuma. Tomēr, autores ieskatā, tas gan ir tāds pārkāpums, ko, taisot jaunu spriedumu, apelācijas instances tiesa pati var labot, nepārkāpjot apsūdzētā tiesības uz aizstāvību. Piemērs šādam secinājumam ir arī iepriekš apskatītais Rīgas apgabaltiesas 2020. gada 20. februāra spriedums, ar kuru apelācijas instances tiesa taisīja jaunu spriedumu, nevis nodeva lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, kaut arī pirmās instances tiesa bija norādījusi divus pretrunīgus attaisnošanas pamatus, turklāt uz tādu rīcības modeli kā pareizo nav norādījusi arī Augstākā tiesa ne šajā lietā, ne arī citās lietās.

5.2. Dubultas sodīšanas un tiesāšanas nepieļaujamības princips (*ne bis in idem*) un krimināllietas jauna iztiesāšana

Ja attaisnojošs spriedums ir stājies spēkā, tas saskaņā ar KPL 322. panta trešo daļu ir obligāts un ir garantija apsūdzētajam, ka par to pašu notikumu pret viņu vairs nevar ne uzsākt kriminālprocesu, ne tiesāt, ne sodīt. To paredz kriminālprocesa pamatprincips *ne bis in idem* (“nē divreiz par vienu un to pašu”) - dubultas tiesāšanas un sodīšanas aizliegums, kura pirmsākumi meklējami jau seno romiešu tiesībās.³⁰⁴ KL tas ietverts 1. panta piektajā daļā, savukārt KPL tas reglamentēts KPL 25. panta pirmajā daļā, kas paredz, ka nevienu nedrīkst no jauna tiesāt vai sodīt par nodarījumu, par kuru viņš jau Latvijā vai ārvalstī ir ticis attaisnots vai sodīts ar likumā noteiktajā kārtībā pieņemtu un spēkā stājušos nolēmumu krimināllietā vai administratīvā pārkāpuma lietā. Šis princips atspoguļots arī KPL 377. panta 6. punktā, kas noteic, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja ir stājies spēkā spriedums vai procesa virzītāja lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu tajā pašā apsūdzībā pret personu, kura iepriekš saukta pie kriminālatbildības par to pašu noziedzīgu nodarījumu. Šādu apstākli konstatējot, procesa virzītājam, lai izpildītu dubultas tiesāšanas un sodīšanas aizliegumu, ir jāpieņem rehabilitējošs lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, kas ir personu rehabilitējošs (sk. KPL 380. pantu). Turklāt šis princips ir ietverts arī vairākās KPL C daļas normās, kas regulē starptautisko sadarbību krimināltiesiskajā jomā.

³⁰³ Augstākās tiesas 28.12.2006. lēmums lietā Nr. SKK-743/2006. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4217> [aplūkots 24.05.2021.]

³⁰⁴ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25. pants. Dubultās sodīšanas nepieļaujamība (*ne bis in idem*). Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 112.lpp.

Ne bis in idem ir plaši pazīstams kriminālprocesa pamatprincips, kas ietverts vairākos starptautiskos un reģionālos cilvēktiesību dokumentos, piemēram, ECK 7. protokola 4. panta pirmajā daļā. Šī principa mērķis ir nepieļaut kriminālprocesa atkārtošanos, ja tas jau ir pabeigts ar gala nolēmumu, kas ir ieguvis *res judicata* statusu³⁰⁵, proti, kļuvis galīgs un saistošs un, izņemot noteiktus gadījumus, nevar tikt pārskatīts³⁰⁶.

Attiecībā uz šī principa ievērošanu būtisks ir jautājums, vai apsūdzība ir “tā pati”, par kuru apsūdzētais jau ir attaisnots, proti, ko nozīmē jēdziens “viens un tas pats nodarījums”. ECT ir norādījusi, ka ECK 7. protokola 4. pants ir jāsaprot tādējādi, ka tas aizliedz vēl vienu kriminālprocesu par to pašu nodarījumu, ja apsūdzība izriet no faktiem, kuri ir identiski vai pamatā vienādi (*identical or substantially the same*).³⁰⁷ Šis jēdziens “tā pati apsūdzība”, apsverot krimināllietas izbeigšanu, ir tulkojams paplašināti arī tad, ja noskaidrojas, ka faktiskais noziedzīgā nodarījuma sastāvs apsūdzībā, pēc kuras kriminālprocess jau noslēdzies, ir bijis nepareizi kvalificēts,³⁰⁸ jo, ja valsts nav “trāpījusi mērķī” ar pirmo reizi, tad valstij, nevis personai, ir jānes šādas nepareizības sekas³⁰⁹.

Tomēr noteiktos gadījumos tomēr var notikt krimināllietas atkārtota izskatīšana, un tā netiks uzskatīta par *ne bis in idem* principa pārkāpumu. Tas ir nepieciešams tādēļ, ka noteiktās situācijās *res judicata* princips var nonākt pretrunā ar citām demokrātiskā un tiesiskā valstī atzītām vērtībām, t.sk. taisnīgumu.³¹⁰ KPL 25. panta otrās daļas 1. un 3. punkts paredz, ka par atkārtotu tiesāšanu vai sodīšanu nav uzskatāma krimināllietas jauna iztiesāšana gadījumos, kad: 1) konstatēti jaunatklāti apstākļi (KPL 62. nodaļa); 2) iepriekšējā procesā pieļauts būtisks materiālo vai procesuālo likuma normu pārkāpums (KPL 63. nodaļa). Arī ECK 7. protokola 4. panta otrā daļa paredz, ka šādos gadījumos ir iespējama atkārtota lietas ierosināšana un ka tā nav pretrunā tiesībām netikt divreiz tiesātam vai sodītam. Šīs normas nozīmi ir arī uzsvērusi ECT, norādot, ka šāda procedūra, ar kuras palīdzību noteiktos gadījumos krimināllietā var tikt pārvērtēta (t.sk. ECT spriedumu izpildei), ir nepieciešama.³¹¹

KPL 62. nodaļa reglamentē kārtību, kā var notikt kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. KPL 655. panta otrā daļa noteic, kādi apstākļi ir uzskatāmi par jaunatklātiem apstākļiem un līdz ar to par pamatu kriminālprocesu atjaunot. Starp šiem apstākļiem ir, piemēram, ar spēkā stājušos tiesas spriedumu vai prokurora priekšrakstu par sodu atzītas cietušā vai

³⁰⁵ McBride J. *Human Rights and Criminal Procedure. The case law of the European Court of Human Rights*. 2nd edition. Council of Europe: Strasbourg, 2018, p.195.

³⁰⁶ Dikov G., Vitkauskas D. *Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights. A handbook for legal practitioners*. 2nd edition. Council of Europe, 2017, p.41.

³⁰⁷ ECT 10.02.2009. spriedums lietā Sergey Zolotukhin pret Krieviju (iesnieguma Nr. 14939/03) 82.-83.p.

³⁰⁸ Liede A. *Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietās*. Rīga: Zvaigzne, 1973, 110.lpp.

³⁰⁹ Trechsel S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. New York: Oxford University Press, 2006, p.384.

³¹⁰ Smans A. *Kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem - aktuālās problēmas*. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: Dažādu tiesību nozaru perspektīva. LU 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 135.lpp.

³¹¹ ECT 20.07.2004. spriedums lietā Nikitin pret Krieviju (iesnieguma Nr. 50178/99), 56.p.

liecinieka apzināti nepatiesas liecības, apzināti nepatiess eksperta atzinums, tulkojums, pierādījumu viltojums, kuri bijuši pamatā nelikumīga nolēmuma pieņemšanai (1. punkts). Lai nodrošinātu Satversmes tiesas nolēmumu un starptautisku tiesu institūciju nolēmumu izpildi, kā jaunatklāts apstākļis paredzēts arī Satversmes tiesas atzinums par tādas tiesību normas vai tās interpretācijas neatbilstību Satversmei, uz kuras pamata spēkā stājies nolēmums (4. punkts), kā arī starptautiskas tiesu institūcijas atzinums par to, ka Latvijas nolēmums, kas stājies spēkā, neatbilst Latvijai saistošiem starptautiskajiem normatīvajiem aktiem (piemēram, ECT spriedums). Jāatzīmē gan, ka jaunatklātu apstākļu definējums KPL 655. panta otrajā daļā nav izsmeļošs, jo tās 3. punkts noteic, ka par jaunatklātiem apstākļiem ir uzskatāmi arī citi apstākļi, kas, pieņemot nolēmumu, nav bijuši zināmi tiesai vai prokuroram un kas paši par sevi vai kopā ar agrāk konstatētajiem apstākļiem norāda, ka persona nav vainīga vai izdarījusi vieglāku vai smagāku noziedzīgu nodarījumu nekā tas, par kuru tā notiesāta vai tai piemērots prokurora priekšraksts par sodu, vai arī kas liecina par attaisnotā vai tās personas vainu, attiecībā uz kuru kriminālprocess bijis izbeigts.

Tātad arī pēc attaisnojoša sprieduma var tikt atjaunots kriminālprocess, ja tiek konstatēts kāds jau no KPL 655. panta otrajā daļā minētajiem jaunatklātajiem apstākļiem vai arī otrajā daļā konkrēti neminēts jaunatklāts apstākļis, kas, pieņemot spriedumu, tiesai nav bijis zināms, un norāda uz attaisnotās personas vainu. Līdz ar to, ja kriminālprocess, kurā pieņemts attaisnojošs spriedums, tiek atjaunots sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, attaisnotajai personai ir jāņem vērā, ka atkarībā no apstākļiem kriminālprocesa rezultātā ir iespējams arī nereabilitējošs nolēmums. Tomēr būtiski, ka KPL ir noteikts ierobežots termiņš kriminālprocesa atjaunošanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Attaisnojoša sprieduma jauna izskatīšana atļauta tikai likumā noteiktajā kriminālatbildības noilguma termiņa laikā un ne vēlāk kā vienu gadu no jaunatklāto apstākļu konstatēšanas dienas (KPL 656. panta pirmā daļa).

Savukārt KPL 63. nodaļa paredz kārtību, kā var izskatīt no jauna spēkā stājušos tiesas nolēmumu vai prokurora priekšrakstu par sodu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu. KPL 662. pants paredz, ka spēkā stājušos tiesas nolēmumu var izskatīt no jauna: 1) ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā vai tiesa iepriekš nav atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību (šī iemesla dēļ saukta arī par t.s. “nokavēto kasāciju”) (pirmā daļa); 2) kriminālprocesā, kurā piemērojams īpašs likums par personu rehabilitāciju (otrā daļa). Tā kā ar attaisnojošu spriedumu persona jau ir rehabilitēta, KPL 662. panta otrās daļas gadījums diez vai būtu piemērojams attaisnojoša sprieduma gadījumā.

KPL 663. panta pirmā daļa paredz, ka pieteikumu par tiesas nolēmuma izskatīšanu no jauna var iesniegt advokāts notiesātās un attaisnotās personas uzdevumā vai tādas personas uzdevumā, pret kuru ar tiesas lēmumu kriminālprocess izbeigts, savukārt otrā daļa paredz, ka pēc savas iniciatīvas vai pēc panta pirmajā daļā minēto personu (t.sk. attaisnotās personas) lūguma iesniegt protestu var

Ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurors. Tiesa, autorei gan grūti iedomāties kādu situāciju, kādēļ lai attaisnotā persona vēlētos iesniegt pieteikumu par sprieduma, ar kuru viņa ir attaisnota, izskatīšanu no jauna, līdz ar to visticamāk, ka attaisnojoša sprieduma gadījumā tas drīzāk varētu būt prokurora protests.

Turklāt no KPL 665. panta pirmās daļas, kas noteic, kādos gadījumos vispār var iesniegt pieteikumu vai protestu, izriet, ka attaisnojoša sprieduma gadījumā pieteikumu vai protestu var iesniegt tikai divos gadījumos: 1) ja nolēmumu pieņēmis nelikumīgs tiesas sastāvs; 2) ja dienesta izmeklēšanā konstatēts, ka nolēmumu kāds no tiesnešiem nav parakstījis tāpēc, ka likumā noteiktajā kārtībā nav piedalījies nolēmuma pieņemšanā (KPL 665. panta pirmās daļas 1. un 2. punkts). Attaisnojoša sprieduma gadījumā KPL 665. panta pirmās daļas 3. punktā minētais pieteikuma vai protesta iesniegšanas pamats (KPL 574. vai 575. pantā minētie pārkāpumi noveduši pie notiesātās personas stāvokļa nelikumīgas pasliktināšanās) nav piemērojams, jo persona ir tikusi attaisnota, nevis notiesāta. Līdz ar to autore secina, ka attaisnojoša sprieduma jauna izskatīšana KPL 63. nodaļas kārtībā ir iespējama vien divos gadījumos, kuri turklāt praksē noteikti ir ļoti reti sastopami pārkāpumi.

Tātad, ņemot vērā iepriekšminēto, var secināt, ka pat ja attaisnojošs spriedums ir stājies spēkā un ieguvis *res judicata* statusu, pie noteiktiem nosacījumiem ir iespējama tā pārskatīšana KPL 62. vai 63. nodaļas kārtībā, un tādā gadījumā attaisnotajai personai jārēķinās, ka atkarībā no apstākļiem ir iespējama arī attaisnojoša sprieduma atcelšana un nereabilitējoša nolēmuma taisīšana.

KOPSAVILKUMS

1. Ir nepieciešams pārskatīt KPL regulējumu attiecībā uz iztiesāšanas gala nolēmumiem, tostarp KPL 319. pantā paredzētās ne līdz galam veiksmīgās tiesas nolēmumu definīcijas, saskaņojot to ar no KPL 511. panta pirmās daļas un citiem procesuālajiem likumiem izrietošo vispārējo principu, ka spriedums ir taisāms gadījumos, kad lieta tiek izspriesta pēc būtības, kriminālprocesā ar to saprotot pamatjautājumu par apsūdzētā vainīguma vai nevainīguma un no šī atzinuma tālāk izrietošo attiecīgo jautājumu izlemšanu. Savukārt gadījumos, kad kriminālprocess kādu iemeslu dēļ ir pārtraucams un nenotiek personas vainīguma izvērtēšana, pieņemams lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu.

2. Attaisnojošs spriedums ir tiesas nolēmums, ar kuru tiesa ir izspriedusi lietu pēc būtības, atzīstot apsūdzēto par nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un attaisnojot. Tā sekas ir pilnīga personas rehabilitācija, tādējādi atzīstot, ka kriminālprocess pret personu veikts nepamatoti, no kā izriet arī dažādi personai labvēlīgi risinājumi (piemēram, mantiskajos jautājumos) iepretim personas nereabilitācijai.

3. ECK neparedz attaisnotajai personai tiesības uz kompensāciju vien par to, ka tās brīvība kriminālprocesā ir tikusi ierobežota, ja vien tas nav bijis prettiesiski, taču Latvija ir paredzējusi plašākas tiesības un noteic attaisnotai personai tiesības uz atlīdzinājumu ne tikai par prettiesisku, bet arī par nepamatotu rīcību un lēmumu kriminālprocesā, kas radījis personai mantisku vai nemantisku kaitējumu.

4. Personas attaisnošanā kulmināciju sasniedz nevainīguma prezumpcija, īpaši tās elements, saskaņā ar kuru saprātīgas šaubas par vainu ir vērtējamās par labu apsūdzētajam. ECK turklāt ir atzinusi, ka nevainīguma prezumpcijai pretrunā ir personas nevainīguma apšaubīšana pēc attaisnojoša sprieduma gan tad, ja process vēl nav galīgi noslēdzies, gan arī tad, kad tas jau ir noslēdzies ar galīgu spēkā stājušos attaisnojošu spriedumu. Pēdējā laika notikumi Latvijas sabiedriskajā telpā, amatpersonām paužot sašutumu par saīsinātu attaisnojošu spriedumu, tātad vien par to, ka persona ir tikusi attaisnota, nevis notiesāta, pārkāpj nevainīguma prezumpciju un nav pieļaujami.

5. KPL 47. nodaļā ir iekļautas speciālās prasības pirmās instances spriedumam, līdz ar to primāri ir jāvērtē sprieduma atbilstība tieši šīm prasībām, nevis KPL 320. pantā paredzētajām vispārīgajām prasībām. Taču būtu nepieciešams salāgot speciālās un vispārējās prasības, pārdomājot arī to, kas ietverams sprieduma aprakstošajā un motīvu daļā. Pārdomājot šīs prasības, būtu ieteicams pieturēties pie principa, ka aprakstošajā daļā vajadzētu būt iekļautiem noskaidrotajiem apstākļiem, kas ir pamatā nolēmuma pieņemšanai, savukārt motīvu daļā vajadzētu koncentrēties tieši uz pamatojumu tiesas izdarītajiem secinājumiem.

6. Attaisnojošos spriedumos konstatētā būtiskākā problēma ir pārlietu lielā tiesu centība atreferēt pierādījumus vai apelācijas sūdzību un/vai protestu. Sprieduma vieglākai uztveramībai

turklāt ieteicams pieturēties pie KPL 525. panta otrajā daļā paredzētās motīvu daļā ietveramo jautājumu secības, īpaši ievērojot to, ka vispirms ir nepieciešams analizēt pierādījumus, kas apstiprina attaisnošanas pamatu, un pēc tam sniegt pierādījumu, ar kuriem pamatota apsūdzība, vērtējumu, motivējot atzinumu par to noraidīšanu, kas nereti praksē netiek ievērots.

7. Attaisnojošu spriedumu saskaņā ar KPL ir iespējams taisīt arī saīsināta sprieduma formā. Kaut arī t.s. saīsināto spriedumu reformas sliktās iezīmes tik kritiski neparādās tieši attaisnojošu spriedumu gadījumos, tomēr regulējumu vajadzētu rūpīgāk izvērtēt, īpaši pārdomājot, vai tiešām vajadzīga atteikšanās no motīvu daļas. Drīzāk ir atbalstāma atteikšanās no detalizētas pierādījumu analīzes, saglabājot motīvu daļu, lai ne tikai lietas dalībnieki, bet arī sabiedrība var īstenot savas tiesības uzraudzīt tiesu varas darbu un pārliecināties par tiesas spriešanas kvalitāti.

8. KPL 519. pantā šobrīd ir paredzēti trīs savstarpēji nošķirami attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamati. KPL 519. panta 1. punktā iekļautajā pirmā attaisnošanas pamata formulējums “nav noticis noziedzīgs nodarījums” nav līdz galam veiksmīgs, jo līdzinās atzinumam “nav izdarīts noziedzīgs nodarījums”, kas sevī iekļauj arī secinājumu par noziedzīga nodarījuma sastāva neesamību apsūdzētā nodarījumā.

9. Praksē, analizējot attaisnojošus spriedumus, nereti var konstatēt, ka tiesas ne vienmēr izprot attaisnošanas pamatu pareizu piemērošanu. Tomēr Augstākā tiesa konsekventi ir atzinusi, ka par tiesisku un pamatotu spriedumu nevar uzskatīt attaisnojošu spriedumu, kas ir pretrunīgs attiecībā uz apsūdzētā attaisnošanas pamatu, un tas ir KPL būtisks pārkāpums, kas ir pamats sprieduma atcelšanai.

10. Tiesa, vērtējot, vai persona ir rīkojusies kriminālatbildības (prettiesiskumu) izslēdzamības apstākļos, faktiski izspriež lietu pēc būtības, jo izvērtē un taisa atzinumu par apsūdzētā vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Līdz ar to būtu jāparedz izmaiņas KPL, kas noteiktu, ka tiesa šajā gadījumā taisa attaisnojošu spriedumu, nevis rehabilitējošu lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu.

11. Likuma skaidrības un vienkāršošanas nolūkā būtu ieteicams visus KPL 519. pantā paredzētos attaisnošanas pamatus apvienot vienā kopējā attaisnošanas pamatā, izsakot KPL 519. pantu šādā redakcijā: “Tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja nav pierādīts, ka apsūdzētais ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.”

12. Līdz ar izmaiņām KPL 519. pantā būtu nepieciešams izslēgt KPL 377. panta 2. punktu un izteikt 1. punktu šādā redakcijā: “ja nav izdarīts noziedzīgs nodarījums”. Šādas izmaiņas arī mazinātu diskusijas un palīdzētu saprast, kāds ir pareizais procesuāli tiesiskais risinājums neviennozīmīgās problēmsituācijās (piemēram, attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu dekriminalizēšanu un likuma skaidrības prasības neievērošanu).

13. Ja KPL 519. pantā paredzētie attaisnošanas pamati tiktu apvienoti vienā kopējā pamatā, nevajadzētu veidot atsevišķu attaisnošanas pamatu KPL 519. pantā kriminālatbildības izslēdzamības apstākļu konstatēšanas gadījumam (kas būtu nepieciešams pie pašreizējās KPL 519. panta

redakcijas), bet gan pietiktu ar KPL 377. panta 10. punkta izslēgšanu, kā arī KPL 481. panta pirmās daļas 1. punkta izteikšanu šādā redakcijā: “ja iztiesāšanas laikā tā konstatē šā likuma 377. panta 3.-9.punktā norādītos apstākļus, kas nepieļauj kriminālprocesu”.

14. Attaisnojošs spriedums, kaut arī praksē sastopams, nav atbilstošākais risinājums gadījumā, ja tiesas ieskatā pareizā noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija ir smagāka, nekā prokurora inkriminētā. Taču taisnīgu noregulējumu nesasniedz arī tiesas iespēja taisīt nereabilitējošu nolēmumu, nosakot sodu celtās apsūdzības ietvarā. Līdz ar to KPL ir nepieciešams iekļaut pārdomātu risinājumu, kas paredzētu tiesas rīcību šādās situācijās.

15. Attaisnojošu spriedumu analīze liecina, ka vairumā gadījumu attaisnošana ir saistīta ar prokurora un tiesas atšķirīgu pierādījumu vērtējumu. Pierādījumu trūkums pats par sevi nav attaisnojoša sprieduma taisīšanas pamats, taču tas nenoliedzami ir atkarīgs no attiecināmu un pieļaujamu pierādījumu ticamības un pietiekamības noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanā. No pierādījumu novērtēšanas ir tieši atkarīgs lietas rezultāts, tādēļ dažādiem pierādīšanas jautājumiem, īpaši saprātīgu šaubu standartam, ir centrāla loma attaisnojoša sprieduma taisīšanā. Līdz ar to ir nepieciešams pilnveidot pirmstiesas procesā iesaistīto amatpersonu zināšanas un prasmes par pierādīšanas jautājumiem.

16. KPL regulējums, kas paredz, ka prokurors var atbalsēt cietušā sūdzību, pat ja pats nav iesniedzis protestu par attaisnojošu spriedumu, un tā rezultātā apelācijas instances tiesa var pieņemt notiesājošu spriedumu, neiederas kopējā KPL regulējumā un nesaskan ar kriminālprocesa pamatprincipu, ka apsūdzību uztur prokurors.

17. Apelācijas instances tiesa var atcelt pirmās instances attaisnojošu spriedumu un taisīt jaunu notiesājošu spriedumu tad, ja, pirmkārt, ir iesniegts prokurora protesta vai cietušā sūdzība, kuru atbalsta prokurors, un kurā ir lūgts atcelt attaisnojošo spriedumu un atzīt apsūdzēto par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Otrkārt, apelācijas instances tiesa to var darīt tikai tad, ja tā mutvārdu procesā konstatē kādu pirmās instances tiesas pieļautu KL vai KPL pārkāpumu, kuru tā, ņemot vērā KPL 566. pantu, var pati labot. Lielākajā daļā gadījumu pamatā tam, ka tiek taisīts notiesājošs spriedums attaisnojoša sprieduma vietā, ir atšķirīgs pierādījumu vērtējums.

18. Pat ja attaisnojošs spriedums ir stājies spēkā, ir iespējama kriminālprocesa atjaunošana KPL 62. nodaļas kārtībā, ja tiek konstatēts kāds no KPL 655. panta otrajā daļā minētajiem jaunatklātajiem apstākļiem vai arī otrajā daļā konkrēti neminēts jaunatklāts apstāklis, kas, pieņemot spriedumu, tiesai nav bijis zināms, un norāda uz attaisnotās personas vainu. Attaisnojoša sprieduma izskatīšana no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu KPL 63. nodaļas kārtībā gan ir maz ticama, ņemot vērā, ka attaisnojoša sprieduma gadījumā pieteikumu vai protestu var iesniegt tikai divos ļoti retos KPL pārkāpumu gadījumos.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Anspoka D. Kriminālprocesu nepieļaujošie apstākļi. Diplomdarbs. Latvijas Universitāte, 2011. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/9682/307-19039-anspoka_dace_da09105.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 25.04.2021.]
2. Ašitoka L., Magone N. Pierādījumi un to izvērtējums (izvērtējuma trūkums) apelācijas instances tiesas nolēmumos. Jurista Vārds, 2019, Nr.1 (1059), 12.-16.lpp.
3. Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018, Nr.1 (1007), 27.-29.lpp.
4. Bērziņa B., Liholaja V., Mekons K., Rupeiks J., Zalužinska L. Pētījums. Krimināltiesības - attīstības tendences Eiropas un nacionālajās tiesībās, attiecības starp I un III pīlāru, ieviešanas metožu labākā prakse. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/file/TM_Kriminalties_att_tendences_Eir_un_nac_tiesibas_att_starp_I-II_pilaru.doc [aplūkots];
5. Bitāns A., Briede J., Danovskis E., Litvins G., Višķere I. Komentārs Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 119.-164.lpp.
6. Grīnhofa I. Revīzijas galvenie secinājumi par izmeklēšanu un iztiesāšanu kavējošiem faktoriem. Jurista Vārds, 2021, Nr.2 (1164), 10.-18.lpp.
7. Hamkova D. Krimināltiesību normas skaidrība kā konstitucionāla vērtība. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: Dažādu tiesību nozaru perspektīva. LU 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 66.-73.lpp.
8. Judins A. Kriminālatbildības izslēdzamības apstākļi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
9. Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs. Rīga: Nordik. 1998.
10. Kaija S. Komentārs Kriminālprocesa likuma 17. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 83.-85.lpp.
11. Kaija S. Notikusi un turpināsies vērtību pārvērtēšana. Rakstā: Kriminālprocesa tiesības. Jurista Vārds, 2017, Nr.46 (1000), 89.lpp.
12. Kasakovska A. Lietderīgi būtu izstrādāt vadlīnijas. Rakstā: Nolēmumu kvalitāte ir būtisks tiesu varas prestiža kritērijs. Jurista Vārds, 2016, Nr.8 (911), 13.-14.lpp.
13. Klūga M. Arī pēc tiesnešu kritikas ministrs nenozēlo savus izteikumus par spriedumu Magoņa lietā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ari-pec-tiesnesu-kritikas-ministrs-nenozelo-savus-izteikumus-par-spriedumu-magona-lieta.a390890/> [aplūkots 25.04.2021.]
14. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
15. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
16. Laizāne S. Tieslietu padome aicina nekritizēt spriedumu, pirms tas ir pieejams. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/324444-tieslietu-padome-aicina-nekritizet-spriedumu-pirms-tas-ir-pieejams-2021> [aplūkots 25.04.2021.]

17. Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa komentāri. Sagatavojis autoru kolektīvs B.Azāna vispārējā redakcijā. Rīga: Avots, 1986.
18. Latvijas Republikas ģenerālprokurora ziņojums par 2020. gadā paveikto un 2021. gada darbības prioritātēm, 2021. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/noderigi/gada-zinojumi> [aplūkots 25.04.2021.]
19. Latvijas Republikas Prokuratūras gada ziņojumi. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/noderigi/gada-zinojumi> [aplūkots 25.04.2021.]
20. Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Advokātu padome: nosodām mēģinājumus graut valsts tieslietu sistēmas reputāciju. Jurista Vārds, 2017, Nr.31 (985), 18.-19.lpp.
21. Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Advokatūra aizrāda par spiedienu uz tiesu un nevainīguma prezumpcijas pārkāpšanu. Jurista Vārds, 2021, Nr.5 (1167), 14.lpp.
22. Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Latvijas Zvērinātu advokātu padomes locekļu viedoklis. Jurista Vārds, 2021. Pieejams: <https://juristavards.lv/zinas/278134-latvijas-zverinatu-advokatu-padomes-loceklu-viedoklis/> [aplūkots 25.04.2021.]
23. Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
24. Leja M. Latvijas tiesu kompetence apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista Vārds, 2015, Nr.03 (855), 8.-16.lpp.
25. Liede A. Kriminālprocess. Tiesvedības norise krimināllietās. Rīga: Zvaigzne, 1973.
26. Liede A. Latvijas PSR kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne, 1970.
27. Liepiņa I. Pa 800 kriminālprocesiem uz izmeklētāju. Ko nozīmē kadru trūkums Kriminālpolicijā. Pieejams: <https://rebalta.lv/2021/03/pa-800-kriminalprocesiem-uz-izmekletaju-ko-nozime-kadru-trukums-kriminalpolcija/> [aplūkots 25.04.2021.]
28. Liholaja V. Ieskats sodu piemērošanas praksē. Jurista Vārds, 2020, Nr.6 (1116), 13.-27.lpp.
29. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija un tiesības uz taisnīgu tiesu. Jurista Vārds, 2019, Nr.33 (1091), 7.-14.lpp.
30. Mače Z. Krimināllietās pilnais spriedums vairs nav obligāts. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/kriminallietas-pilnais-spriedums-vairs-nav-obligats.a245473/> [aplūkots 25.04.2021.]
31. Maizītis J. Vienkāršošana un kriminālprocesa mērķis. Grām.: Inovāciju juridiskais nodrošinājums: LU 70. konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 371.-377.lpp.
32. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. 1.grāmata. Rīga: RaKa, 2000
33. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālā reforma Latvijā – galvenās tendences, problēmas un rezultāti. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 13.-19.lpp.
34. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998.
35. Meikališa Ā. Tiesas pilnvaras apsūdzības tiesiskajā izvērtēšanā tiesvedības laikā. Grām.: Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti. 2005–2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 601.-614.lpp.
36. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri. Jurista Vārds, 2021, Nr.1 (1163), 12.-23.lpp.

37. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma grozījumu komentāri – tiesvedība krimināllietās. Vienkāršotie un sevišķie procesi. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 283.-303.lpp.
38. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 43.-67.lpp.
39. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000.
40. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. VI. Procesuālie termini, dokumenti un mantiskie jautājumi. Jurista Vārds, 2006, Nr.30 (433), 1.-7.lpp.
41. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2017. gada grozījumi (II). Jurista Vārds, 2017, Nr.43 (997), 28.-36.lpp.
42. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2011, Nr. 48 (695), 6.-12.lpp.
43. Neimanis J. Komentārs Satversmes 82. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 31.-50.lpp.
44. Piģēns K. Saīsinātais spriedums Zolitūdes krimināllietā. Jurista Vārds, 2020, Nr.8 (1118), 6.-7.lpp.
45. Prokuratūra apgalvo, ka pret Ventspils peldbaseinā noslīkušā zēna vecākiem kriminālprocess izbeigts, bet advokāts norāda uz pretējo. Pieejams: <https://www.apollo.lv/7207449/prokuratura-apgalvo-ka-pret-vents-pils-peldbaseina-nosliskus-a-zena-vecakiem-kriminalprocess-izbeigts-bet-advokats-norada-uz-pretejo> [aplūkots 25.04.2021.]
46. Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, 2012, 109.lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5122/22890-Janis_Rozenbergs_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 25.04.2021.]
47. Rozenbergs J., Torgāns K. Komentārs Civilprocesa 189.pantam. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Otrais papildinātais izd. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 493.-496.lpp.
48. Rusanovs E. Daži iebildumi par jautājumiem, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista Vārds, 2015, Nr.21 (873), 20.-22.lpp.
49. Rusanovs E. Turpinot par iebildumiem jautājumos, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista Vārds, 2015, Nr.27 (879), 22.-31.lpp.
50. Smans A. Kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem – aktuālās problēmas. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: Dažādu tiesību nozaru perspektīva. LU 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 134.-143.lpp.
51. Spundiņa L. Tieslietu ministrs: Magoņa un Osinovska lietas virzība tiesā ir nepieņemama. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/tieslietu-ministrs-magona-un-osinovska-lietas-virziba-tiesa-ir-nepienemama.a390007/> [aplūkots 25.04.2021.]
52. Strada-Rozenberga K. Kas ir nevainīguma prezumpcija, un ko tā paredz. Jurista Vārds, 2019, Nr.31 (1089), 8.-16.lpp.

53. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 1. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 24.-25.lpp.
54. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 124. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 414.-419.lpp.
55. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 19. pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 88.-92.lpp.
56. Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 794.-811.lpp.
57. Strada-Rozenberga K. Krimināltiesības: tiesiskā drošība krimināltiesībās un kriminālprocesā. Grām.: Vispārējie tiesību principi: Tiesiskā drošība un tiesiskā palāvība. Valsts pārvalde. Business. Jurisprudence. Rakstu krājums. Autoru kolektīvs Ringolda Baloža vadībā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017.
58. Strada-Rozenberga K. Krimināltiesību un kriminālprocesa normatīvā regulējuma saskaņotības nepieciešamība un aktuālā problemātika Latvijā. Latvijas Republikas Satversmei – 95. Latvijas Universitātes 75.zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 320.-334.lpp.
59. Strada-Rozenberga K. Krimināltiesību un kriminālprocesa normatīvā regulējuma saskaņotības nepieciešamība un aktuālā problemātika Latvijā. Latvijas Republikas Satversmei – 95. Latvijas Universitātes 75.zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 320.-334.lpp.
60. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas standarts un priekšmets. Jurista Vārds, 2021, Nr.2 (1164), 23.-28.lpp.
61. Strada-Rozenberga K. Sabiedriskais viedoklis un tiesas spriešana – savstarpējās ietekmes tiesiskie aspekti. Rakstā: Sabiedriskā viedokļa ietekme uz tiesnešiem un tiesu sistēmu kopumā. Jurista Vārds, 2018, Nr.6 (1012), 32.lpp.
62. TM iecere veidot Tieslietu akadēmiju atbilst ES Padomes norādījumiem. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/jaunums/tm-iecere-veidot-tieslietu-akademiju-atbilst-es-padomes-noradijumiem> [aplūkots 25.04.2021.]
63. Tralmaka I. Sprieduma motivācija krimināllietā: tiesas pienākums vai dalībnieku lūgums. Pieejams: <https://www.cilvektiesibas.info/raksti/sprieduma-motivacija-kriminallieta-tiesas-pienakums-vai-dalibnieku-lugums> [aplūkots 25.04.2021.]
64. Vārpiņš S. Spriedums "Zolitūdes lietā": viens notiesāts, astoņi attaisnoti. Nejausība vai likumsakarīgs rezultāts? Jurista Vārds, 2020, Nr.21 (1131), 19.-25.lpp.
65. Vernuša E. Komentārs Civilprocesa likuma 450.pantam. Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29.-60.¹ nodaļa). Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012, 754.-760.lpp.
66. Vilsons D. Tiesu nolēmumu kritikas robežas un kritika, kuras pietrūkst. Jurista Vārds, 2017, Nr.27 (981), 20.-22.lpp.
67. Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 25. pants. Dubultās sodīšanas nepieļaujamība (*ne bis in idem*). Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof.

- Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 112.-115.lpp.
68. Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 319.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 852.-854.lpp.
 69. Zikmane A. Kvalitatīvs nolēmums ir pamatots un viendabīgs. Rakstā: Nolēmumu kvalitāte ir būtisks tiesu varas prestiža kritērijs. Jurista Vārds, 2016, Nr.8 (911), 10.-11.lpp.
 70. Clark S. J. The Juror, the Citizen, and the Human Being: The Presumption of Innocence and the Burden of Judgment. Criminal Law and Philosophy, 2014, Vol. 8, pp.421.429.
 71. Dikov G., Vitkauskas D. Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights. A handbook for legal practitioners. 2nd edition. Council of Europe, 2017.
 72. General Comment No. 32 on Article 14 ICCPR. UN Human Rights Committee, 2007, 29.p. Pieejams: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/pages/tbgeneralcomments.aspx> [aplūkots 25.04.2021.]
 73. Matscher F. The right to a fair trial in the case-law of the organs of the European convention on human rights. The right to a fair trial. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000, pp.10.-23.
 74. McBride J. Human Rights and Criminal Procedure. The case law of the European Court of Human Rights. 2nd edition. Council of Europe: Strasbourg, 2018.
 75. Murphy C.C. The Principle of Legality in Criminal Law Under the ECHR. European Human Rights Law Review, Vol. 2, 2010, pp.192-210.
 76. Trechsel S. Human Rights in Criminal Proceedings. New York: Oxford University Press, 2006.

Normatīvie akti

77. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [25.04.2021. red.]
78. Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva ES 2016/343 (2016. gada 9. marts) par to, lai nostiprinātu konkrētus nevainīguma prezumpcijas aspektus un tiesības piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Pieņemta 09.03.2016. [25.04.2021. red.]
79. Satversme: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922. [25.04.2021. red.]
80. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Pieņemts: 06.01.1961. [30.09.2005. red.]
81. Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: LR Augstākās padomes lēmums. Pieņemts: 29.08.1991. [29.08.1991. red.]
82. Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts: 15.12.1992. [25.04.2021. red.]
83. Advokatūras likums: LR likums. Pieņemts: 27.04.1993. [25.04.2021. red.]
84. Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas civilprocesa kodeksā, Latvijas kriminālprocesa kodeksā un Latvijas kriminālkodeksā: LV likums. Pieņemts: 27.04.1993. [10.06.1993. red.]
85. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts: 17.06.1998. [aplūkots ...]
86. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 14.10.1998. [25.04.2021. red.]
87. Par Latvijas PSR normatīvo aktu piemērošanas izbeigšanu: LV likums. Pieņemts: 15.10.1998. [25.04.2021. red.]
88. Izglītības likums: LR likums. Pieņemts: 29.10.1998. [25.04.2021. red.]
89. Valsts civildienesta likums: LR likums. Pieņemts: 07.09.2000. [25.04.2021. red.]

90. Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts: 25.10.2001. [25.04.2021. red.]
91. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [01.10.2005. red.]
92. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005. [25.04.2021. red.]
93. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 12.03.2009. [25.04.2021. red.]
94. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 30.03.2017. [25.04.2021. red.]
95. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts: 08.06.2017. [25.04.2021. red.]
96. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 22.06.2017. [25.04.2021. red.]
97. Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums: LV likums. Pieņemts: 30.11.2017. [25.04.2021. red.]
98. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts: 11.06.2020. [25.04.2021. red.]
99. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. Pieņemts: 19.11.2020. [... red.]
100. Code of Criminal Procedure of Estonia [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/8697/file/Code_Criminal_Procedure_2003_am2020_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]
101. Code of Criminal Procedure of France [Francijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6381/file/France_CPC_am2006_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]
102. Code of Criminal Procedure of Netherlands [Nīderlandes Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6416/file/Netherlands_CPC_am2012_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.] 1921-01-15
103. Criminal Procedural Code of the Russian Federation [Krievijas Federācijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/4248/file/RF_CPC_2001_am03.2012_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]
104. Criminal Procedure Act of Finland [Somijas Kriminālprocesa likums]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6376/file/Finland_Criminal_Procedure_Act_1997_am2015_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]
105. Criminal Procedure Act of Slovenia [Slovēnijas Kriminālprocesa likums]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/3774/file/Slovenia_CPC_official%20consolidated_2006_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]
106. Swiss Criminal Procedure Code [Šveices Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/8562/file/Swiss_CPC_2007_am2020_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]
107. The German Code of Criminal Procedure [Vācijas Kriminālprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6117/file/Germany_CPC_1950_am_2014_en.pdf [aplūkots 25.04.2021.]

Juridiskās prakses materiāli

108. ECT 28.09.1995. spriedums lietā Masson and Van Zon pret Nīderlandi (iesniegumu Nr. 15346/89; 15379/89).
109. ECT 11.11.1996. spriedums lietā Cantoni pret Franciju (iesnieguma Nr. 17862/91).
110. ECT 10.10.2000. spriedums lietā Daktaras pret Lietuvu (iesnieguma Nr. 42095/98).
111. ECT 27.09.2001. spriedums lietā Hirvisaari pret Somiju (iesnieguma Nr. 49684/99).

112. ECT 11.02.2003. spriedums lietā Ringvold pret Norvēģiju (iesnieguma Nr. 34964/97).
113. ECT 20.07.2004. spriedums lietā Nikitin pret Krieviju (iesnieguma Nr. 50178/99).
114. ECT 13.10.2005. spriedums lietā Capeau pret Beļģiju (iesnieguma Nr. 42914/98).
115. ECT 01.03.2007. spriedums lietā Geerings pret Nīderlandi (iesnieguma Nr. Nr. 30810/03).
116. ECT 12.02.2008. spriedums lietā Kafkaris pret Grieķiju (iesnieguma Nr. 21906/04).
117. ECT 10.02.2009. spriedums lietā Sergey Zolotukhin pret Krieviju (iesnieguma Nr. 14939/03).
118. Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr.2003-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2003, Nr.97.
119. Satversmes tiesas 23.02.2006. spriedums lietā Nr.2005-22-01. Latvijas Vēstnesis, 2006, Nr.34.
120. Satversmes tiesas 11.04.2007. spriedums lietā Nr.2006-28-01. Latvijas Vēstnesis, 2007, Nr.62.
121. Satversmes tiesas 16.12.2008. spriedums lietā Nr.2008-09-0106. Latvijas Vēstnesis, 2008, Nr.197.
122. Satversmes tiesas 21.02.2019. spriedums lietā Nr.2018-10-0103. Latvijas Vēstnesis, 2019, Nr.40.
123. Satversmes tiesas 26.03.2020. spriedums lietā Nr.2019-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr.62.
124. Satversmes tiesas 24.09.2020. spriedums lietā Nr.2019-22-01. Latvijas Vēstnesis, 2020, Nr.187.
125. Augstākās tiesas 28.12.2006. lēmums lietā Nr. SKK-743/2006. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4217> [aplūkots 24.05.2021.]
126. Augstākās tiesas 07.06.2007. lēmums lietā SKK-335/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4102> [aplūkots 25.04.2021.]
127. Augstākās tiesas 18.12.2007. lēmums lietā SKK-717/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4129> [aplūkots 25.04.2021.]
128. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 28.05.2008. lēmums lietā SKK-235/2008. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4085> [aplūkots ...]
129. Augstākās tiesas 23.01.2009. lēmums lietā SKK-17/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4030> [aplūkots 25.04.2021.]
130. Augstākās tiesas 21.09.2009. lēmums lietā SKK-352/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4025> [aplūkots 25.04.2021.]
131. Augstākās tiesas 28.09.2009. lēmums lietā SKK-509/2009. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/4040> [aplūkots 25.04.2021.]
132. Augstākās tiesas 28.06.2010. lēmums lietā SKK-295/2010. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3991> [aplūkots 25.04.2021.]
133. Augstākās tiesas 25.01.2011. lēmums lietā SKK-15/2011. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3918> [aplūkots 25.04.2021.]
134. Augstākās tiesas 25.05.2011. lēmums lietā SKK-274/2011. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3919> [aplūkots 25.04.2021.]
135. Augstākās tiesas 22.01.2013. lēmums lietā SKK-19/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3797> [aplūkots 25.04.2021.]
136. Augstākās tiesas 24.01.2013. lēmums lietā SKK-15/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3801> [aplūkots 25.04.2021.]
137. Augstākās tiesas 13.03.2014. lēmums lietā Nr. SKK-123/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3721> [aplūkots 25.04.2021.]
138. Augstākās tiesas 06.11.2014. lēmums lietā SKK-505/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3712> [aplūkots 25.04.2021.]

139. Augstākās tiesas 01.12.2014. lēmums lietā SKK-802/2014. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3702> [aplūkots 25.04.2021.]
140. Augstākās tiesas 02.12.2014. lēmums lietā SKK-802/2014. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3702> [aplūkots 25.04.2021.]
141. Augstākās tiesas 28.04.2015. lēmums lietā SKK-46/2015. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3690> [aplūkots 25.04.2021.]
142. Augstākās tiesas 17.09.2015. lēmums lietā Nr. SKK-473/2015. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3671> [aplūkots 25.04.2021.]
143. Augstākās tiesas 27.09.2016. lēmums lietā SKK-J-507/2016. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3635> [aplūkots 25.04.2021.]
144. Augstākās tiesas 14.12.2016. lēmums lietā Nr. SKK-632/2016. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/628> [aplūkots 25.04.2021.]
145. Augstākās tiesas 09.01.2017. spriedums lietā SKC-461/2017, 9.2.p. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/694> [aplūkots 25.04.2021.]
146. Augstākās tiesas 20.10.2017. lēmums lietā Nr. SKK-J-570/2017. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5289> [aplūkots 25.04.2021.]
147. Senāta 15.05.2019. lēmums lietā SKK-150/2019. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/5893> [aplūkots 25.04.2021.]
148. Senāta 22.05.2019. lēmums lietā SKK-289/2019. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5863> [aplūkots 25.04.2021.]
149. Senāta 09.09.2019. lēmums lietā SKK-55/2019. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/390286.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
150. Senāta 30.09.2019. lēmums lietā SKK-251/2019. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391723.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
151. Senāta 04.10.2019. lēmums lietā SKK-48/2019. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/6025> [aplūkots 25.04.2021.]
152. Senāta 22.10.2019. lēmums lietā SKK-77/2019. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/393832.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
153. Senāta 05.11.2019. lēmums lietā SKK-221/2019. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/394656.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
154. Senāta 14.05.2020. lēmums lietā SKK-256/2020. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6600> [aplūkots 25.04.2021.]
155. Senāta 22.05.2020. lēmums lietā SKK-17/2020. Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6608> [aplūkots 25.04.2021.]
156. Senāta 12.06.2020. lēmums lietā SKK-27/2020, 6.3.p. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/416798.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
157. Senāta 04.09.2020. lēmums lietā SKK-74/2020. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/6658> [aplūkots 25.04.2021.]
158. Senāta 30.10.2020. lēmums lietā SKK-59/2020. Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/7007> [aplūkots 25.04.2021.]
159. Senāta 31.03.2021. lēmums lietā SKK-51/2021. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/444290.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
160. Senāta 31.03.2021. lēmums lietā SPC-21/2021. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/7063>
[aplūkots 25.04.2021.]

161. Senāta 31.03.2021. spriedums lietā SKC-132/2021 Pieejams:
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/7065> [aplūkots 25.04.2021.]
162. Kurzemes apgabaltiesas 22.01.2020. spriedums lietā Nr.KA02-0013-20/1. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/410917.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
163. Rīgas apgabaltiesas 27.01.2020. spriedums lietā Nr.16870002413. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/410918.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
164. Rīgas apgabaltiesas 29.01.2020. spriedums lietā Nr.11520052517. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/422234.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
165. Rīgas apgabaltiesas 20.02.2020. spriedums lietā Nr.KA04-0149-20/23. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/408688.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
166. Zemgales apgabaltiesas 02.03.2020. spriedums lietā Nr.KA06-0049-20/6. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/416440.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
167. Rīgas apgabaltiesas 14.05.2020. spriedums lietā Nr. KA04-0020-20/10. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/422046.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
168. Zemgales apgabaltiesas 08.06.2020. spriedums lietā Nr.12503000415. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/421492.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
169. Vidzemes apgabaltiesas 23.09.2019. spriedums krimināllietā Nr.KA05-0065-19/10. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/395766.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
170. Zemgales apgabaltiesas 19.10.2020. spriedums lietā Nr. KA06-0155-20/6. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438856.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
171. Rēzeknes tiesas 01.03.2019. spriedums lietā Nr.K26-0110-19/3. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391426.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
172. Vidzemes rajona tiesas 21.03.2019. spriedums lietā Nr.11140038616. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/395756.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
173. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 07.05.2019. spriedums lietā Nr. K29-0204-19/14.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/396370.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
174. Zemgales rajona tiesas 16.05.2019. spriedums lietā Nr.11390039617. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/386796.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
175. Kurzemes rajona tiesas 17.05.2019. spriedums lietā Nr. K69-0143-19/25. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/394681.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
176. Rīgas rajona tiesas 22.05.2019. spriedums lietā Nr.11353011216. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/391856.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
177. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 09.12.2019. spriedums lietā Nr.K30-0953-19/4.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/424932.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
178. Zemgales rajona tiesas 03.01.2020. spriedums lietā Nr.11370035317. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/419702.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
179. Vidzemes rajona tiesas 21.01.2020. spriedums lietā Nr.K71-0042-20/18. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/418270.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
180. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.01.2020. spriedums lietā Nr.11087035717.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/425327.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
181. Zemgales rajona tiesas 13.03.2020. spriedums lietā Nr.15830016317. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/412339.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
182. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 02.06.2020. spriedums lietā Nr.K29-0220-20/7.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/433962.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]

183. Zemgales rajona tiesas 18.08.2020. spriedums lietā Nr.12390000719. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438480.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
184. Zemgales rajona tiesas 30.09.2020. spriedums lietā Nr.11370061719. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/438605.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
185. Vidzemes rajona tiesas 16.11.2020. spriedums lietā Nr.K71-0109-20/27. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/434616.pdf> [aplūkots 25.04.2021.]
186. Tiesu prakse krimināllietās: notiesājoši spriedumi – atceltu attaisnojošu spriedumu vietā, attaisnojoši spriedumi – atceltu notiesājošu vietā. Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2008. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2007/atceltie%20spriedumi-2008.doc> [aplūkots 25.04.2021.]
187. Nīmande E. Tiesas nolēmumu struktūra un saturs lietās par vairākiem vienveidīgiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tiesu prakses apkopojums. Augstākā tiesa, 2014. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/Prakses_apkop_nolem_strukt.doc [aplūkots 25.04.2021.]
188. 12. Saeimas Juridiskās komisijas 01.02.2017. sēdes audioieraksts. Pieejams Saeimā pēc individuāla pieprasījuma.
189. Likumprojekta “Kriminālprocesa likums” (reģ.Nr.286) priekšlikumu tabula uz 2.lasījumu Saeimas sēdē. Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_2.htm [aplūkots 25.04.2021.]
190. Likumprojekta “Kriminālprocesa likums” (reģ.Nr.286) priekšlikumu tabula uz 3.lasījumu Saeimas sēdē. Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_3.htm [aplūkots 25.04.2021.]
191. Likumprojekta “Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likums” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/D358C46EE64B01CFC2257FB5003F122B?OpenDocument#b> [aplūkots 25.04.2021.]
192. Likumprojekts “Kriminālprocesa likums” (reģ. Nr.286). Pieejams: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP0286_0.htm [aplūkots 25.04.2021.]
193. Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (reģ. Nr. 660/Lp12) pirms otrā lasījuma. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E699B652DFF03A20C225806E0036DE88?OpenDocument> [aplūkots 25.04.2021.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Attaisnojošs spriedums” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ (Renāte Luīze Cietvīra)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: prof. Dr.iur. Kristīne Strada-Rozenberga _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 26.04.2021.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē __. __. 2021. prot. Nr. _____.

Komisijas sekretārs/-e: _____